

Deneme

ŞİİR İKLİMİ

Mustafa Örcelik

Şiir İklimi

Mustafa Özçelik

1954 yılında Eskişehir'in Günyüzü ilçesinde doğdu. Türk Dili ve Edebiyatı alanında yüksek öğrenim gördü. Çeşitli okullarda öğretmenlik yaptı. Şiir, deneme, makale, biyografi, öykü, masal, günlük türlerinde çalışmalar yaptı. Gelişme, Maveria, Yönelişler, İlim ve Sanat, Dolunay, Düş Çınarı, Dergâh, Kayıtlar, Kültür Dünyası, Kırağı, Kardelen, Kubbealtı Akademi, Bizim Külliye, Bir Nokta, Edebiyat Ortamı, Yedi İklim, Yitik Düşler, Ay Vakti gibi dergilerde yazı ve şiirleri yayımlandı. 1984'te Suffe yayınlarınca yılın şairi, 1997'de Gençlik dergisince yılın şairi, 2004'te Çocuk Edebiyatçıları ve Sanatçıları birliğince yılın çocuk romancısı seçildi.

Yayımlanmış Eserlerinden Bazıları

Şiir: İfşa, Serenat, Dünyanın Tenhasında, Güneş ve Ay-na, Diriliş Türküsü, Gül ve Hançer

Öykü: Papağan Hikâyeleri, Gülün Sırrı, Son Günün Sevinci, Denizdeki Hazine

Biyografi: Yunus Emre, Samiha Ayverdi, Sunullah Gaybi, Nasreddin Hoca

Antoloji: Sufi Şiirler Antolojisi, Şairin Duası (Dua Şiirleri Antolojisi)

İnceleme: Mehmet Âkif ve İstiklâl Marşı

Roman: Şehitler Tepesi

Deneme: Gece Işıltısı

e-posta: m.ozcelik26mail.com

ŒİR İKLİMİ

Mustafa ÖZÇELİK

ŞİİR İKLİMİ

Copyright © Sütun Yayınları, 2006

Bu kitaptaki metin ve resimlerin, tamamının ya da bir kısmının, kitabı yayımlayan şirketin önceden yazılı izni olmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılması, yayımlanması ve depolanması yasaktır.

Editör
Kalender YILDIZ

Kapak
İhsan DEMİRHAN

Mizanpaj
Mehmet SÜM

ISBN
975-9089-14-9

Yayın Numarası
15

Basım Yeri ve Yılı
Çağlayan Matbaası / İZMİR Tel: (0232) 252 20 96
Ocak 2006

Genel Dağıtım
Gökkuşluğu Pazarlama ve Dağıtım
Alayköşkü Cad. No: 12 Çağaloğlu/İSTANBUL
Tel: (0212) 519 39 33 Faks: (0212) 519 39 01

Sütun Yayınları
Emniyet Mahallesi Huzur Sokak No: 5
34676 Üsküdar/İSTANBUL
Tel: (0216) 318 42 88 Faks: (0216) 318 52 01
www.sutun yayinlari.com

Bana ve çocuklarıma şiir tadında bir hayat yaşatan sevgili eşime...

İçindekiler

Öndeyiş/9
Yazar ve okuyucu/11

BİRİNCİ BÖLÜM ŞİİRİ ARAMAK

Şairin sesi/15
Şair ve hayal/19
Şiir ve modernizm/23
Şiir ve gelenek/27
İçimizdeki şiir/29
Şiir ve ebedilik/33
Şiir haritası/37
Şiir ve güzellik/41
Şiir ve şehir/45
Şiir nerede duruyor/49
Şiirin ufku/51
Şiirin vakti/55
Hayatın şiiri/59
“Bir günün sonunda arzu”/63
Şiir ve ahlak/67
Hz. Peygamber ve na’t/71
Na’t-ı şerif okumak/75
Neler söyler Fuzulî/79
Mehmet Âkif’i anmak/81
Necip Fazıl’ı hatırlamak/83
Zarif bir şair için/87

İKİNCİ BÖLÜM
ŞİİR VE İNSAN

- Sanat ve putperestlik/91
Sanat ve hakikat/93
Sanatta önemli olan/95
Sanat ve insan/99
Sanat ve sorumluluk/103
Irmaklar denize akar/107
Çözumsuzlük/111
Yazmak tanıklıktır/115
Nesillere örnek olmak/119
Biyografilerin önemi/123
Yarınlara uzanmak/125
Dil-düşünce/129
Kelimelerin dili/131
Dil bilinci/135
Anadil bilinci/139
Türkçe üzerine düşmek/143
Yabancı kelimeler/147

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ŞİİR VE HAYAT

- İçimizdeki çocuk/153
Sonbahar duyguları/155
Umut hep vardır/157
İnsanı tanımlamak/161
Yaşadığımız hayat/165
Ufukları açmak/167
İçimize dönmek/171
Tabiatın dili/175
Alışkanlıklara karşı durmak/179
Yolculuk güzellemesi/181
İçimizdeki yoksulluk/185
Yitirdiğimiz duygular/189
Hayatın anlamı/193
Değişimin etkileri/197

Öndeyiş

“Hayat, dünyadakilerden ibaretse bu ne kadar az, ne kadar anlamsız.”

Cahit ZARİFOĞLU

Çağın yükselen değerleri, ne kadar alımlı görünmek isteseler de *“fıtrat”*a ters düşmüş değerlerdir. Bu yüzden insanlığımızı sürekli alçaltıyorlar. Bizi *“şabıs”* yapıyorlar belki ama *“şabsiyet”* sahibi olmamızı asla istemiyorlar. Asıl kavga, bu noktada veriliyor. Bu kavgada, bu çabada yalnız olmadığımızı, aynı hassasiyet ve endişeleri taşıyan okuyucularla bir yerlerde bulduğumuzu biliyorum. Bu denemeler, işte bunun ürünü... Bulduğum yerden ve baktığım noktadan benim şiirle ve şiiriyeti olan her şeyle, kısacası aradığım *“anlam”*la ilgimi ve ilişkiyi ifade ediyorlar.

Bu denemeler, günlük bir gazetede yayımlandı. En önemli özellikleri ise bir şairin iç ve içten konuşmaları oluşudur. Bu yüzden hiç bir denemede güncel olana prim verilmedi ve kıymet atfedilmedi. Kitaplaştırma düşüncesi öncelikli olarak hiç düşünülmedi. Dolayısıyla bir konu bütünlüğü taşıması kaygısına da düşülmemiş oldu. Bütün bunlara karşın ana konu yine şiir oldu. Bir yazı, hele yayımlandıktan sonra artık yazanın ürünü olmaktan çıkıyor ve okuyucu ile buluşmak bir zaruret halini alıyor. Evet, bu denemeleri kitaplaştırma düşüncesi ne olursa olsun, önemli olan *“paylaşmak”*tır. Ben, gönül soframı açıyor, o *“anlam”* arayışını ve *“sabit”* olana direnişi birlikte yapalım istiyorum.

Mustafa ÖZÇELİK

Yazar ve okuyucu

Yazar ve okuyucu arasındaki ilişkiyi bir dostluk ilişkisi olarak görmekten yanayım ben. Buna göre, yazar okuyucunun, okuyucu da yazarın dostu ve arkadaşıdır. Bir şiir, bir hikâye, bir makale, yazardan okuyucuya gönderilmiş bir mektuptur. Gazeteler, dergiler, kitaplar, sesimizi, sevincimizi üzüntümüzü birbirimize duyurduğumuz araçlardır.

Gazeteye, dergiye, kitaba, yazara ve okuyucuya böyle bir anlam kazandırmak gerekiyor. Bu tavır, bu kavramlarla ilişkilerimizi daha sağlıklı ve sağlam bir zemine oturtacaktır. Bu anlayışı benimseyen yazar ve okuyucu, daha bir sorumluluk duyacaktır yazdıklarında ve okuduklarında.

Yazıyı, şiiri, bir kardeş mesajı gibi bir dost haberi gibi algılayan birisi için, o gün yayımlanan bir gazete, o ay çıkan bir dergi, o günlerde kendine ulaşan bir kitap daha farklı ilgilendirecektir kendisini. Yazılanlar, okuyanın dünyasına işte o zaman tam anlamıyla katılacak. Yazar, sesinin yankısını işte o zaman bulacaktır okuyucusundan. O zaman söz, davranışa ve harekete daha kolay dönüşecektir.

Yazar için bu durum çok daha önemlidir. Yüzlerce, binlerce kardeşinin kafasına ve yüreğine gazeteyle, dergiyle, kitapla ulaşan yazar, artık denetlendiğinin bilincinde olarak yazdığı her kelimenin hesabını verecek bir sorumluluğu taşıyacaktır hep ama bir zorluk gibi görünen bu sorumluluk bilinci, pek

çok kolaylığı da beraberinde getirecektir. Artık, yazar; okuyucusunu hoş tutmak için yapay tavırlar içinde olmak zorunda kalmayacaktır. Dostluk, kardeşlik bilinci içinde; yazar okuyucuyu, okuyucu da yazarı denetleyecek, destekleyecek, eleştirecek, tamamlayacak, müşterek sesleriyle ve tavırlarıyla bir birliklik oluşturabileceklerdir.

Yazar, bu ilişkide hep önde olacaktır, ama önde olmak ona özel bir statü sağlamayacaktır. Yazarın yaptığı, tümüyle sorumluluk bilinci içinde, söze ve yazıya anlam kazandırma çabasıdır. Okuyucu ise böyle bir konumda öncüyü izleyen durumdadır, ama bu izleme bilinçli bir çaba halinde gerçekleşecektir. Dolayısıyla eleştiri kapısı hep açık olacaktır okuyucu için. Aralarındaki iletişimin zenginliği dolayısıyla ne yazarın ne de okuyucunun sesi yankısız kalmayacaktır.

Yazarın bir üretici, okuyucunun bir tüketici, yazılanların ise bir meta olarak algılandığı bu çağda, bu çarpıklığı düzeltmenin onuru bize ait olmalıdır.

Söz ve yazı, bizden yeni bir anlam bekliyor.

Birinci Bölüm
ŞİİRİ ARAMAK

Şairin sesi

Hepimiz, her gün çeşitli olaylar yaşar, çeşitli varlık ve nesnelere görür, kitaplar, dergiler okur, ağlar, üzülür, güler ya da seviniriz. Bütün bunlar bir şekilde iç dünyamızda, ruhumuzda ve kafamızda bir etki yapar, yankı bulur, çeşitli söz ve davranışlarımız bunlara göre biçimlenir. Derken, ertesi gün hayatın bir başka sayfası açılır önümüze ve biz, belki de çoğu kez bir önceki sayfayı yeterince kavramadan bir sonraki günün sayfasına geçeriz.

Bu tabii hadise şair için daha farklı gerçekleşir. Şair, dışarıdan aldıklarını içinde özümledikten, olgunlaştırdıktan sonra şiirin kendi gerçekliği ve diliyle ifadelendirir. Şiire özgü bu gerçeklik ve dildir ki yaşananlar, görülenler, okunanlar bambaşka bir şekil ve muhteva ile karşımıza çıkarlar. İşte o zaman, anlarız ki olayların görmediğimiz başka bir yüzü, varlık ve nesnelere daha önce fark edemediğimiz ayrıntıları, gülmemizin, ağlamamızın başka bir sebebi vardır. Şair, bu anlamda gücü oranında bize düşünemediklerimizi düşündüren, hissettiremediklerimizi hissettiren bir kişi olur. Onun içindir ki her şairde daha doğrusu şiirde, kendimizden, duygularımızdan, hayâl ve özelemlerimizden bir parça buluruz. Âdeta şair, bize bizi anlatmaktadır hem de bizi bizden daha iyi tanıyan biri sıfatıyla.

Şairin sesi, bu bakımdan dikkate alınması, dinlenilmesi gereken bir sese dönüşür. Bundandır ki neredeyse bütün bir tarih

boyunca şairler, söylediklerine göre ya övgünün, beğeninın doruklarına çıkarılmışlar, ya da kurulu düzenlerle, egemen fikirlerle çatışma içine girdikleri için susturulmak istenmişlerdir. Şairlik keyfiyeti ne derecede olursa olsun, burada M. Emin Yurdakul'un: "*Şairleri haykırmayan bir millet, sevenleri toprak olmuş öksüz çocuk gibidir.*" sözünü şiir ve şairin bu yönünü belirtmesi açısından anmak gerekir.

Şairini sesi, bir haykırış, bir isyan mıdır? Evet, kimi zaman hatta çoğu zaman böyledir. Kimi zaman ise, bizi tefekkür denizlerinde yolculuklara çıkaran bir fikir balı, bazen ise sevinç ve coşkudur. Bu ses, bir gün, bir dua, bir yakarış, inleyiş olarak da karşımıza çıkabilir. Sesin niteliği ne olursa olsun, bence önemli olan bu sesi duymak, anlamak, bu sesi kendi sesimiz olarak kabul etmektir. Çünkü şair, biz hangi durumda olursak olalım, bize bizi anlatmakta ve bu manada imdadımıza koşmaktadır.

Bu ses, karşılıksız kalamaz. Bu sese kulak tıkamak, gönül kapılarını açmamak bir tür sağır, kör ve dilsiz yaşamaktır. İnsanoğlu zaman zaman bu hataya düşse bile, er geç şairin sesine kulak verir, onunla yeniler kendini, yeniden sevmeyi, özlemeyi beklemeyi, isyanı, onurlu yaşamayı öğrenir. Bundandır ki şairler sofrası hep açıktır insanoğlunun önünde. Şartlara göre kimi zaman Mevlâna olur bu sofranın konuğu, kimi zaman Mehmed Âkif ya da Yunus, Fuzulî, Şeyh Galip, Necip Fazıl, Cahit Sıtkı... Ayıramazsınız bunları birbirinden. Çünkü her biri başka yönüyle bir duyarlılığınıza seslenirler. Nice açılmadık kapılar vardır içimizde. Onlar, işte bu kapıları açarlar. İçimizdeki insani cevher, onların çabalarıyla ortaya çıkar.

Bugün, savaşların, haksızlıkların, adaletsizliklerin, zulmün egemen olduğu dünyamızda şairlerin sesine her zamankinden daha çok muhtacız. Açın şiir kitaplarınızı, Yunus'la kâlp denizlerine bir yolculuk edin. Mevlâna size aşk dersleri versin. Ne-

cip Fazıl'la metafizik bir ürpertiye yaşayın. Cahit Sıtkı, size hayat ve ölüm hakkında çok şeyler söyleyebilir. İsterseniz Yahya. Kemal'le tarihe bir yolculuk yapın. Ziya Osman'la evinize, çocuklarınıza bir akşamüstü özlemlerle dönmenin keyfini yaşayın. Sezai Karakoç'tan "*Taba*" olmanın sırrını öğrenin, Âkif'le ağlayın ve bütün damarlarınızda bir başkaldırı kanı yayılsın zulmü boğmak, akan kanı durdurmak için. Yanlış doğruya, geceyi gündüze, kini sevgiye, zulmü adalete çevirmek için.

Şair ve hayal

Hemen her insanın hayatında kendini şair gibi hissettiği, hatta şiir denemeleri yaptığı dönemler vardır. Bu, genellikle çocukluk ve ilk gençlik çağıdır. Çocuklukta masal -o da bir şüirdir bana göre-, ilk gençlikte şiir, başat olarak hayatımıza girer. Biz hayatımızın bu en güzel çağlarında güzel-liklerin ikliminden gelen eserlerle, renk ve kokularla tanışırız. Bu tanışmayla içimize dolan yepyeni heyecanlar dışımıza taşmanın bir yolunu ararlar. En uygun araç şiir olur. Bu iklimde bize hâkim olan, hayatımızı kuşatan ve ona yön veren, bakışımızı, sezışimizi şekillendiren daha çok duygularımızdır, en çok da hayallerimiz ve özlemlerimiz. Ne var ki bu tür ilgiler içindeyse, “*Hayâlperest*”, “*romantik*” gibi suçlamalara da hazır ve razı olmak gerekecektir. Buna rağmen biz, hayat denen gerçeikle tam manasıyla karşılaşınca kadar bu sıfatları baş tacı eder, onlardan yüksünmeyiz.

Hayatının bir döneminde şüiriyeti olan şeylerle uğraşmak, duyarlı bir kişinin kendisine kabul ettirilmek istenen gerçeklere karşı ilk tepkisidir. İşte bu “*çocuk*” ve “*genç*”, olan tarafımızı sonraki yıllarımızda ne kadar çok içimizde taşıyabilirsek, hayat karşısında o kadar etkin oluruz. Çünkü hayâllerimiz vardır ve onları gerçekleştirmek için sabırlı olmak durumundayızdır. Direnme, bizim insan kalmamızda en

etkili savunma sistemimizdir. Eğer, bunu bırakıp kâlp şehrin-den bir delik açtıracak olursak, mahremiyetimize girecek olanlara artık engel olamayız. Dünya sevgisi, para, mal, mülk ve şan bütün cazibesıyla her gün önümüzde resmigeçit yapar. Bunlara ulaşmak için bizden istenenler vardır. Bunları vermek demek, içimizdeki “çocuk” ve “genç” olan tarafı her gün öldürmek demektir. Ayrıca rüyalarımız vardır. Onlar da hayatımızı renklendiren, ufkumuzu zenginleştiren imkânlarımızdır. Dünyanın önümüze diktiği ve aşılmaz gibi görünen duvarları, ancak rüyalarımızla aşabiliriz. Yine sevgilerimiz, nefretlerimiz vardır bu çağlarda. Seçimimiz hep güzellikten, iyilikten yanadır. Masalların cadıları, devleri, yeryüzündeki karşılıklarıyla bizi hemen tanıştırlar ve onlara direnmenin sihirli sopaları hep elimizdedir ve sonu güzeldir bütün bunların. Bu, salt iyimserlik tavrı da değildir. Her sonu, iyi ve güzel yapmanın bir dersidir.

Çocuklarımıza masal ve şiir öğretilim. Bu, onları, sonradan karşılaşacakları çağdaş mikroplara karşı koruyacak en iyi ilaçtır. Onlara masallar, şiirler okuyalım dualarla birlikte. Uykunun denizine girerken yüzlerindeki son tebessüm, bu masal ve şiirlerle ilgili olsun. Elimizin sıcaklığını alınlarında hissederek uyusunlar ve rüyalar görsünler, hayaller kursunlar. Tehlikeli olan hayal kurmak değil, hayalperest olmaktır. Gerçeklerin şiirli yönünü bulmalarıdır esas olan. Bunun için de şiire, masala ihtiyaçları vardır. Onlar bizim her şeyimiz. Çocuk gönülleri rengârenk duygu bahçesine dönsün ki o kokularla, o renklerle baksınlar dünyaya. Belki bizim çirkinleştirdiğimiz dünyayı onlar hayal ve rüyalarıyla daha güzel hale getiriler. Ve onlarla birlikte biz de içimizdeki çocuğun sesine, içimizdeki gencin sesine hep kulak verelim. Çocukluk, duy-

guların tomurcuklanma, gençlik, açma mevsimidir. O çağlarda onlar için şiirimiz, masalımız olmazsa gelecekları bugünkünden de karanlık demektir. Evet, hayâli ve rüyayı kutlu buluyorum. Çünkü mucizelere inanıyorum. Çocukluk ve rüya, gençlik ve hayâl... Şiir, aslında hep bunlar demektir.

Şiir ve modernizm

Modernizm, şiirsiz bir hayatın adıdır. Modernist değerler(!) fitrata uygun olmayan, dolayısıyla insanî olmayan değerlerdir. Bunlarla donatılan insandan; kendi lehine, toplum, tabiat ve hayat lehine olumlu bir davranış beklemek mümkün değildir. Çünkü modernizmin çağrısı ve yönlendirmesi hep nefse ve dünyaya yönelik bir çağrı ve yönlendirme dir. Bu virüsü kapalı bir insanın bütün fitrî, insanî değer mekanizmaları tüm iyi ve güzel olan şeylere kapanır. Yeryüzü onca zulüm, kötülük içindeyse, bunun bir sorumlusu olması gerekir. Zulmü; Asya'nın, Afrika'nın ve dünyanın pek çok yerindeki mazlum insanların yapmadığı da göz önüne alındığında, sorumluların, kendini modernizmle tanımlayan anlayışlar, sistemler, kişiler ve devletler olduğu görülecektir. Bunlar; zallimliği bu çağda aslı bir kimlik olarak giyinmiş durumdadır. Bu yüzden şiir kelimesiyle ifadelendirdiğimiz tüm insanî olan şeylerin karşısındadırlar.

Modernizmin insana yönelik saldırısı o denli çok yönlüdür ki bozgunculuğundan, tahripkârlığından ne insan kurutabilir kendini, ne tabiat. Kurutulan ağaçlarda, soldurulan çiçeklerde, kirletilen çevrede onun imzası vardır. Tabiatın tahribiyle insanın tahribi aynı şekilde sürdürülür. Saltanatları kan ve gözyaşıyla beslenir. Emeği sömürürler, inancı sömürürler. Kalbimizin ve zihnimizin en derin kıvrımlarına kadar girme-

yi başarırlar. Dünyanın karşısına öyle alımlı bir yüzle çıkarlar ki işin iç yüzünü anlayana kadar iş işten geçmiş olur. Modernizmin en ustaca yürüttüğü bir politika da alternatif düşünceleri de kendisinin üretmesidir. Doğal olarak modernizme karşı çıkışlar, yine modernizmin kontrolünde gerçekleşir ve ona zarar verici boyutlara hiçbir zaman ulaşamaz.

Modernizmin büyüüne yakalanmayarak kendisini insanî olanın kavgasına adayanlar, bu yüzden karşı hareketleri modernizmin çekim alanının dışında yürütmek zorundadırlar. Çünkü modernizme, onun silahlarıyla karşı çıkılmaz. Hz. İbrahim'i, Hz. Musa'yı ve diğerlerini hatırlayalım. Mucizeleri, kerametleri aklımıza getirelim. Onlarda o çağın zalimlerine karşı çıkmamanın ebedî dersleri vardır. İşte şiir, verdiği hikmet bilgisiyle bu çağda bize hem modernizmin büyüüne karşı koruyucu bir kalkan olur, hem de ona karşı sağlıklı mücadelelerin yollarını gösterir. Siz, modernizmin geliştirdiği sosyoloji ile toplumsal gerçeği anlayamazsınız. Onların psikolojisiyle bireyi anlayamazsınız. Bu mantıkla ne bilim, ne sanat İslâmileşmez ve insanileşmez. Sır, kendi hikmet ve bilgi kaynaklarımızdadır. Bu konularla ilgili kimin yanına gitsem, okuduğu kitaplara baksam, aynı yanlışa tanık oluyorum. Bunların masalarında Batı sosyolojisine, felsefesine, psikolojisine vb. ait kitaplar vardır. Bu kitapların okunmasına bir itirazım yok elbette. Ama o kitaplardan yine modernizme ait kurtuluş reçeteleri çıkarabiliriz ancak. Bizim bilim, sanat, felsefe, psikoloji konusunda ortaya koyacağımız birikim, kendi kaynaklarımızdan beslenmek zorundadır öncelikle. Tekrar belirtiyorum, mucizelerin bu çağa söyleyecek sözleri vardır. Kur'an'dan uzaklaşan bir mantık, hangi bilgi donanımıyla donanırsa donansın, doğru olan çözümü bulamayacaktır.

Kur'an'dan ve onun anlaşılması için yazılan onca kitap-
tan gerekli metodolojiyi öğrenemeyen bir zihin, moderniz-
min kıskaçlarına çok kolay yakalanacaktır. Ona karşı çıkarken,
bilmeden onun yanında yer alacaktır. Nitekim de öyle olmak-
tadır. Çağın büyüğü kelimeleri artık bizim de kelimelerimiz ol-
maya başlamıştır. Ama bu kelimelerin içini dolduran anlayış,
Kur'anî anlayış değildir. Bu, düşülebilecek tehlikelerin en kor-
kuncudur. Şimdi kelimelerin sihri yakalayalım. Söz kutsal-
dır. Böylece kutsal olana yaklaşalım. Şiiriyet içimize ve hayatı-
mıza yeniden gelsin. Denizde Hz. Musa'yı, ateşte Hz. İbra-
him'i yeniden yorumlayalım. İnanıyorum ki önümüzde yeni
bir ufuk açılacaktır.

Şiir ve gelenek

Özellikle şiirde gelenekten yararlanma meselesi yeni bir konu değil. Geleneksel edebî çizgimizden ayrıldığımızdan bu yana gelenek konusu sık sık gündeme getirilmiştir. Kendilerini bir boşlukta hissedenden şairlerimiz, gözlerini geleneğe çevirmek zorunda kalmışlar, o birikimden çeşitli şekillerde yararlanarak şiir yapılarını kurmaya çalışmışlardır.

Bu konuda iki önemli eğilim çıkmıştır ortaya. Kimi şairler gelenekten salt biçimsel manada yararlanma yönüne gitmişlerdir. Ortaya kendilerince eskisinden daha güzel bir şiir yapısı çıkmış olsa bile bu tür bir yararlanma biçimi şiirlerini kurtarmaya yetmemiştir. Kimi şairler ise biçimsel yararlanmayla birlikte geleneksel şiirin muhtevasına da eğilerek, o anlamda şiirlerini kurmuşlardır. İkinci tavır, birinciye göre daha sağlıklı sonuçlar vermiştir elbet.

Bu ikinci tür eğilim bugün de devam etmektedir. Ortaya güzel ürünler de çıkmaktadır. Fakat modern dünyanın şiir realitesi içinde kendi şiirinizi kurabilmek için bu tavır tek başına yeterli olamamaktadır. Çünkü şiir, sadece vezinden, kafiyeden, ibaret değildir. Edebî yapıyı ve anlayışı toplumun yapısından ve anlayışından ayrı düşünemeyiz. Şiir telakkilerini ortaya çıkaran şartlar vardır. Bu şartları oluşturmadan kendimize özgü bir şiiri kurmak da imkânsızdır. Buna bir tür, şairin kendi iklimini oluşturması diyebiliriz.

Kendi iklimimizi kurmak... Bunu başarmadan kendi şiirimizi de kuramayız. Bu manada şairler, şiirin toplumsal, kültürel, siyasî atmosferi üzerinde de kafa yormak zorundalar. Geleneğin bugün için de değer ve önem taşıyan özellikleri bugüne, bireysel ve toplumsal hayatımıza yansıtılmadan geleneksel şiirinden de gereğince ve yeterince yararlanmak mümkün olmayacaktır. Nitekim bugün geleneksel değerlere bağlı birçok şairimiz, sadece o değerlere inandığını söylemekle, o değerlere özgü bir şiir yapısı kuramıyor. Çok yönlü çabalar gerekiyor bu iş için. Bir kere önümüzde dil engeli var. Dil, burada sadece anahtardır. O anahtarla açılacak kapıdan içeri girebilmek çok yönlü kültürel donanımları gerekli kılmaktadır. Oysa henüz dil meselesi bile çözümlenmiş değildir.

Ortada yüzlerce şairi, binlerce şiiriyle bir divan edebiyatımız, bir tasavvuf edebiyatımız, bir halk edebiyatımız vardır. Ve bu edebiyatları besleyen kaynaklar, başta Kur'an-ı Kerim olmak üzere, hadisler, peygamber kıssaları, evliya menkıbeleri vs. Genç şairlerimiz daha çok modern şiiri tanıdılar ve ondan beslendiler. Ama eğilimleri, tercihleri bu modern yapı içinde kendimize özgü bir şiiri kurmak ve geliştirmek... Bunun yapılabilmesi için de yukarıda sözünü ettiğimiz temel güçlüklerin aşılması gerekiyor. Bu yapılmadığı sürece şiirimiz ister istemez tıkanma noktalarını aşamayacaktır. Nitekim aşamıyor da.

Temel kaynaklarımız ortada. Şiir verimlerimiz de öyle. Bir yol bulup bunlara ulaşmak zorundayız. Bunu yaparken salt bilgilenme mantığıyla da bu işi çözemeyiz. Şiirimizin kurulup gelişeceği iklimi bulmak ve hazırlamak durumundayız. Rilke, "*Genç Bir Şaire Mektuplar*" isimli eserinde yanından ayırmadığı iki kitaptan birinin kutsal kitap olduğunu söyler. Bu tespit, bizim için önemli bir tespittir. İklmimizi kurabilmenin yolları orada anlatılmaktadır. İnanmak, öğrenmek, uygulamak... Bu, şairler için de yürünecek tek yoldur.

İçimizdeki şiir

Hayatin fotoğrafına bakmıyor, bu fotoğrafın gerçekliğini yaşıyoruz hepimiz. Bu yüzdendir ki bu kirli ırmağa girmeden önceki halimizle, şimdiki halimiz arasındaki farkı görmüyor, yaşamak hep şimdiki zamandaki gibidir sanıyoruz. Evet, hepimiz, bu kirli ırmağın içindeyiz ve bu ırmağın içinde ne hayal, ne rüya, ne masal, ne şiir ne de güzellik var. Sadece “acı” diye nitelendirebileceğimiz gerçekler var. Bunları ister istemez kabullenerek her gün biraz daha dibe batıyoruz.

Şiirin hayâl ürünü, şairin de hayâlperest olarak görülüşü belki de bundan. Oysa şöyle bir geçmişe dönsek, çocukluğa ve ilk gençliğe, hadisenin asıl gerçek boyutlarını daha iyi görebilirdik. O zaman itiraf edemesek bile şimdi itiraf edelim. Hepimiz o dönemlerimizde içimizde şiirin sıcaklığını hissetmedik mi, şiirin aydınlığı ile daha bir aydınlanmadı mı içimiz? Gizli gizli şiirler yazmadık mı, dudaklarımızda üç beş tane bile olsa şiir mısraları dolaşmadı mı? Masallar okumadık, hayâller kurmadık mı? Rüyalarımız olmadı mı? Daha da önemlisi bugüne, yarına, yaşadığımız ve yaşayacağımızı hayatı şiirin, masalın, hayâlin, güzelliğin pencerelerinden bakmadık mı? Baktık elbette ki bu yüzden öfkelerimiz ve kinlerimiz bile masumdu. Ya sevgilerimiz, dostluklarımız? Müthiş bir heyecan fırtınası değil miydi bütün bunlar?

Sonra hayatla daha yakından tanıştık. Derin, anlamlı, gizemli ve güzel sandığımız sularına soktuk ayaklarımızı. Bu suyun ne kadar sığ olduğunu, bir bataklığa girdiğimizi çok geç farkettilik. Her gün, çocukluğumuzun ve gençliğimizin yeşil vadilerinden biraz daha uzaklaştık. Hayat, bizi avutmak için sürekli bir şeyler verdi: Diplomalara, makamlara, mevkilere, evlere, arabalara, şirketlere... Ama neyin ve nelerin karşılığında? Bütün bunların bedelini çok acı ödedik. Hayatın verdiklerine bedel olarak, o masal çağımızın bütün saflığını ve güzelliğini, o delişmen gençlik günlerimizin bütün heyecanını ve canlılığını, içimizdeki şiiri ve güzelliği verdik. Sonuçta hepimiz, uyumlu insanlar olduk. Psikologlar, bizi normal insanlar tanımına soktular. Geriye hiç bir şey kalmadı çocukluk ve gençlik iklimlerinden.

Şair dediğimiz insanlar, işte bize, içine düşmemeye çalıştıkları bu kirliliğe hayat ırmağının kıyısında aşk, sevgi, vefa, hasret, vuslat diyerek unuttuğumuz insanlık türkülerini söylediler. İçimizde karşılık bulacaklarını umdukları bir mısra ile bize ince bir ip uzatarak unuttuğumuz dünyanın şimdi hayâl, rüya olarak nitelendirilen gerçeklerinden söz ettiler. Şiirlerini çilenin acı tezgâhlarında dokudular. Asıl gerçeği, hayâlde, güzellikle daha da süsleyerek bizi cezbetmeye çalıştılar. Umduklar ve beklediler ki içimizde yeniden şiirin ışığı yansın ve biz o ışıkla yeniden çocukluk ve gençliğin gerçekliğine ve güzelliğine dönelim. Kirliliğin sularını boşaltıp bütün hayatları tertemiz yapalım. Bunun için bahar dediler, ilk yaratılışı hatırlamamız için. Eylül dediler, ölümü, asıl gerçeği görerek aklımızı başımıza devşirelim diye. Çiçeklerden söz ettiler, içimiz bir çiçek bahçesine dönsün diye. Yağmuru anlattılar, tövbe sularında yıkanalım diye. Hz.İbrahim gibi ateşte yanmamanın sırrını fısıldadılar kulaklarımıza... Onun için en bireysel anlamlarında bile bütün insanlığın gerçekliğini dile getirdiler.

Şairler, seslerini bütünüyle boğma çabalarımıza rağmen bugün de konuşmaya, söylemeye devam ediyorlar. Ama kendi halleriyle ve kendi dilleriyle... Eğer, içimizdeki şiir ölmediyse dışımızdaki bu şiirin sesini de duyabiliriz demektir. İçimizde küllenen insanlık ateşinin son kıvılcımı da sönmeden, yüreklerimizi şairlerin sesine ayarlamanın vaktidir şimdi. Değilse bütün iyilikler ve güzellikler gerçekten bir masala dönüşecek..

Şiir ve ebedilik

İster savaşlardan söz edelim, ister ekonomik sıkıntılardan, zulümlerden, haksızlıklardan... Bunların hiçbirini uzun süre konuşmaya değer konular değildir. Çünkü bunlar, buz dağının görünen kısımlarıdır ve asıl problem derinlerdedir. Bu noktaya ulaşmadan, meseleyi sadece görünen kısımlarıyla konuşmak çözümü değil çözümsüzlüğü getirecektir. Bütün problemler, görünen taraflarıyla içimizde, insanlığımızda aksayan bir tarafın doğal sonuçlarıdır, içimizdeki sorunu tespit etmeden, aksaklığı gidermeden dışımızdaki sorunları çözmek mümkün değildir.

Şiir, bu yüzden güncele, görüneye kapılarını fazlaca açmaz. O, her zaman ve mekânda bütün insanlığı ilgilendiren kalıcı konularla ilgilidir. Şiiri pek çok yazı türüne göre önemli ve farklı kılan bir özelliğı de budur zaten. Bize ebedî olan dan söz etmesi, ondan bir iz düşürmesidir yüreğimize. İçimize bir ışık düştü mü, şafak doğacak demektir. Onun aydınlığında ruhun meselelerini çözme imkânı bulur, savaşa, zulme, haksızlığa yol açan derdi de teşhis etmiş oluruz.

Hayat, fanidir. Bu fanilik içinde ebediliğın sırrını yakalamaktır esas olan. Bu yüzden has şair için dün ve yarın en az bugün kadar önemlidir. Böylece şairin gözünde zaman ve mekân genişler, geldiğı yerin gideceğı yer olduğunu bilerek bugünün sorumluluklarını yerine getirir. Şairlerin hep önde

dayalı olmasıdır. İnsan, düşüncelerini ifade ederken sahte bir poz takınabilir belki ama duyguların anlatımında bunu asla yapamaz. Bu yüzden şiir samimiyettir. Şairin bizi bu samimiyetle çağırdığı yere isterseniz fildişi kule deyin, bu hiç önemli değildir. O kuleden bize hayata, ölüme, tüm sorunlara bir de şair gözüyle bakmamızı öğretir.

Hem kim iddia edebilir ki şairler yaşadıkları çağın ve günün sorunlarına ilgisizler diye... O sorunlar, şairi kuşatmıyor mu? Şair de o sorunlar içinde yaşamıyor mu? O sorunlar değil midir şairi öyle söyleten. Ama fark, şairin nereye baktığında ve ne gördüğündedir. Neye önem verdiğindedir. Bunu okuyucu olarak fark ettiğimiz gün, şairin ebedilikte niçin bu kadar ısrarlı olduğunu daha kolay anlayabiliriz. Çünkü sebepler sonuçlardan daha önemlidir. İstemediğimiz sonuçların tekrarlanmaması için, onlara yol açan sebeplerin ortadan kaldırılması değil midir gerçek çözüm? Buna evet diyorsak, şairin gözüyle bakmayı deneyelim olaylara.

Bütün kötülükler, fitrattan uzaklaşmanın bir sonucudur. Şairin sesi fitrata çağrıdır. Ne kadar karmaşık görünürse görünsün, dün de bugün de olayların temel dinamikleri hep aynıdır. Yarın da öyle olacaktır. Temel ders, bize Allah'ın ayetleriyle ve tabiatın diliyle verilmiştir. Onun içindir ki şairler bir tohumda ağacı, bir ağaçta tohumu görmek isterler. Gül, bülbül, kar, yağmur, güneş, ay... Bunların hiçbiri, bir dekor unsuru değil, konuşan İlâhî gerçeklerdir. Mesele bunları anlamak ve üstelik bunlara da takılıp kalmamaktır. Zira her şey gibi, şairin duygu ve düşüncelerinin anlatımında kullandığı bu semboller de fanidir. Evet, her şey fanidir. Baki olan Allah'tır. İnsana düşen de fanilik içinde ebedilik sırrını yakalamaktır. Şiir, bunun için varsa bir bilgidir ve bir değer ifade eder.

Şiir haritası

Kâinatın merkezinde olduğu gibi edebiyatın dolayısıyla şiirin merkezinde de insan vardır. İnsan, bulunduğu bu noktada elbette kendinden ibaret değildir. Onu kuşatan fiziki ve sosyal bir çevre vardır. Üç boyutu olan bir zaman, sınırlarını tam çizemediği bir mekân vardır. Bu yüzden insanı kuşatan gerçeklik, bu noktada metafizik bir boyut da kazanır. Böyle olunca mesele hayat, doğumla başlayıp ölümle biten bir süreç değildir. Bu olayların daha geriye ve daha ileriye gidecek boyutları vardır. . .

Şiir, insanı işte böyle geniş bir çevre gerçeği içinde ele alır ve manalandırmaya çalışır. Böylece şair de, bütün bunların kavranabilmesi için önümüze geniş bir harita açar. Bu, hem fizikî, hem de metafizik bir haritadır. Şiirde kullanılan her kelime, her kavram birer işaret taşıdır. İşaretlenen ve keşfi gereken merkez noktalarıdır. Bu taşlara bakarak, onların ifade ettikleri gerçekleri yoklayarak buluruz zaman ve mekân içindeki ve dışındaki yolumuzu. Kelimelerin derin anlam kuyuları, bizi içlerine çeker. Varoluşun, tarihin, coğrafyanın, kültürün, medeniyetin bilgileri sezgi yoluyla bir bir kavranmaya başlar.

Şiirdeki semboller, bizi önce kendi içimizde bir yolculuğa çıkartır. Zira insan, kendisini kuşatan fizikî ve sosyal gerçeklikten bunalmıştır. Bu anlamda şiir, önceleri bir kaçış yoludur belki. Şiirin hayâl unsurları bizi bu anlamda kaçışın büyüsüne kaptırır. Ama bu yolculuğun bir de gerektiği şekilde

sonuçlandığını düşünelim. İşte o zaman, yolculuk önce dışa, zaman ve mekâna ardından bunların ötesine doğru gelişir. Gözlerimizi kapayıp açtıktan sonra gördüğümüz dünya artık başka dünyadır. Çünkü biz değişmişizdir. Değişen, elbette her şeyi sıradanlıklarının dışında görecektir. Bu imkânlara ulaşınca varolan her şey, bir bilgiye dönüşür; Fakat bu bilgi asla mahlumat olmayıp sezgi yoluyla elde edilen hakikatin bilgisidir. Bu bilgiye sahip olmuşsak tarih, coğrafya, kültür, medeniyet gerçekleri de ayrı birer mahiyet kazanırlar. Bu kazanımların ârifane bir özellik taşıdıkları da muhakkaktır.

Şairlerde bilgelik vasfı görmemiz bundandır. Bilge, misyonu gereği bizi sarsar, uyandırır, hafızamızı harekete geçirir. Yeryüzünde bizi sorumlu kılar, farklı duyuş ve davranışların sahibi kılar. İşte bütün bunların olabilmesi, şairin açtığı haritanın özelliklerine bağlıdır. Şair bizi inandırmadan önce inacak ki biz de inalım. Şiirin içtenlik vasfı bu noktada önem kazanır; Bu gerçekleşirse ruh, teslimiyet sularındandır artık. Yeri gelirse elbette ki direnişi de dillendirir. Artık her şey, olması gerektiği gibi olur.

Şiirde her kelime bir işaret taşıdır demiştik. Dolayısıyla her kelime gerektiğinde yüreğimizde yaralar açar, gerektiğinde bunların merhemi olur. Böylece önümüze düşer. Hele dil ve anlatımı da bilgisiyle bütünleşmişse önümüzde bir ışık olur. Her taşın olduğu yerde durdurur, düşündürür. Bir yanda kurumuş bir ağacın yüzünde gizli bir tarihi seyrederken, öte yanda her bir motif bizi tarihin arka planını görmeye götürür. Böylece diyelim ki önümüzde Yunus'la gönül haritaları, Âkif'le cemiyet Yahya Kemal'le tarih, Necip Fazıl'la metafizik haritalar açılır.

Bu anlamda bize eğer o noktaya gelebilmişsek şiirin öğrettiğini ne tarih kitabı öğretebilir, ne coğrafya kitabı. Şiirin

bilgisi bizim öyle derin bir kuyumuzda birikir ki gerektiğinde bütün kitaplar bunun üzerine bina edilir. Bir toplumun bütün serüveni şiirinden, şarkısından, türküsünden çıkarılabilir. Ama bir çile ister, çünkü nazlıdır şiirin yapısı. Çileyi göze almayana yüzünü göstermeyen dilber gibidir. Burada aşk yetmez, sabır da gerekir. Her şeye rağmen, insanın aradığı da budur zaten. Dolayısıyla her şiir okuyucusu, bir tür arayıcıdır. Kendini aramaktadır insan. Bütün olumsuzluklara rağmen, şiirin yazarlar ve okuyanlar nezdinde hâlâ itibar görüyor olması bundandır. Şiir hep olacaktır, insan olduğu sürece ve şiirde insan, insanlığıyla yüzleşmektedir. İyi şiirin açtığı kapı, bizi ister ümide ister ıstıraba götürsün netice değişmeyecektir. Netice ebediliktir. Ebedilik kapısı önündeki şiir haritası, derinden bakılırsa işaret taşlarıyla yolumuzu aydınlatabilir. Söz de öyle bir noktada hikmete dönüşür elbet. Kalp de mutmain bir gönle.

Şiir ve güzellik

Halk şiirimizin son büyük temsilcisi Âşık Veysel, güzeli güzel yapan sırrın sevenin gönlündeki “aşk” olduğunu söyler. “Güzelliğin on para etmez/Şu bendeki aşk olmasa” diyerek. Şüphesiz, güzellik, göreceli bir kavramdır. Ama insanlığın duygu müşterekliği de vardır. Bu yüzden çoğu kez bir şeyin güzel olup olmadığı konusunda aşağı yukarı fikir birliği içinde oluruz. Yeter ki baktığımız varlığa yönelik bir ilgimiz, bir sevgimiz olsun. Mutlaka güzel bir taraf buluruz. Zira güzelliği yakalamak, gönlümüzün ezeli sevdasıdır.

Her varlık güzeldir. İnsan da güzel, ağaçlar da sular da. Fıtratta hep güzellik vardır. Çirkinleşme sonradandır. Bu yüzden ruhsal bir sapmadır çirkinliklere bürünmek. Ezeli güzellik arayışımız bu çirkinlikler içinde bile güzel bir nokta arar hep. Ama bunu bulmak o kadar da kolay değildir. Güzeli görecek bir göz gerekir. Buna gönül gözü demek daha doğru olacaktır. O gönül gözünün sahipleridir ki ağacı ağaç olmaktan, çiçeği çiçek olmaktan çıkarıp kendileri ve bizler için onları bambaşka bir şekle ve manaya sokarlar. Doğal haliyle güzelliğini fark edemediğimiz bir görüntü şair ya da ressam gözüyle bir şiirde, bir tabloda olduğundan daha farklı görünür.

Şiir, her şeyden önce zaten bir şekil güzelliğidir. Günlük

dilde olabildiğince yıpranmış kelimeler, şiir dilinde yeniden doğmuşçasına taze ve güzeldirler. Şair, kelimelerden âdetâ bir mimari yapı kurar. Bu yüzden Cahit Sıtkı'nın: “*Şiir, kelimelerden güzel şekiller kurma sanatıdır.*” tarifini yabana atmamak gerek. Bu mimari yapının bir de ses ve ahenk tarafı vardır ki böylece şair güzellik tablosunu gözden sonra kulağa da hitap edecek tarzda kurmuş olur. Hele eski şiirimizde şekil güzelliği, üzerinde çokça durulan bir husustur.

Şiir, elbette ki sadece şekil demek değildir. Şiirin, muhtevası, özü en az şekil kadar önemlidir. İşte şairin asıl misyonu burada ortaya çıkar. Şekil, nihayet bir ustalık meselesidir. Ama öz güzelliği ve zenginliği doğrudan doğruya şairin gönül âlemiyle ilgilidir. Ortaya âbide eserler çıkarmış şairlerin bir gönül eğitimi ve disiplini diyebileceğimiz tasavvufla bağlantılarını bu açıdan da gözden geçirmek gerektir. Yunus, bunun ilginç bir örneğidir. Dağ, taş, çiçek, ağaç, onun şiirinde belirttiğimiz husustan dolayı âdetâ kimlik ve kişilik kazanırlar, hayatımızın birer parçası haline dönüşürler, tüm sırlı gerçekleri ve güzellikleriyle.

Şiir, bu özellikleriyle bize alternatif bir bakış açısı, bir hayat şekli de sunmaktadır. Güzellik bilgisiyle kendi içinde derinleşen ve varlığını bu şekilde anlamlandıran kişi, maddî ve nefsî olana o denli iltifat etmez çağın önüne çıkardığı düşünme, duyma ve yaşama biçimlerinin özündeki sapmayı fark eder ve direniş silahlarını kuşanır. Modernizmin silahları hep maddî olan şeylerdir ve etkileyemediği tek mekân gönüldür, zira orası güzellikler yurdudur. Böylece şiiriyeti olan bir kalbin sahibi, çağın içinde yaşar ama çağlar üstü güzellikleri kuşanarak, onlarla donanarak.

Modernizme direnmenin bir yolu da bence şiirden geç-

mektedir. İnsanlar içinde hayırlı bir ümmet olmak, iyiliğin, adaletin kılıcını elinde tutmak, insanın hep fitrî yanını beslemek ancak şüriyeti olan bir kalple mümkündür. Bu özge âlemde yeşeren duygular, bir gün elbette hayat içinde de karşılığını bulacaktır.

Şiir ve şehir

Mahallesi, sokağı, camisi, okulu, dergâhı, çarşısı, bahçesi ile bir bütünlük kompozisyonu içindeydi şehirlerimiz. Cetlerimiz, tebessümlü yüzleri, çalışkan elleri, dualı dudakları ile bu şehirlere hayat verdiler. Bu hayat, sanata da yansdı. Sanatkârlar malzemelerini bu imkândan devşirdiler. Taş, toprak, hayat, ölüm, insan ve cümle diğer mahlûkat, ağaç, çiçek bu şekilde yepyeni bir mâna kazandı. İnsanlar, bu mekânda ağladılar, güldüler. Savaşlar, barışlar, doğumlar, ölümler gördüler. Bunların hiçbiri, dünyada bulunmanın manasını ve yaşamının ahengini bozamadı. Tanpınar, Beşşehir’de bu mekânların saadetli yaşayışlarından tablolar sunar bize. Yahya Kemal, bir İstanbul sevdalısı olarak oraya tepelerden bakar. Çünkü bir yeri, en iyi, oraya uzaktan bakan görür. Bu mana da uzaklık, yakınlık olur.

Sonra o menhus rüzgârlar esti. Tepetaklak oldu her şey. Âhenk bozuldu ve şehirlerimiz birer birer kent oldular. Mezarlıklar, şehrin dışına taşındı. Hayatla ölümün arasına bir çizgi çizildi. Bahçeler yok edildi. Tabiatla insanın arasına girildi. Eşkiyalar kente indi. Haram lokmalar kursaklara doldu. Gün, emek sömürücülerinin günü oldu. Camiler mahzunlaştı, sokaklarda işde kokuları hissedilmez, çocuk sesleri duyulmaz oldu. İnsan, içine düştüğü cendereyi ne yazık ki fark edemedi. Şehir cellâtları; o güzelim bahçeli evleri, bir

evi diğer evden koparmayan küçük sokakları bir bir yok ettiler ve şehirlerimizin hemen her sokağı, caddesi takma dış misâli beton ucubelerle doldu. Sonuçta, hayatın ahengi bozuldu, şiiriyeti kayboldu.

Yıkımdan artakalan nedir? Duvarları can çekişen birkaç türbe, yıkılmayı bekleyen birkaç konak, gümrâh sularına özlem duyan çok az sayıdaki sokak çeşmesi, betonlar arasına sıkışıp kalmış birkaç ağaç. Bunlar daha ne kadar direnecekler? Biliyorum ki son nefeslerini vermek üzereler. Hiç değilse onları bu son demlerinde anlamaya çalışalım. Çünkü yıkılan ev, kuruyan çeşme, bozulan sokak değil sadece. İnsan da bu yozlaşmadan nasibini almakta... Hele çocuklar, ah onlara acımalıyız asıl, hatıraları bile olmayacak onların. Oysa taşların, ağaçların bile hatıraları vardı eskiden. Evin tahta merdiveninden kaç ayak çıkmıştı yukarıya? Bu çınar ağacının altında kimler, kimler oturmamıştı? Dile gelip de konuşsalar bir, kim bilir neler söylediler bize? Ne yazık ki dillerinden anlayanlar oldukça azaldı. Tohum bitmek üzere. Kalanlarından yeni bir hayat kurmanın imkânları çok geçmeden araştırılmalı değil midir?

Bu zorlu iş de sanatkârlara düşüyor. Kimi şiirine taşıyacak onca güzelliği, kimi tablosuna, kimi notalarına bu “*son fasıl*”a bakarak. Ya da güzellik avcısı gözleriyle bu son şahitleri dinleyip, hayâl ve zihin âlemlerinde bu tabloları yaşatacaklar insanlar için. Kulağınız duymuyorsa musikiye, gözünüz görmüyorsa resme, idrakiniz felç olmuşsa, şiire koşun. Ya da hayatın ve tabiatın şiirini okuyun, resmini görün, musikisini dinleyin. Depremi içinizde başlatın, devrimi önce gönlünüzde yapın. Önce gönül coğrafyanızı aydınlatın. Mevlâna’nın ifadesiyle küpün içinde ne varsa, dışarı o sızacaktır. Şehirlerimizin yıkılmak üzere olan son evleri, kurumak üzere olan son ağaçları, çeşmeleri, bir mum ışığı-

ğında hala aydınlık rüyalar görebilen türbeleri bizleri bekliyor. Pekâlâ, onlardan yeni bir hayat çıkarabiliriz. Hani bizim Bursa'mız, Konya'mız, Kudüs'ümüz, Bağdat'ımız? İnsanca yaşamak için bu sorular üzerinde düşünmeye değmez mi?

Şiir nerede duruyor

Bu günlerde ekim ayını yaşıyor olsak bile, aslında eylül sürüyor demek bana daha doğru geliyor. Çünkü sonbaharın en iyi ifade eden ay eylülüdür. Eylülü yaşarken bahar ve yaz aylarını geride bırakmanın yoğun hüznüyle, sonbaharın o kendine özgü görüntüleriyle çabuk biteceğini ve bizi uzun bir kışın beklediğini hep hissederiz yüreğimizde.

Nisan gibi eylül de şiirin bereketli ayıdır. Bu ayda şiir, hep kapımızda bekler. Solan güllerin, sararan yaprakların, kederle esen rüzgârın bizi şiirle karşı karşıya getirmemesi imkânsızdır neredeyse.

Evet, şiir, kapıda bekliyor. Derken yüreğimize bir yol bulacak, içimize girecek.

İşte böyle bir mevsimde bir yol bularak içimize giren şiiri, yüreğimizde konuk edebilirsek yepyeni bir dünya açılır önümüzde. Üzerinde gizli karanfil sevinçleri bulunan hüznümüzle daha farklı bakarız dünyaya.

Kışlık odun, kömür, yiyecek, giyecek telaşından kurtulup, sararan yapraklara bakarak ölümü ve dirimi yeniden hatırlarız. İhtiyaçlarımız ve çocuklarımız daha farklı görünür gözümüze. Sıradanmış gibi olan her şey yeni bir anlam zenginliğine bürünür.

Biz, bu zenginlik içinde, açılan gönül gözümüzle ve ince dikkatimizle şiirin, sanatın gizli gücünü yeniden keşfederiz.

Artık olağanüstülükler dünyasındayızdır, olağan dünyanın dışına çıkmışızdır, ama bu içine girdiğimiz dünya, kesinlikle telaşlarla üstü örtülen gerçeğin dünyasıdır. Bu dünyada, varlık ve yokluk, Yaratan ve yaratılan, ölüm ve hayat, umut ve umutsuzluk, savaş ve yenilgi, sevgi ve nefret bilgece yorumlarını bulur bizde.

İnsan oluşumuz, insan kalma isteğimiz gündemin ilk maddesine gelip otururur. Soba başında bedenimiz ısınırken mısralar da yüreğimizi ısıtır.

Yaşlılarımız oturdukları koltukta gözleri uzaklara, belki de geride kalmış nice baharlara veya önlerindeki ebedî kışa dalıp giderken, onların dizlerinin dibinde oturan, oynayan çocuklarımız birer umut fidanı gibi açılırlar içimizde.

Günler kısalmıştır, geceler o sonsuz kışı hatırlatırcasına hep uzundur, hayattan çok ölüm sözcükleri vardır belki de dilimizde. Olsun, bütün bunların hiç önemi yok. Biz, meseleyi çözmüş, kendimizle, hayatla, tabiatla, yaratıcı ile barışık durumdayızdır artık. Vakit, bütün bunlara şükür vaktidir.

Vakit, kışı sabırla beklemenin ve bitirmenin, baharı özlemle kucaklamaya hazırlanmanın vaktidir.

Biliriz ki biz bu vakitte içimizde şiiri yaşarken, şairler de içimize konuk olacak yeni mısraları yazmaktadırlar. Her biri kutlu bir haberci gibi üstü örtülü gerçekten haber vermektedirler.

Evet, şiir kapıda bekliyor. Eylül, ona yol verecek ve şiir içimize girecek.

Şiirin ufku

Tevhid, münâcât, na't, miraciye, hilye gibi eserlerin; klasik edebî ürünlerimiz arasında özel ve önemli bir yeri vardır. Mukaddes olana duyulan sonsuz inanç, bağlılık, sevgi ve saygı daha çok bu tür eserlerde kendini göstermiş; “*gaibi kurcalayan çilingir*” olma sıfatıyla yola çıkan şairler, kapalı kapıları aralamanın, mutlak gerçeğe, güzelliğe ulaşmanın derin heyecanını bu tür eserlerde duymuş, sonsuzluğa onlarla kanat çırpmıştır. Böylesine müthiş bir duygu yoğunluğuyla yazılan bu tür eserler, bu gün bile yazıldıkları ilk günün güzelliğiyle karşımızda durmaktadırlar. Klasik musikimizin bugün de icra edilen ürünlerinin pek çoğu bu tür eserlerden oluşmuştur. Ayrıca dinî musikimizin icra edildiği mekânlarda ilahilerle birlikte münâcâtlar, tevhidler ve na'tlar dünden bugüne söylenegelmektedir.

Kültür ve sanat hayatımızda Batıya yönelmemizle birlikte başlayan yabancılaşma, kendini edebiyat ve musiki alanında da göstermiş, yeni zamanların edebiyatı ve musikisi bu tür eserlere önemli ölçüde kapılarını kapamış, bu eserler, ancak millî ve dinî değerlere bağlı sanatçılar tarafından yazılıp söylenmiş, icra edilmiştir. Resmî ideoloji destekli edebiyat ve musiki, onca çabaya rağmen özünden kopmanın faturasını çok ağır ödemiş; musiki ve edebiyat belli bir zümrenin ilgi

alanı içinde kalmış, geniş kitleler ise dünden bugüne devam eden öz musiki ve edebiyatımızın eserlerini benimsemiştir. Musikiyi bir yana bırakacak olursak cumhuriyet sonrası edebiyatımızda öz değerlerimizi çıkış noktası olarak alan pek çok şairimiz çağdaş formlar içinde yeni münâcâtlar, tevhidler, na'tlar yazmışlardır. Bu alanda Necip Fazıl, Arif Nihat Asya, Sezai Karakoç ilk akla gelen isimlerdir. Bu isimler çağdaş münâcâtların, tevhidlerin, na'tların ilk örneklerini vermişlerdir. Bu tür eserlerin daha, çok şair tarafından yazılması çorak bir tarlayı andıran edebiyat ortamımızın yeniden zenginleşmesine, bereketlenmesine yol açacaktır.

Türkiye Diyanet Vakfı, son yıllarda hayırlı bir hizmet olarak gerçekleştirdiği Kutlu Doğum Haftası etkinlikleri içinde tevhid, münâcât, na't yarışmalarına da yer vermiştir. Edebiyatımızın açılım kazanmasını sağlayacağına inandığımız bu tür yarışmaların devamı elbette yararlı olacaktır. Vakıf, bu yıl da benzer bir yarışmayı Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları arasında düzenledi. Münâcât türünde düzenlenen bu yarışmaya Azerbaycan, Özbekistan, Türkmenistan, Kazakistan, Tacikistan ve Başkurdistan'dan yetmiş beş şair katıldı. Geçtiğimiz günlerde neticelenen yarışmada dereceye giren eserler, şiirimizin geleceği hakkında ümitvar olmamızı sağlamıştır. Bu eserler okunduğunda görülecektir ki bu şairlerin yaşadıkları coğrafyalarda da yaşayan gerçek hâlâ İslâm'dır. Bu şairler, samimi bir sevgiyle kalemlerini Allah ve Peygamber sevgisine adanmışlardır. Böylece Peygamberler Peygamberlerinin mucizesi bir defa daha gerçekleşmektedir. Evet, şiirin ufku tevhiddir, münacaattır, na'ttır. Şair için ulaşılması gereken zirve, Allah ve Resulüne duyulan sevgi ve özleşimin destanını yazmaktır.

N. Fazıl'ın "Esselam"da belirttiği gibi "Dava o Nura yak-

laşmak...” Şimdi kalemler bunun için yazıyor. Yeni münâcâat ve na’tları okuyunca bir kere daha anlıyoruz ki Allah ve Peygamber sevgisi hayatımızı dirilteceği gibi edebiyatımızı da diriltecektir. Aşkın ve kutsal olanla irtibatlanmak. Söze ve yazıya anlam vermenin başka bir yolu da zaten yoktur.

Şiirin vakti

Maltepe Parkı'nda bir ikindi sonrasında iki arkadaşla birlikte acılarıyla, sevinçleriyle bütün bir dünyayı içimize sığdırma çabaları... Yeryüzünde özellikle İslâm coğrafyalarında insan acıları... Dün Bosna, Çeçenistan, bugün Filistin, Irak... Aynı çerçeveden Türkiye'ye bakıyoruz. Durum farklı değil. Güneydoğu'da kan ve gözyaşı bir türlü bitmedi. Sonra kitaplar, dergiler giriyor gündeme ve insanlar, dostlarımız, âşinalarımız ve bigânelerimiz, ağyarımız. Park müdavimlerinin alışık olmadıkları bunca konu üzerinde konuşma, tartışma ve paylaşma saatlerimiz...

Adım atmak zor bu gri günlerde. Şimdilik sadece konuşuyoruz, yani söze sığmıyoruz. Söz, bizi davranış ve eyleme çağırıyor. İçimizde bunlara ilişkin ne kadar güç birikimi var bilmiyorum. İçimizi sıkıntı basıyor. Olayları irdelerken yakaladığımız ufacık bir umut ışığıyla sevince boğuluyoruz. Rab-bim bize güç ver! Duanın rahatlığıyla ikindi serinliğini çekiyoruz içimize. Hafif bir esintiyle yaprakları kımıldayan söğüt ağaçlarında yağmur haberleri... Akşam olmak üzere... "*Tam şiir anı*" diyorum arkadaşşıma. Gözünü aç, gönlünü bu vaktin frekansına ayarla. Göz göze geliyoruz. O an için bir arkadaşşımanın mali müşavirliği, diğeriinin öğrenciliği ve benim öğretmenliğim, bütün bu kimliklerimizi unutuyor, sükût, derin bir sükût içinde saf ve diri bakışlarla anlaşmaya, paylaşmaya dalıyoruz.

Hiçbir olay diğerinden bağımsız değil. Bu yüzden Irak'la, Filistin'le şiiri bir arada düşünmek ve konuşmak mümkün oluyor. Daha çok konuşmalıyız bütün bunları diye düşünüyorum. Yapay gündemlerin tehlikesine karşı hep uyanık olmalıyız. Savaş, barış, hayat, ölüm, tabiat ve kitap. Bütün bunların gerçekleri bizden yorum bekliyor. Konuşmak, doğru yorumları beraberinde getirmeli. Yaklaşımlarımız yanlış olursa, bunlara ilişkin davranış ve eylemlerimiz de yanlış olacaktır. Mesele konu şiirse bugünlerde Akif, yeniden okunmalı diye düşünüyorum. Çünkü dünyanın temel gerçekleri hiç değişmiyor. Akif'e Safahat'ı yazdıran yılları ve olayları yeniden yaşıyoruz. Onun Batı'ya, Doğu'ya, savaşa, barışa ilişkin tespit ve düşünceleri hâlâ geçerliliğini koruyor. Bence şiirin, edebiyatın sorunları filan yapay bir gündemdir. Şiirin, edebiyatın asıl içerik sorunu var. İnsana ilişkin sorunlar önemli. Özellikle Müslüman milletlerin bu yüzyıllardaki trajedileri gereğince ve yeterince girmiyor şiire. Sanatçının sanatçı kimliği, siyasal ve dünsel kimliğinin hep önünde duruyor.

Gülleri, çiçekleri giderek azalıyor Maltepe Parkı'nın. Parkın etrafını kuşatan ağaçlar, yanı başlarında yükselen beton ucubelere korku ve dehşetle bakıyorlar. Gül'ün korkusu da bu aslında, kesinlikle hâr değil. İletişim araçlarında ölüm haberleri, dökülen kan, akan gözyaşı, solan umutlar, kaybedilen nice güzellikler, değerler. Bağdat neresi? Ramallah neresi? Bütün bunları Maltepe Parkı'nda dillendirmek mümkün, ama gücümüz nedir, sesimiz nereye kadar ulaşır? Bir yetimin gözyaşı, bir mazlumun çığlığı buraya kadar ulaşabiliyorsa, bizim sesimiz de onlara kadar ulaşabilir. Hele bir sözün hakkını verelim. İhlâsla söyleşelim.

Mazlumların âhı, zalimleri elbet bir gün ateş olup yacak, gözyaşları sel olup boğacaktır. Bunca karanlık gece, mut-

ŞİİRİN VAKTI

lu bir sabahın muştucusu olacaktır. Kalemlerimiz bu vakte ayarlanmalı, yüreklerimiz bu vaktin umutlarını taşımalı. Ya susmalıyız edebimizle ya da konuşulması gerekenleri konuşmalı, yazılması gerekenleri yazmalı, yapılması gerekenleri yapmalıyız. Şiiri, Őuurun kayıtları içinde tutarak, tüm entelektüel ve sanatsal hastalıklardan arındırarak kutlu bir vaktin sesine ayarlamalıyız. Gelecek zamanın ayak seslerini duyanlar, sözün hakkını vermek isteyenler için başka bir yol görünmemektedir.

Hayatın şiiri

Bundan birkaç ay önce, bir panel vesilesiyle Kütahya'ya gelen Mehmet Doğan Beyle, Ressam Ahmet Yakupoğlu'nu ziyarete gitmiştik. Osman Can, M. Atilla Maraş ve Ali Öztop'un da aramızda yer aldığı bu ziyarette, gözlerimiz duvardaki tablolar üzerinde gezinirken dikkatimizi daha çok “*değirmenler, çeşmeler, çağlayanlar,*” kısacası “*su manzaraları*” çekmişti. Bunu gören ressam, bize dönerek: “*Artık bunlar kalmadı, bu güzellikler yok oldu.*” demişti.

Geçen hafta da çocukluğumun geçtiği Günyüzü'nde idim. Şair kardeşim Davut Güner'le birlikte bahçelere, kırlara doğru uzandık. Buralarda çocukluk günlerimizin kahkahalarını, neşeli hatıralarını, cıvı cıvı çocuk seslerimizi aradık. Ne yazık ki hepsi geride kalmıştı... Bahçeler bakımsızdı, ağaçlar kurumaya yüz tutmuştu. Kuraklık kasıp kavuruyordu. Koca barajda nerdeyse su kalmamıştı... Ateş'in değirmeni çoktan yıkılmıştı, Çamoğulları'nın değirmeni de öyle... Çocuklar artık elma bahçelerinde oynamıyor, sıcak havaya rağmen evlerinde televizyon seyrediyorlardı.

Bu iki olay, bana şunları düşündürdü. Şiir de roman da hayatın içindeydi hatta hayatın kendisiydi bunlar... İnsan-tabiat ilişkisi çok önemliydi. Bu ilişki bozulunca hayatın şiiri de kayboluyordu. Özellikle su, hayattı, medeniyetti. Onun olmadığı yerde bütün güzellikler bir bir kayboluyordu.

Sanatçı, hayatta ve tabiatta var olanı şiirleştiriyor, hikâyeleştiriyordu. Susuz, ağaçsız bir tabiatta, hayat da kurumaya yüz tutuyor ve bu, insanların duygularını, düşüncelerini, yaşantılarını etkiliyordu. Neyi anlatacaktı artık sanatçı? Elbette sıkıntıyı ve çirkinliği... Çünkü var olan bunlardı.

Değirmen görmemiş çocuklar, ağaçlara çıkmamış çocuklar, dereye sularla bin bir macerayı yaşamamış çocuklar; büyüdüklerinde geçmişin hangi güzelliklerine tutunacaklardı? Karıncayı, kurdu, kuşu görmeyen, yıldızlar üzerine masallar bilmeyen çocuklar, tabiatın dilini çözemeyen çocuklar, hayatın dilini nasıl çözeceklerdi? Güllere, çiçeklere bakıp içlerine yaşama güzelliği ve direnci dolduramayan çocuklar, hayat karşısında nasıl muktedir ve güvenli olacaklardı?

Öyle bir hayattı ki bu, ne çeşme başına salına salına giden Aşşeler var artık, ne dilinde dualarla, sakalının tellerinden serin abdest suları damlaya damlaya camiye giden dedeler...

İlçenin çarşısında oraya buraya giden insanların hepsi bana birer "robot"larmış hissini verdi. Kimi traktörünü çalıştırıyor, kimi dükkânını açıyor, kimi evine gidiyor... Ama ne yüzlerinde yaşama sevinci, ne alınlarında emeğin ve çalışmanın şırlıtısı, ne saçlarında rüzgâr esintisi... Hiç biri yoktu bunların. Ekmek kavgası bir çileye, yaşamak bir işkenceye dönüşmüştü. Hüznümün derecesini anlatamam. Boğulacak gibi olunca Davut'a seslendim. "*Hadi şiir okuyalım.*"

Şiirler okuduk, şiir üzerine konuştuk. Biraz ilerde duyduğumuz kuş seslerine, küçük derenin çağlıtısına sevinçle katıldık. Gökyüzüne ve yeryüzüne baktık.

Kalan son güzelliklerden şiir malzemeleri topladık, bunları şiirleştirmeyi kararlaştırdık. Ahmet Yakupoğlu, odasına bir tarihi, bir kültürü sığdırmaya çalışmıştı. Biz de bunu şiirde yapabiliriz diye düşündük. Evet, biz hayatın şiirini yazma-

lydık, tabiatın sesini taşımalydık mısralarımıza. Ferhat misali, kuruyan gönüller, sabrımızla parçalayacağımız kayalardan çıkaracağımız sularla yeniden hayat bulabilirdi.

Tabiatın dilini çözmek, hayatı nasıl yaşamamız gerektiğini öğretecekti bize. Evet, hayatın Şiiri... Bunu yazmalıydık.

“Bir günün sonunda arzu”

Gerek şair, gerekse şiir okuyucusu olarak bir şiir ikliminden söz edecek olursak eğer, bu iklimi Ahmet Haşim’siz düşünmek mümkün değildir. Bu yüzden Haşim, pek çok şiiri hafızamda olan ve kitapları hep masamda duran şairlerden birisidir. Onu son olarak, Nazan Gürüntürk’ün “*Ahmet Haşim’in Rub Ülkesi*” kitabı vesilesiyle yeniden okudum. “*O Belde*”sinde anlattığı denizden esen ince hava ile saçlarım dalgalandı. Hasret, gurbet burçlarında gezinip durdum. Melali anlamayan nesil içinde bulunmak her ne kadar keyfimi biraz kaçırdıysa da o tedirgin gözlü güzelin peşinde, güzellikler ikliminde nefes alıp verdim. Ta ki şiirin sonunda sözü edilen “*mahkûmuş*” ifadesinin gerçeğini idrak edene kadar.

Amacım bu yazıda sadece Ahmet Haşim’den söz etmek değil. Onun da içinde bulunduğu has şairler ve yazarlar topluluğunu birer ikişer satırla anmak ve hatıralarına birer selâm göndermek. Zira mahkûmiyetimizin farkına varmamızı, mevcut durumu kabullenmememizi, bir çıkış noktası aramamızı ve bulmamızı onlar sağlıyorlar. Daha doğrusu şiiri, bütün kirlenmelere karşı çıkış yollarından biri olarak gündemimize taşıyorlar. Malum, aralık yaşadığım şehirdeki hava kirliliğinin de doruk noktasına ulaştığı bir aydı. Bu havadan iyice boğulmuş birisi olarak son günlerde hep şiire koştum, şiir ta-

dında yazılmış denemelere koştum. Onlarla bir ölçüde de olsa bu kirli ırmağa girmemeyi başardım.

Şiir denen hadisenin sadece yazılan dizelerden ibaret olmadığını hep söylemişimdir. Şiir, hem içimizdedir hem de dışımızda. Özellikle hayatın ve tabiatın şiiri, karşısında kelâm haysiyetine sahip her şair, aczini idrak ve ifade etmek zorundadır. Nitekim öyle de olmaktadır. İşte şairin yaptığı ya da yapması gereken hayat ve tabiattaki şiiriyeti bulup çıkarması, göstermesidir. Has şairler de bunu yapıyorlar zaten. Bizi içine çağırdıkları dünya hem fizikî hem de metafizik bir dünyadır. O dünyada şairin adeta yeni bir ruh üflediği kelimelerle içimize ve dışımızı doğru yolculuklar başlatırız. Yollara düşüşümüz, hakikat sevdası adınadır. Buluruz ya da bulamayız ama bu yürüyüş hep sürer. Ahmet Haşim'de bizi hüzne boğan akşam, Sezai Karakoç'ta diriliş muştularına dönüşür. Necip Fazıl'la en çetin, metafizik bilmecenin önünde dururuz. Yunus, Mevlâna; gülleriyle, bülbülleriyle derslerini bize hikmet diliyle verirler.

Hele gençlerin şiirleri, hayatları henüz tarih olmamış şairlerin şiirleri. Onlar bugünün içinde bizi tıpkı ustaları gibi geçmişin ve geleceğin yolculuklarına çıkarırlar. Böylece şiirin evrensel orkestrası tamam olur. Masanızı şairlerin kitapları, içinizi mısraları doldurur. Son günlerim hep onlarla geçti. Fuzulî ile Arif Ay, Nefî ile Arif Dülger, Şeyh Galip'le Sezai Karakoç, Ahmet Haşim'le Hüseyin Atlansoy ve daha niceleri içimde aynı besteyi seslendirdiler. Koroya son katılan Sıtkı Caney oldu. Yıllardır dergilerde görünmeyen bu genç şairin olgunlaşmış şiir örnekleriyle karşılaştım. Hepsî bana güç verdi. Saçlarıma serinlikler kondu. Bedenim direnç kazandı. İçim taze umutlarla doldu. Sözü'n son günlerde güncel siyasetin etkisiyle bu kadar ayağa düşürülmesinin acısını bir ölçüde on-

larla hafiflettim. Büyük laflara, büyük iddialara değil ayrıntılara, mütevazılıklara ilgi duydum. Yaprakları dökülmüş bir ağaçta bir milletin tarihini okudum. Yaşlı bir hamalın sırtında bütün bir insanlığın yükünü, yüzünde acılarını, yağmur altında ıslanan gencecik yüreklerde yaşamanın deli coşkusunu, gülen bir çocuğun yüzünde umudun en renkli olanını gördüm.

Bizi en kirlı havalarda, en bulanık ortamlarda sözün güzelliğıyle karşılaştıran, içimizde umut çiçekleri açtıran, Türkçeyi bir gül bahçesine çeviren, insanlığımız, geleceğimiz adına yüreklendiren, bütün kelim dervişlerine, yiğitlerine selâm olsun. Selâm olsun bir yüreğe girebilmenin çılgınlığını bilenlere, sözün hakkını verebilenlere, karanlığımızı dağıtanlara, hafızamızı tazeleyenlere, bizi "biz"le karşılaştıranlara, bizi hakikatle tanıştıranlara... Cümlesine selâm olsun.

Şiir ve ahlak

“Şiir, güzelliştir” şeklindeki bir tarifi genellikle hepimiz benimser ve doğru buluruz. Çünkü şiir, bir emek işidir. İnce işçiliktir, içtenliktir vs. Daha da artırabileceğimiz bu tür özelliklerinden dolayı şiiri nerdeyse kutsal metinler gibi saygıya değer gören bir kültürden geliyoruz. Dolayısıyla şiire ve şaire karşı ilgi ve heyecan duyan bir anlayışa sahibiz. Bugün şiire karşı bir ilgisizlik, bir vakıa olarak karşımızda dursa bile şiir ve şair kelimelerinin yine de bir ilgi, sevgi ve heyecan konusu olduğunu reddedemeyiz.

Okur, yeterince okumasa bile şiir ve şair karşısında bunca saygılı iken ya şairlerin birbirlerine karşı ilgi, sevgi ve saygısı nasıldır? Bu soruya ne yazık ki olumlu bir cevap vermek mümkün olmayacaktır. Yeni bir şiir kitabı mı çıktı, şair gönderene kadar okuma gereği duymuyoruz. Habersiz kalmayı, yok saymayı, küçümsemeyi şairliğin şanından sayıyoruz. Elimize geçirdiğimiz bir gazete köşesi ya da hasbelkader bir dergimiz varsa o şair şiiriyle bir ilgi uyandırır gibi olmuşsa kılıçlarımızı çekip hak ve adalet ölçülerini bir yana bırakıp ha bire saldırıyoruz. Son zamanlarda çeşitli gazete köşelerinde ve dergi sayfalarında bu tür çirkin yazılara, polemiklere rastlamak doğrusu üzüntü verici bir durumdur.

Birimizin varlığı, diğerimizi rahatsız ediyor. Ülkede kabi-

le ya da çete savaşları yapmayı, var oluş şartı sayıyoruz. Bu anlamsız tavır, nefislerimizi alabildiğince kabartıyor, birbirimizle uğraşmaktan nerdeyse şiir yazmaya fırsat bulamıyoruz. Demek ki gündemde kalmanın keşfedilen yeni yolu bu. Birilerini öldürüp, cesetlerini çiğneyerek varlık belirtmek. Oysa şiirle uğraşıyorsak bir şair ahlakı taşımamız gerektiği ortada değil midir? Bırakalım şairliği ve şair ahlakını, bu tavrımızı hangi dinî, aklî gerekçelerle izah edebiliriz?

Şiire karşı ilgisizlikte, şairlerin bu tavırlarının da bir sebep olarak görülmesi gerektiğini düşünüyorum. Etrafındaki üç beş şakşakçının alkışlarıyla kendini üstad olarak görüp, başta gerçekten üstatlığı hak edenlere saldırmak, ardından kendi kuşağından ya da genç kuşaktan olanlara aynı tavrı sergilemek, en azından bir ahlakî zaaftır. Dahası ruhsal bir problemdir kendi şiir anlayışını, kendi şiir ölçülerini bütün herkese dikte ettirmeye, benimsetmeye çalışmak. Bu anlamsız tavırdan kimsenin kazanacağı bir şey yoktur. Böyle bir ahlakî zaafa düşmüş bir şairin yazdıklarının da şiir sayılabilmesi söz konusu değildir. Şair yüreğinin en arı duru yürek olması, şairin bir inçelik, içtenlik timsali olması gerekir. Bunun için de ilk iş, dünyanın bizim etrafımızda dönmediğini anlamak olmalıdır.

Düşününüz ki henüz bir şair olarak ispat-ı vücut edememiş birileri kalkıp Necip Fazıl'ın, Mehmet Âkif'in şairliğini tartışıyorlar. Kendi kuşaklarında ise sadece kendilerini görüyorlar. Ya genç kuşak, onlar daha çocuk. Ciddiye bile alınmazlar. Kabul edelim ki böyle bir şiir ortamında okurdan şiire dönük hangi ilgiyi ve sevgiyi bekleyebiliriz. Evet, bir şair ahlakından söz etmenin zamanı çoktan geldi. Saygı, sevgi, anlayış, vefa, hoşgörü, teşvik, hakkı teslim etmek gibi vasıflarla kuşanmanın şiir yazmaktan, şair olmaktan daha önemli olduğunu bilmek ve ka-

bul etmek zorundayız. Eğer, bu anlamda bir ahlakî değerler manzumemiz yoksa ortada şiir ve şair de yoktur.

Ne demiş derviş Yunus: *“Cümle şair dost bağının bülbülüdür.”* Bülbül olmayanlar, karga olmayı seçmiş demektir. Kargaların dalaşı ve çirkin sesleri ise cümlenin malumudur.

Hz. Peygamber ve na't

Hz. Peygamber Efendimizi anlatabilmek, bu yolla O'na biraz daha yaklaşmak, O'nu ifadelendirebilmenin onur ve saadetine erebilmek, O'nun izindeki her şairin, her yazarın en büyük arzusu ve ideali olmuştur. Kalemler bu amaçla ele alınmış, O'nu çeşitli şekillerde, çeşitli yönleriyle anlatan eserler çıkmıştır ortaya. Na't, hilye, mevlid, siyer bu tür eserlerden bazılarıdır.

Bu eserler içinde na'tların ayrı bir yeri ve önemi vardır. Bir övgü şiiri sayılan na't ile Hz. Peygambere duyulan aşk, hasret, yakınlaşma arzusu, şefaatine nail olma dileği şairlerimiz için âdeta şair olmalarının sebeb-i hikmeti olmuştur. Her biri şaheser değeri taşıyan nice na'tlar yazılmıştır edebiyatımızda. Fuzulî'nin Su Kasidesi, Şeyh Galib'in na'tı edebiyatımızda na't denilince akla ilk gelen eserlerdir. Na't yazan daha pek çok divan ve halk şairimiz vardır.

Na't türü eserlere, cumhuriyet ve sonrası devirde de rastlamaktayız. Necip Fazıl ve Sezai Karakoç'un yazdığı na'tlar da gerçekten birer şaheser değerindedir. Bir de bu dönemde Arif Nihat Asya'ya ait olan bir na't vardır ki na't yazmak arzundaki her şairi kışkırtacak güzellikte bir eserdir. Na'tlara genellikle övgü ve sevgi teması hâkimken, Arif Nihat'ınki daha zengin bir tema çeşitliliği ile karşımıza çıkmaktadır.

Arif Nihat, na'tında bugünden düne bakarak Peygambere duyduğu sevgiyi dile getirmiştir. Bunu yaparken, Peygambersiz bir dünyada insanlığın çektiği acıları, sıkıntıları da dile getirerek, hem bir tarih hem de bir düşünce yorumu denemektedir. Böylece insanlığın saadetinin O'na yaklaşmakla, felaketinin ise O'ndan uzaklaşmakla doğru orantılı olduğunu belirtmekte, böylece Peygamberi anmanın doğru şekline de işaret etmektedir.

Şaire düşen de budur zaten. Sevilen ve övülen varlığın niçin sevgiye ve övgüye layık olduğunu belirtirken, merkeze onun varoluş sebebi ve hikmetini koyarak bu sebep ve hikmetin her devirde kavranması gerektiğinin belirtilmesi gerçek bir sevgi ve övgünün ifadesidir. Bu yüzden na'tlardan yola çıkarak, şairin çizmek istediği peygamber portresini aslı gerçeğiyle anlamak, okuyucuya düşen en önemli görevdir.

Arif Nihat'ın anlatımıyla, Peygamberimiz aramızdan ayrılalı sanki çok yıllar geçmemiştir. Doğumu, hayatı ve Hakk'a yürümesiyle hep var olan bir gerçeğin ifadesidir. Bir güneş misali bütün hayatımızı ve ufkumuzu kuşatmakta, meşale gibi dünyamızda parıldamaktadır. Ama o ışığa uzak duran insanlık, felakete yüz yüze, iç içe, o ışığa yaklaştıkça mutlu ve huzurludur.

Öyleyse, bu ışığa koşalım, yüreklerimize taşıyalım o güneşi. O ışık karanlık dünyamızı aydınlatsın, o rahmet denizi bizi bütün kirlere arındırsın. Her yıl yeni bir heyecanla karşıladığımız, Kutlu Doğum Haftası bir vesile olsun diriliş adımlarımızı atabilmek için. Açalım Arif Nihat'ın na'tını, bir kez değil binlerce kez okuyarak selâmlayalım yüce elçiyi. Kişisel ve toplumsal varoluşumuz için bundan gayrı yol yoktur. Bizi ne çağın putları korkutsun ne silahları. Onun toprağı ki gözleri per-

deleyen topraktı. Yeter ki ona lâıık olmanın sırrını yakalayalım, o toprak, bu gün de zalimlerin gözlerini perdeleyecektir.

Bütün günlerde ve gecelerde selâm, sevgi, övgü sanadır ey Allah'ın Elçisi... Evimize, toprağımıza, içimize, dünyamıza, *“Hac'dan döner gibi gel/ Miraç'tan iner gibi gel/ Bekliyoruz yıllardır.”*

Na't-ı şerif okumak

S ezai Karakoç, anıt bir nesir örneği sayılması gereken “Na't” başlıklı yazısına şöyle başlar. *“İnsanın ufku mü'mindir. Mü'minin ufku Peygamberdir. Peygamberin ufku da mutlak gerçeklerin habercisi her peygamberin şahsiyetinin katlarında bir yaprak gibi bulunduran Son Peygamber... peygamber nasıl insanın ufkunsa, Na't da şiirin ufkudur.”*¹

Şüphesiz ki sevgi, şiirin en önemli temasıdır. Asıl mekân olan kalpte coşkunluk derecesinde hissedilen sevgi, vakti gelince kelimelere dökülecek ve şiir doğacaktır. Zira şair hep bir arayışı dillendiren insandır. Nihâî noktada ulaşmayı arzuladığı varlığa bir kılavuzla gidebilir ancak. Kutlu yolun önünde kutlu Peygamber durur. Onun açtığı yolda yürüyen şair, diğer arayıcılar gibi özlediği denize ulaşır. Na't, bu sevincin türküsüdür. Yine, hep ufukları gözleyendir şair. Kendine kanat çırtıracak olan duygu da yine sevgi ve özleyiştir. Bu anlamda da şiir, asıl kutlu anlamını yine na't ile kazanır. Çünkü na't, belki de bütün bir şairlik hikmetinin ulaşılması gereken tek sınırıdır. O noktaya ulaşmanın, o ışığı görenin başka bir şeye ihtiyacı yoktur.

Na't, sadece yazan için önem ifade etmez, Na't okumak da şairin oluşturduğu o coşku elinde yine o denize doğru koş-

1 Sezai Karakoç, Edebiyat Yazıları 1. Diriliş Yayınları

maktır. Bundandır ki yüzyıllarca dilleri ve gönülleri na'tler şenlendirdi, şereflendirdi. Şairler, sevgililer sevgilisine her gün, en güzel na'tı yazabilmek için kalemlerini ellerine aldılar. Bunun neticesinde edebiyatımızda âdeta müstakil bir na't edebiyatı doğdu. Kimler yok ki bu na't yazabilmiş olanın mutmain kalbini taşıyan bu şairler arasında. Şeyyad Hamza, Yunus Emre, Mevlâna, Rûşenî, Necatî, Fuzûlî, Ruhî Bağdadî, Nef'î, Neşatî, Niyazi Mısırî, Nabî, Şeyh Galip...

Divan şairlerimizden her birinin divanı na'tlarla süslendi. Mesnevilerde söze münacaat ve na'tlarla başlandı. Halk şairleri koşmalarını, tekke şairleri ilahilerini na't şeklinde söyleyip yazdılar. Bunlarla kalmadı iş ve na't yazmak geleneği başka coğrafyalardaki kültürlere sıçradı. Goethe, Puşkin, Rilke gibi şairler na'tlar yazdılar. Yüzyıllarca süren bu gelenek bir ara kesilir gibi oldu ve şiir iklimi bu kuraklığa dayanmadı ve cumhuriyet devrinden itibaren giderek sayısı artan yeni na'tlarla karşılaşmaya başladık. Necip Fazıl, Arif Nihat Asya, Sezai Karakoç, Feyzi Halıcı, Mehmet Akif İnan derken bu liste özellikle 1970 sonrası yıllarda epey kabardı ve şimdi denilebilir ki şiirimiz yeniden kan ve can kazanmaya başlamışsa bunda na'tların önemli bir payı vardır. Gül'ü olmayan bir çiçek bahçesi nasıl düşünülemezse, na'tı olmayan bir şiir hayatı da düşünülemez.

Kutlu Doğum Haftası'nın bir yenisini idrak ettiğimiz bu günlerde derim ki na'tları gündemimize ve gönlümüze alalım. Hadi, divan şairlerinin na'tlarına dil olarak yaklaşmak pek çoğumuz için zor. Ama önümüzdeki şu anda konuşup yazdığımız Türkçe ile düzenlenmiş na't örnekleri var. Bunları okuyalım. Çocuklarımıza ezberletelim. Bir İsa nefesi gibi diriltsin gönlümüzü bu şiirler. Na't yarışmaları, geceleri gündüzleri düzenleyelim. Kabul edelim ki kutlu önderimizle aramıza çok

Şeyler girdi. Mesafe daha da büyümeden na'tlardan yayılan muhabbet ısısını yüreklerimize taşıyalım. Mevsim baharsa, gü-lün açılıŐ vaktiyse, bir gül de bizim gönöl bahçemize açsın. Çünkü gönlün de dilin de üzerimizde hakkı vardır. Gönöl O'nun sevgisini duymak, dil O'nun sevgisini terennüm etmek diler.

Sevgililer Sevgilisine selâm olsun.

Neler söyler Fuzulî

Doğumunun beş yüzüncü yılı münasebetiyle, çeşitli etkinliklerle anılıyor Fuzulî. Bu çabalar, elbette ki anlamlı ve güzeldir. Emeği geçenleri kutlamak gerekir. İnşallah, bu gibi vesilelerle Fuzulî, yeniden şiirimizi, duyarlılığımızı besleyen bir kaynak olur. Çeşitli sebeplerle aramıza kurulan fırkat köprüsü, vuslat köprüsüne dönüşür. Onunla yeniden buluşuruz.

Kuruyan şiir iklimimizin, gönül iklimimizin Fuzulî'ye onun sesine ve duyarlığına ihtiyacı var. Onun gibi şairler, her zaman diridirler. beş yüz yaşındaki Fuzulî, bir bilge kimliğinin yanında aynı zamanda genç, bir şair. Gençliği ise söylediklerinden geliyor.

Neler söylüyor Fuzulî? Bu soruya "*Neler söylemiyor ki?*" gibi bir cevap aslında en uygunu. Yine de söylediklerine kısaca temas etmekte fayda var; Fuzulî önce aşkı söylüyor, bizi biz yapan, insan yapan duyguyu. Bizi olgunlaştıran ıstırapı terennüm ediyor. Fırkat ateşini yüreğimizde yakıyor. Vuslat serinliğini sunuyor gönlümüze. Bizi Leylâ'dan Mevlâ'ya götüren ince yolculuğun ince insanı olmaya bir çağrı onun şiiri.

Bu duyguları ifade eden kelimelere âşına olsak bile, bunların muhtevalarına ne kadar âşına olabildiğimiz şüphelidir. Bundandır şiirimizin kelime oyunlarında tıkanıp kalması, bir türlü gelişip serpilememesi... Çünkü şiiri besleyen kaynaklar, bir şekilde kurutulmuş. Ne Fuzulî'ye ne Yunus'a uzanacak

imkân kalmış En başta da dil engeli var. İster yazar olalım, istersek okur; bu engeli aşmak zorundayız. Daha sonra da duyarlık engeli var onlarla aramızda. Bu engeli de o aşk ırmaklarına girip yıkanarak, orada arınarak kaldırebiliriz ortadan...

Fuzûlî, Bakî, Şeyh Galip, Yunus, Mevlâna ve daha nice şiir bahçemizin bu nâdide çiçekleri yeniden açmalı toprağımızda. Yapılacak çeşitli çalışmalarla her yaş gurubunun okuyacakları şairler haline getirmeliyiz onları. Dilimizde onların mısraları yeniden yer etmeli. Söyledikleri duygular gönül telimizi titretmeli ve ruhumuzun ölümsüzlük şarkısı yeniden başlamalı. İçimizde pür heyecan uçmaya hazır bir kuş olmalı her duygu. Yüzümüze vurmali bunların aydınlığı, davranışlarımıza sinmeli, kitapları kitaplıklarımızda yeniden yerini almalı, vakitlerimiz onlarla da dolu olmalıdır.

Maişet problemlerimiz, siyasî karmaşamız, millet olarak nice sorunlarımız ortada dururken evet bütün bunların çözümü için uzmanlar, sosyologlar, politikacılar, ekonomistler, işe insandan başlamak gibi farklı bir yola girmek zorundalar. Unutmayalım ki kendiyile barışmayan başkalarıyla da barışık olmayacaktır. Kendi varlığına saygı, sevgi duymayan; başkalarının varlığına da saygı, sevgi duymayacaktır. Şimdi bütün teoriler iflas ediyor. Söz Fuzûlî'nin. Sıra O'nun söylediklerinde... Bugünlük en azından O'nun şu beyti üzerinde düşünebilir, içimizde nice kandiller yakabiliriz: *"Benden beri eyledin beni sen/Arzâ kim eyleyem seni ben/Bende olan aşikâr sensin/Ben had yohum ol ki var sensin"*

Mehmet Âkif’i anmak

S ezai Karakoç, Âkif’le ilgili kitabının “*Âkif’in Hayatı*” bölümünü şu cümlelerle bitirir: “*Boşuna yaşamadın, boşuna savaşmadın ve boşuna ölmedin.*” Bu cümleler, bence bir faniye nasip olabilecek en anlamlı hayat özetidir.

Aydınların, sanatkârların, ilim ve fikir ehlinin ferdi sorumluluklarının ötesinde bir de bu özelliklerine ilişkin toplumsal sorumlulukları vardır. Onlar, bu sorumluluklarını gereğince yerine getirdikleri ölçüde önem kazanır ve hayırla anılırlar.

Aralık ayının yirmi yedisinde baki âleme hicret eden Âkif’i işte bu yüzden bir kez daha hayırla anıyor, öldükten sonra “*sesiyle, eseriyle*” her dem yeniden doğan bir fikir, sanat ve aksiyon ışığı olarak anlamak istiyoruz. Akif’i anmanın ancak O’nu büyük kılan, hayatını anlamlı hale getiren ona mücadele gücü veren temel inanç ve düşünce manzumesiyle mümkün olacağını düşünüyoruz.

Âkif, millet olarak içine düşürüldüğümüz felâket ortamında, tam bir inanmış aydın sorumluluğuyla kurtuluş yolunun İslâm olduğunu söylüyor, yaşayışı ve mücadelesi ile bu düşüncenin pratiğini de gösteriyordu. Milletiyle iç içe, gönül gönüle onların dertlerini kendine dert etmiş bir yürekle, ıstırap ve ümidi birlikte seslendiriyordu. Bugün bile milletiyle kafa ve gönül bağı kuramamak, pek çok aydınımızın hâlâ temel problemlerinden biridir. Âkif’in hayatı bu yönüyle, halka yakın duruşu ve halkın içinden biri oluşu yönüyle, de gözden geçirilmelidir.

Âkif, “İslâm” derken meseleyi sadece kelimenin telaffuzuyla bitirmiyor, doğru ve gerçek İslâm arayışını, üstü örtülmüş gerçeği her türlü çalışmayla millete mal etmeye çalışıyordu. Âkif’i bu amaç için mektep ve millet kürsüsünde, gazetede, mecmuada, camide, kahvede, sokakta görmek mümkündü. Belki de ilk defa bir şair, Mehmet Doğan’ın doğru tespitiyle “Camideki Şair” vasfını kazanıyordu. Tanzimat’tan beri örneklerini esefle seyrettiğimiz aydın tavrı yanında Âkif’in bu yönü oldukça dikkat çekicidir.

Âkif’in sanat anlayışı, dil tutumu, edebiyata bakışı da yukarıda belirtilen nokta açısından önem taşımaktadır. Bu noktalar da yaşadığı şartlar çerçevesinde doğru adımlar atmıştır. Sanatı “*millî, hakikî ve insanî*” bir çerçevede mütalaa etmiş, dilde sadelikten yana tavır almış, kendi ifadesiyle “*edebiyatın bir vatanı*” olması gerektiğine iman etmiş bir yazar ve şair sıfatıyla bu toprağın edebiyatını, örnekleriyle ortaya koymuştur.

Safahat’ı bu anlamda hem bir fikir kitabı hem bir şiir kitabı, hem de manzum bir roman ve hikâye olarak ele alanlar, onda bugün de ihtiyaç duyduğumuz “*millî, hakikî, insanî*” edebiyatın temellerini de bulacaklardır. Âkif’in temel taşlarını koyduğu binadan yeni şiir, hikâye, roman duvarları örnek durumundayız. Sanatı hayat için ele almadığımız sürece, söz ve yazıdan hakikat ve estetik namına beklenenlerin hiç biri gerçekleşmeyecektir.

Âkif, her gün yeni zenginlikleri keşfedilen biri olarak görülmeli, aydın tavrı, sanatçı kişiliği, fıkri ve edebî yönü, aksiyonu yeni araştırmalara incelemelere, değerlendirmelere konu olmalıdır. Çünkü Âkif, bu millete hâlâ “*söylenecek sözü*” olan bir insandır.

Necip Fazıl'ı hatırlamak

“ **G**ideriz, nur yolu izde gideriz/Taş bağırda, sular dizde gideriz/Bir gün akşam olur, bizde gideriz/Kalır dudaklarda şarkımız bizim...”

Necip Fazıl'ı 1983'te kaybetmiştik. Aradan çeyrek asra yakın bir zaman geçmiş. Bugün onu anarken, büyük şair olduğundan, mücadelesinden söz etmenin pratikte fazla bir yararı yok. Zira onun bu manada büyüklüğü, bunu söylemeye gerek bırakmayacak şekilde ortadadır,

N. Fazıl, büyük ve önemli bir şahsiyet ama acaba onu böyle kılan sanat anlayışı ve eserleri ve mücadelesi konusunda ölümünden sonra ondan fikir ve ruhça beslenenler, üzerlerine düşeni hakkıyla yaptılar mı? Asıl önemli olan bence budur. Çünkü “*Büyük Doğu*” bir emanetti sonraki nesiller için. “*Taş bağırda, sular dizde*” açılan bir yolda hakikatin engin yolunun daha da genişletilmesi, bütün fikir, sanat hayatımızı kapsayıcı şekilde geliştirilmesi gerekirdi.

Şimdi Necip Fazıl'la ilgili görünen manzaraya baktığımızda, bu görüntü hiç de güzel şeyler söylemeye elverişli görünmüyor. Meselâ, Mayıs ayı dergilerine bakıyorum, üstelik üstadla bağlilik iddiasında olanlara... Üstada ilişkin tek satır yazı yok sanki bu ayda böyle bir kaybımız olmamış. Vefa duygumuz nereye gitti?

Öte yandan Üstad ve eseri, ölümünden bu yana kaç araştırmacının, incelemenin konusu oldu? Üstadı sağlığında tanımayan nesillerin onun eserleriyle tanışması adına neler yapıldı?

Hani Necip Fazıl adına düzenlenen yarışmalar? Nerede adına kurulmuş bir enstitü?

Necip Fazıl ki fikir ve sanat haysiyetimizdi. Yükselen gür sedamızdı. Varlığıyla güven duyduğumuz, yüreğimizi umutla doldurduğumuz bir önderdi. Şiirimizin sağlam yolunu o açmıştı.

Doğru tarih tezlerini o öğretmişti. Her bir eseri kültür dünyamızın duvarlarını ören birer tuğla gibiydi. Bir seviyeydi o. Hem de bütün bir millet için zira yakın tarihlerde eseri ve mücadelesiyle o denli milletiyle bütünleşmiş başka birini göstermek, nerdeyse imkânsızdır.

Dost ve düşman kutuplar karşısında bir tavır insanıydı, İslâm'ın izzetiyle oynayan en ağır cevabı ondan alırdı. İkbâl endişesi, okunurluk kaygısı gütmeden, bütün gerçekleri açıkça yazan, yanlışları sorgulayan biriydi.

Şimdi bulanık bir ortamda yaşıyoruz ve bütün renkler nerdeyse griye boyandı. Oysa üstad, siyahın karşısında beyazdı.

Bugünleri görseydi herhalde bugünkü “nev-zubur” üstadlar(!) karşısında sıfatından utanırdı. Zira ona mensubiyet iddiasıyla bugün kalem oynatanlar, tam anlamıyla bir fikir ve ideal sömürüsü yapıyorlar.

Şiiri, kelime oyunlarına, denemeyi entelektüel kaprislerine, makaleyi malumatfuruşluğa indirgediler. Her gün İslâm'ın izzetiyle oynanırken, onlar çok okunabilme kaygısıyla ruh kökümüze düşman olanlara ayrı bir kart, Müslümanlara ayrı bir kart gösteriyorlar. Bu tipler, soylu sanatı mukaddes bir davanın soylu aracı olmaktan çıkarıp âdeta bir putperestliğe dönüştürdüler. Kendi okuyucularına, kendi dünyamızın yayın organlarını aşağılarken, başkalarına şirin-

lik taslamayı, onlar nezdinde sanatçı olarak hüsnükabul görmeyi bir şeref sayıyorlar.

Üstattan fikir ve ruhça beslenenler, ondan aldıkları emanete liyakat kesbetmek zorundadırlar. Ya da böyle bir mensubiyetten vazgeçmeleri gerekir. Bunu yapmazlarsa sorumlu olacaklardır.

Öyleyse bugünden tezi yok, üstad gerçeğini yeniden gündeme getirmeli, "*Büyük Doğu*" bütün cepheleriyle yeni araştırmaların konusu olmalı, fikir, sanat ve mücadele hayatımızı besleyen bereketli bir kaynak olarak idrak edilmelidir

Kabul edelim ki devrinin şartları gereği üstad daha çok o zamanlar sloganist yaklaşımların konusu ve muhatabı oldu. Fikir cephesinden çok, heyecan cephesiyle kitleleri besledi. Oysa bugün Üstad'ın daha çok fikir, sanat ve mücadele dünyasının anlaşılmasına ve anlatılmasına ihtiyaç var.

Üstad'ın eserleri ortadadır. Onu istismar etmek isteyenlerin tuzaklarına düşmeden, dikkatlerimizi Üstad'a, yazdıklarına ve yaptıklarına yeniden çevirmek zorundayız. Ruhü şâd olsun.

Zarif bir şair için

Yine böyle bir hazırandı. Belki de hanımelleri bahçemizde çiçek açmıştı. Şairler, yine şiire durmuştu, ama her çiçek, fanilikten bir iz taşır renginde ve kokusunda.

Nitekim öyle de olmuştu. O yılın haziranında ölümün gölgesi erken inmişti toprağa. Bir “can” daha ayrılmıştı aramızdan. Bu can, Cahit Zarifoğlu’ydu.

Serâpa şairdi baştan ayağa. Hem kişiliğiyle, hem yaşayış ve davranışıyla, hem de yazdıklarıyla... Sözün hakkını verdi. Bu yüzden modern Türk şiirinin öncülerinden sayıldı haklı olarak.

Şiir üzerine fazla konuşmadı ve yazmadı, ama “*şiiir*” yazdı. Edebiyatın bu nazenin türü, onunla bambaşka ufuklara kanat çırdı. Şiirlerine, sonradan aynı dil güzelliğiyle yazdığı denemeler, günceler, romanlar ve masallar eklendi.

Şiiri, önündeki örneklerle benzemiyordu. Kendi içine doğruyordu yolculuğu. Bu yüzden “*kapalı ve zor anlaşılır şiirler*” olarak vasfedildi yazdıkları. Dağa çıkmak zordu, mağaraya girmek, kuyuya inmek de. O, bize işte dağından sesler fısıldayan, mağarasından ışıltılar gönderen, kuyusundan üstümüze serin sular serpen bir edâ içindeydi.

Sonra sırrını ifşa etti. Bir şiiri, başka bir şiirine tercüman oldu. Özellikle kılavuzdu yolcular için. Menzil, uzakta gibi görünmesine rağmen, uzakta değildi. İçimizde, ta içimizdeydi. Bizi defineye ulaşmaya çağırıyordu,

Sesini bulmuş ve duyurmuştu artık. Gün ışığına çıkabilir, yeryüzüne çıkabilir, alanlara inebilirdi. O, içindeki kapalı kuttunun, açıldıkça ne kadar geniş bir dünya olduğunu o zaman anladık. Anladık ki bütün bir hayat, bütün bir insanlık kaderiyle, esrarıyla vardı. Kader, ölüm, hayat, fanilik ve ebedilik... Bu yüzden özge bir okuyucu olmayı gerektiriyordu şiiri.

Sözün en doğrusunu, Enis Batur söylemişti onun için: *“Cabit Zarifoğlu, bir gün keşfedilecek özel bir adadır”* diyerek. *“İşaret Çocukları”* bu *“ada”*yı işaret ediyordu, ama adaya ulaşmak için *“Yedi Güzel Adam”dan birinin de bizim de olmamız gerekiyordu. Sonra “Menziller”de soluklanarak, korku ve yakarışı içimizde hep taşıyarak gitmeliydik ona doğru. “Bir Değirmendir” dediği dünyanın efsununa kapılmadan. Bunun için “Serçekuş” kanatlarına binebilirdik. “Küçük Şehzade” edasıyla ve böylece masallardan geçerek “Kuşların Dili”ni çözebilirdik. Çünkü onun dili böyle bir dildi.*

“Ada” bizi çağırıyordu, hem de ışığını sunarak. Belki biz ona tümüyle gidmeden onu toprak çağırdı. Toprağı da vareden çağırdı. Karşılıksız bırakılmayacak bir çağrıydı bu. Ve gitti ardında tozlu bakışlar bırakarak.

Fatiha, selâmımız olsun, bir değirmen olan bu dünyadan onun sonsuz baharına. Böyle bir duyguyla bütünleştikten sonra, artık duyabiliriz hanımeli kokularını.

İkinci Bölüm
ŞİİR VE İNSAN

Sanat ve putperestlik

Sanatla meşgul olanlar, Necip Fazıl'ın *"Anladım işi, sanat Allah'ı aramakmış/Marifet bu, gerisi yalnız çelik çomakmış."* beytindeki gerçeği sanat faaliyetlerinin çıkış noktası yapmak zorundadırlar. Aksi takdirde sanat, gayesinden sapar, tıpkı Batı'da olduğu gibi *"putperestlik"*e dönüşür. Sanatkâr da kendisini *"ilah"* mertebesinde görmeye başlar. Batıda örneklerini çokça görebileceğimiz bu eğilim, Batı insanının dünyaya ve diğer milletlere bakışını da etkilemiş ve bugünkü görüntü ortaya çıkmıştır. Pozitivizm, hümanizm gibi anlayışlar, bu hastalıklı bakışın ürünüdür.

Sanatı, *"mutlak"* olana doğru bir yolculuk, bir *"miraç"* olarak görmek durumundayız. Allah'a *"kul"* olmanın bir gereğidir bu. Bu manada sanat, putlara ve putperestliğe açılan bir savaştır. Çünkü kendi *"ben"*imizin problemini tespitle başlayan hakikat yolculuğu, içten dışa doğru bir yolculuktur. Bu yolculukta en büyük engel put kavramının kapsamına giren her şeydir. Gururdur, bencilliktir, benlik davasıdır, şöhattir, kıskançlıktır, halis niyetten sapmadır.

Sanatçı, bu putları yıktığı sürece iç dünyasında hürriyetine kavuşacak, bu hürriyetle dışa, mutlaka, sonsuzluğa doğru yolculuğunu başlatacaktır. Böylece gerçek hürriyetin, hakikati teslimiyet olduğunu anlayacaktır. Güzel ve faydalı olan eser üretimi ancak bu noktadan sonra başlayacaktır. Bu üretim es-

nasında sıra iç putlardan sonra dıştaki putlara gelecektir. Bu noktada sanatçı, Hz. İbrahim bilincinde olan insan demektir. Hem gerçeği arayışı, hem putlara savaş açışı bakımından sanatçının örneği Hz. İbrahim'dir Bu bilinçle yola çıkıldıktan sonra ateş elbette gül bahçesi olacaktır.

Sanat, sonsuzluğun yolu, sanatçı da bu yolun yolcusudur. Sular, engelleri aşı aşı ulaşırlar denizlere ve mütevacızdır sular, sabırlı bir yolculuğun yolcusudur tüm ırmaklar. Hayat sunarlar geçtikleri yere, sert kayaları bile yumuşatırlar. Vuslat, denizdir. Küçük çayların, nehirlerin, yani bütünden ayrı düşmüş parçaların bütüne ulaşmasıdır. Suların yası, denize kavuşunca dîner... Sanatçı için de durum aynıdır Sessiz bir çığlıktır bir şiir meselâ. Zaman zaman su misali sert kayalarla karşılaştıkça sesini yükseltmese de sessiz ve sabırlıdır. Geriye dönüşü yoktur yolculuğunun su misali bir taraftan, vuslata yolculuğunu sürdürürken, bir taraftan da hayata ve insana katkıda bulunur.

İçimizin mimarıdır sanatçı. Kendi benlik madenini parçalamış birisi olarak bu sırrı bize en iyi o söyler. İçin güzelliği, dışın da güzel olmasını gerekli kılacaktır. İşte bu noktada her ne varsa iyi ve güzel olanın karşısında sanatçının kalemi ipekten bir kılıç gibi çalışır. Söz, yaralara merhem olur. Şiir giren gönle; kin, husumet, gurur askerleri giremez. İçteki bu olay, dışa da yansır. Daha güzel günlere doğru gider hayat.

Hz. İbrahim, hakikati arıyordu. Geçici olanlara kanmadı ve mutlak olana ulaştı. Karşısına Nemrut çıktı en büyük engel olarak, Allah, ateşi gül bahçesine çevirdi. Nemrutlar öldü. İbrahimler ise yaşıyor.

Sanatı bu manada bir kulluk eylemi olarak mı, yoksa farkına varmadan bir put gibi mi algılıyoruz? Sanat anlayışımızı bu anlamda bir gözden geçirmekte fayda var. Belki de istediğimiz sonuçlara bir türlü ulaşamamamızın temelinde bu gerçek yatıyordur.

Sanat ve hakikat

*“Ben ümit dünyasında hepimiz,
Nereden gelir, nereye gideriz?”*

Ziya Osman SABA

Bir ümit dünyasında yaşıyoruz ama dünya sadece ümitlerden, hayallerden, güzelliklerden ibaret değil elbet. Ümitlerin yanında korkular, hayallerin yanında hayal kırıklıkları da var. Ümit ile korku arasında yaşamak ise en doğrusudur.

“Nereden gelir, nereye gideriz?” sorusu hep gündemimizdedir. Soru, peşinden cevabı getirmektedir Ne var ki cevap soruyu algılama durumumuza göre şekillenmektedir. Hayatın trajedisi de bir yerde buradan doğuyor. Trajediye hissetmek ise sanatın bir bakıma başlangıç noktasını teşkil ediyor. *“Nereden gelir, nereye gideriz?”* sorusu evrensel bir soru ve hangi kültürden, hangi anlayıştan olursak olalım, herkes için aynı şekilde geçerlidir. Cevabı ise, kültüre, inanişaya göre değişiklik gösterir. Dolayısıyla sanat anlayışlarının farklılaşması söz konusudur. Bu manada sanat kimine göre bir sığınaktır. Hayatın bizi yoran ve boğan bu sorusu karşısında bir kaçış noktasıdır. Kimine göre bir isyan, kimine göre bir teslimiyet, kimine göre nefsin şahlanması, kimine göre ise bireysel ya da toplumsal bir sorumluluktur. Ürünler bu anlayışlara göre şekillenir. İnsanlar bu ürünlere göre, içlerinde ve dışlarında bir tavır alırlar.

“Nereden gelir, nereye gideriz?” sorusu şükürler olsun ki bizi bir meçhuller ormanında bırakmaz. Nereden geldiğimiz de ne-

reye gideceğimiz de hatta niçin geldiğimiz de açıkça bize belirtilmiş, söylenmiştir. Bu bakımdan bir problemimiz yoktur.

Mesele, cevabını da bildiğimiz bu sorunun bilinen cevabını sözümüzle, davranışımızla verebilmektir. Bizim için de bir ifade biçimi olan sanat, bizi mutlak hakikat çerçevesinde düşündürdüğü, hissettirdiği ve yaşattığı sürece anlamlı, güzel, faydalı ve doğru bir faaliyet olur. Aksi takdirde yanılılardan bir yanılığa yanılılardan bir yanılışa dönüşür.

Âlimin ilmi, şâkirin şükürü, zâkirin zikri, mazlumun gözyaşı, dervişin duası ne ise sanatçının sanatı da odur. Bu yüzden sanat, hakikat ile insan bağlantısını “*Nereden gelir, nereye gideriz?*” sorusu çerçevesinde kuran bir faaliyettir. Yine bu yüzden sanatçı, konu olarak neden bahsederse bahsetsin, bu temel espriden uzaklaşmadığı sürece her ürünüyle makbulümüzdür. Bu çabasını saygıyla karşılar, anlamlı buluruz. Ona, alın terine, gözyaşına verdiğimiz değeri veririz. Kafamızda ve gönlümüzde de konuk ederiz sanatçının ürünlerini. Yeter ki bizim kafamıza ve gönlümüze bir ışık düşsün, içimize girmeye bir yol bulsun. Bizi, mutlak sorunun doğru cevabına ulaştırsın.

Hakikati, hayati, ölümü, aşkı, korkuyu, ümidi bu çerçevede anlamak ve kavramak istiyoruz. Sanatçı bu manada hakikatin ve güzelliğin elçisi olarak bize Mutlak Kitap’tan sayfalar açmak ödevindedir. Söz ve yazı bunun için kutludur. Kafamız ve yüreğimiz bize ulaşacak her türlü sanat faaliyetine açıktır. Hakikatin ve güzelliğin sesini daha gür bir şekilde duymak istiyoruz.

Sanatta önemli olan

R essam, musikişinas Ahmet Yakuboğlu'nu, değerli dost Ahmet Yıldız'la ziyarete gittiğimizde, "Nasılsınız?" sorumuzu "Çalışıyorsunuz işte, daha çok çalışmalısınız." şeklinde cevaplandırmıştı. Demek ki sanatçı bir insan olarak bu âlemde bulunuş gayesini "daha çok çalışarak daha çok eser vermek" şeklinde anlıyordu. Daha çok çalışmak daha çok eser vermek, daha çok para, ün kazanmak anlamına mı geliyordu? Elbette ki hayır, özellikle Ahmet Yakuboğlu gibi sanatçılar için olay böyle değildi. Zira "sizce sanat nedir?" sorumuza verdiği kısa cevap, durumun böyle olmadığını bir ifadesiydi. Ona göre en büyük sanatkâr, Allah'tı. Bütün varlıkların, özellikle tabiat, Allah'ın cemâl sıfatının tecellî ettiği güzellikler tablosuydu. Sanatçıya düşen, bu tabloda daha fazla renkler, sesler, görüntüler, güzellikler ve sırlar keşfetmek, bunları görmek ve göstermektir. O, sanatı böyle anlıyor, özellikle resimlerinde tabiatı daha çok yönelmesini böyle açıklıyordu.

Daha çok eser vermek, bir sanatçı olarak üzerine düştüğüne inandığı vazifeyi mükemmel yapmak ve çok sayıda yapmak manasına geliyordu. Ne kadar çok tablo yaparsa, keşfettiği güzelliklerin ve sırların da o kadar artacağına inanıyordu. Çünkü her tablo, bir öncekinin de tecrübesiyle daha mükemmel yaklaşmanın bir imkânıydı.

Peki, sanatta önemli olan neydi? Bu soruya, üstadının ifadesiyle, “*sanat, ahlâktır*” şeklinde bir cevap verdi. Sözü açmasını istediğimizde de bu anlamda ahlâkın, ciddiyet, işine saygı duyma, eseriyle övünmeme, mükemmelliği esas alma, her gün kendini yenileme manalarına gelebileceğini belirtti. Sadece kabiliyete güvenmek olmazdı. Tabiatı resmedecekseniz, asıl sanatkârın Allah olduğunu unutmadan yapmalıydınız. Ayrıca tabiatı da tanımak gerekirdi. Yine yapılan işle ilgili bilgilenmek çok gerekliydi.

Günümüzün sanatına ise pekiyi gözle bakmıyordu. Modern sanatın çileden, emekten, özellikle ahlâktan yoksun olduğunu söyledi. Bu sözler, bir bakıma İslâm sanatının genel karakterini özetliyordu. İslâm sanatı, insanda ve tabiatla başlayıp Allah’ta biterken, modern sanat, insanda bitiyordu. Bu durum, sanatçının benlik duygusunu besliyor, onun manevi olanla kurması gereken bağı engelliyordu. Sonuçta ruhsuz bir eser çıkıyordu ortaya. Böyle eserlerin ise kimseye bir hayrının dokunmayacağı ortadaydı.

Yakuboğlu’nun eserlerinde tabiatın dışında kültür ve medeniyetimizin çeşmeyle camiyle, türbeyle konakta ifadesini bulan görüntüleri vardı. Giderek kaybolan bir dünya, çalışma odasının duvarlarındaki tablolarla yaşıyor, buraya gelen genç sanatçılara sanatta önemli olan özellikler konusunda birer işaret veriyordu. İnsan, bunları görünce sanatımızın bugünkü problemlerini daha iyi anlıyordu. Tarih içinden süzülüp gelen o ışıltılı yolu izlemeliydi çağdaş sanatçı. Bu yolda yolcu olmak bu manada sanatçı olmak, bir mürşidin elinden tutmak gibi bir şeydi. İyi niyet, teslimiyet, emek, zahmet ve esere ulaşmak... Sanatta önemli olan bunlardı. Sanatçı bu manada çileye soyunan bir derviş gibi olmalıydı, şandan, şöhretten uzak, üstelik bunları birer tuzak bilerek, gönül gözünü açarak, gö-

rünen âlemin görünmeyen güzelliklerini keşfeden bir derviş, eserde takılıp kalmayarak eserin asıl sahibine ulaşma gayreti. Sanat uğraşısını bir kulluk eylemi gibi algılama niyeti, işini sevme ve ona ge-reken ciddiyeti ve saygıyı gösterme. Belki de bütün mesele, N.Fazıl'ın ifadesiyle: *“Bildim seni ey Rab, bilinmez meşhur”* diyebilmekteydi.

Sanat ve insan

Hiçbir yazar, “*Ben kendim için yazıyorum*” diyerek, “*okuyucu*” faktörünü yok sayamaz. Söz ve yazının muhatabı her zaman için insandır. Durum böyle olunca, eserle okuyucu ve yazar arasındaki ilişki önem taşır.

İdeal olan, yazar, eser ve okuyucu ilişkisinin; yazmadan ve okumadan murat edilen amaçlara uygunluğudur. Fakat bunu her zaman için sağlamak mümkün değildir. Bu durumda çoğu kez okuyucu da yazar da en kolay yolu seçer. Bu yol, karşısındakini suçlamak yoludur. Yazara göre okur, esere karşı ilgisizdir, bilgisizdir. Onu anlayabilecek donanımdan, çabadan yoksundur. Kısaca yazar, eserinin tamlığından, okuyucunun eserin kıymetini bilmeyişinden, onu anlayamayışından yakınıdır.

Okuyucunun da benzer şikâyetleri vardır. Meselâ eserin konusu, anlatımı ilginç ve güzel değildir. Dolayısıyla suç, okuyucu beğenisini, ilgisini dikkate almayan yazardadır. Gerek okur, gerekse yazar noktasından bu tür suçlamaların sayısını artırmak mümkündür, ama bu durum meselenin çözümüne bir katkı sağlamayacaktır.

Meselenin çözümü her iki tarafın da konuya karşı tarafın zaviyesinden bakmasıyla kolaylaşabilir. Bu yapılırsa tarafların birbirlerini anlamaları daha kolay olacaktır. İki tarafa düşen, bir başka tavır da kendilerini sorgulamalıdır. Bu başarılıdır

takdirde, okur ile yazar arasında sağlıklı bir ilişki başlayabilir. Sonuçta yazar okuyucu için, okuyucu da yazar için önemlidir. Öyleyse meselenin çözümü gereklidir.

Bu işin gerçekleşmesinde asıl çaba yazara düşmektedir. Zira aktif durumda olan odur. Sunucu odur. Ürün ona aittir. Eğer bir eser, okuyucu nezdinde itibar görmüyorsa, bu noktada kusuru yazar, öncelikle kendinde aramalıdır. Yazarın en büyük handikabı, yaşanan hayattan, dolayısıyla gerçeklerden okuyucuya göre daha uzak olmasıdır. Daha doğrusu, onlara bakış noktası ve farkıdır. Hele günümüzde, iletişim araçlarının yoğun işgali altında bulunan okuyucuya şiirle, öyküyle, romanla ulaşmak gerçekten zor bir iştir. Yazar, evrensel gerçeklerden, yerel meselelerden, ebedî konulardan söz ederken, bunu hitap ettiği okuyucu düzeyinin anlama, kavrama düzeyine göre yapmalıdır. Evet, yazar, önde ve öncü olacaktır, ama sesinin frekansını okuyucunun duyum eşiğine ulaşacak şekilde ayarlamak zorundadır. Aksi takdirde, yazdıkları hiç yankı bulmayacaktır.

Okur da çaba göstermek durumundadır. O da bir gazete haberiyle bir edebî metnin aynı şey olmadığını, bu metinleri kavramak için özel donanımlara ihtiyacı olduğunu bilmek ve gereğini yapmak ödevindedir. Okumayı ciddi bir iş olarak görmek zorundadır okuyucu. Bunun için özel zamanlar ayıracak, çaba gösterecektir. Ne yazar okurun katına inebilir, ne de okur tam olarak yazar katına yükselebilir. Buna gerek de yoktur zaten. Farklı yerde olmaları halinde, okur ve yazar olmaları bir anlam ifade edecektir. Bütün mesele orta bir yerde buluşabilmesi gerçekleştirmeleridir.

Okur-yazar buluşmasının gerçekleşmesinde kitap dergilerine, kitap tanıtım yazılarına ve eleştiri türü çalışmalara büyük ihtiyaç vardır. Günümüzde bu ara faktörlerin yeterince

olmayışı da okur-yazar ilişkisinin kopukluğundan farklı bir etkidir. Toplumda bir okuma faaliyetinden söz edeceksek, bu hepimizin müşterek gayretleriyle gerçekleşecektir. Kitap her zaman için önemlidir. Eğer, gazete sayfalarına, televizyon ekranlarına karşı direnemezsek, ortada ne okur kalacaktır ne de yazar. Kitaplı bir medeniyetin insanları olarak buna izin vermemeliyiz.

Sanat ve sorumluluk

Edebiyatın herhangi bir dalında eser vermiş olmak, yazarın toplum içinde bir ayrıcalık sağlamaz, ona ağır bir sorumluluk yükler. Çünkü insan, yaptıklarından dolayısıyla; yazar da yazdıklarından sorumludur. Tabii ki yapılması gerektiği halde yapılmayanlardan da sorumluyuz.

Yazma kabiliyetine sahip olmak, öncelikle bu kabiliyetin hakkını vermeyi gerektirir. İşini bilme ve gereğince yapma, bu hakkını verme olayının akla gelen ilk iki temel şartıdır. Yazarın önünde bu noktada cevaplanması gereken sorular vardır. Ne yazacaktır, nasıl yazacaktır, hangi amaçla kalemi eline alacaktır? Bunlar ve benzeri sorular, yazarın önünde müspet bir cevaba dönüşmek için bekleyip durmaktadır.

Yazacak kişi öncelikle sağlam bir düşünceye sahip olmalıdır, Bu en temel şarttır. Düşünce noktasında, problemi olmayan yazar, işe dilden başlayacaktır. Zira aracı dildir. Güçlü bir dil, yoksa ortada güçlü bir yazar ve eser de yok demektir. Düşünce ne kadar güçlü olursa olsun, bunun güçlü bir dille anlatılması esastır. Bu yüzden yazar, bir taraftan düşünce ikliminde kendini geliştirirken, bunu anlatacak dil yapısını da kurmak zorundadır. Ortalıkta görülen cılız eserler, bu tür bir eksikliğin neticesidir.

Mesele dille de bitmemektedir, bu mesele halledildikten sonra iş, neyin anlatılacağı konusuna gelmiştir. Bu noktada

yazarın ne geçmişte, ne de sadece bu günde kalması yeterli değildir. Yazar, bir yandan çağının tanığı, sorgulayıcısı hatta tavır alıcısı ve eylemcisi olurken bir yandan da dikkatini geçmişe vermeli buradan aldığı güçle bugünün eserini verip böylece yarının da geleneğini kurmuş olmalıdır. Geçmişin bütün tecrübesi ölü unsurları atılarak bugüne taşınmadan bu neticeye ulaşmak da mümkün değildir elbet. Mesnevi ve destan okumayan bir romancı ya da hikâyeci, kaside, gazel bilmeyen bir çağdaş yazar ve şair düşünmek, eşyanın tabiatına aykırıdır.

Üslûp da ayrı ve önemli bir meseledir. Nice önemli düşünceler ve konular sırf onu yazanın üslûp konusundaki yetersizliğinden dolayı mahvedilmişlerdir. Yazar, insana hitap etmektedir. İnsan ise, zıtlıkların, her an değişmelerin varlığıdır. Onun fikir ve anlama düzeyi, ona anlatılacak düşüncenin üslubunun doğru seçilmesini gerekli kılmaktadır. Her yaşın, her seviyenin anlayabileceği, kaldırabileceği bir üslûp vardır. Yazar, bunu bilmek ve bulmak zorundadır. Bu da insanı yaratılmış özelliklerine göre tanımaktan geçer büyük ölçüde.

Anlatım tekniği de yazarın çözmesi gereken bir başka problemdir. Son dönem edebiyat eserlerimizde, teknik olarak Batı edebiyat eserlerinden yararlanma, var olan çağdaş çizgiyi yakalama açısından faydalı olmuşsa da bu teknikler, başka bir kültürün, edebiyatın ikliminde şekillendikleri için bizim insan gerçeklerimize tam uymamıştır. Şiirimiz de hikâyemiz de kendi ikliminden çok uzağa düşmüştür. Okur ilgisizliği bu açıdan da değerlendirilmelidir. Esere, kendi iklimimizin, nefesi mutlaka katılmalıdır.

Bu yazıda üzerinde ciltlerce kitap yazılacak bir konuyu ele aldığımın farkındayım. Amacım, genel çizgileriyle mesele-

ye dikkat çekmekti. Yazarlarımız, kitaplarının okunmaması konusunda kolaya kaçarak hep okuru suçluyor. Evet, okurun da okuyucu olarak sorumluluğu elbette ki vardır ama yazarın sorumluluğu daha büyüktür; yazar yolu açan, okur onu izleyendir. Öncülerin sorumluluğu, bu yüzden okurun sorumluluğundan öndedir.

Irmaklar denize akar

Bu dünyada her şey, tabii bir ahenk, birlik ve bütünlük içindedir. Onları parçalara bölen, ayrıymış, farklıymış gibi gösteren biziz. En ayrı, aykırı gibi görülen şeyler arasında bile bir benzerliği, ilişkiyi bulmak mümkündür. Yeter ki kesretin tuzaklarına düşmeyelim, bakmayı bilelim, anlamayı bilelim. Meselâ şiir ve matematik, yani harfler ve rakamlar, hayat ve ölüm, fanilik ve ebedilik. Hiç biri, diğeri olmadan anlamlı değil ve eksik... Biri olmadan diğerrinin varlığı muhal. Bu yüzden saadet birlikte, felâket ayrılıktadır.

Meselâ şiir, resme çok mu uzak ya da öyküye? Alaaddin Özdenören, Kayıtlar dergisinin Haziran sayısında yayınlanan yazısının bir yerinde şöyle diyor: “Öykü, şiirin kardeşidir.” Öykü nasıl şiirin kardeşiye, bunların bir diğerr kardeşi de meselâ resim olmalı, Çünkü sanatın her türü, kendi dili ve imkânı içinde aynı sırra dokunuyor. Resimde şiiri, şiirde öyküyü görmek bu yüzden mümkün bir olay... Yine aynı dergide yer alan “Ayak Sesleri” şiirinde Özdenören: “*Sen geliyorsun ayak seslerinden belli/Ayaklarının yerleri öpüşünden belli/Ki o öpüşler deniz dalgalarına vergi/Ayaklarında menekşelerden bir sergi/Menekşeler mi seni bana getiren...*” demektedir. Şimdi bu şiirde bence resim de var, musiki ve öykü de var. Hem resmin, hem musikinin, hem de öykünün unsurlarını içeriyor bu dizeler... Ararsak daha

başka şeyler de bulabiliriz, bu bizim bilgimize, bilincimize, hassasiyetimize, idrakimize bağlı. Çünkü şair tabiat ve insan unsurlarından yola çıkarak bir sırra dokunuyor. Üflenince bir ney'in ses vermesi gibi burada da bu dokunuşla deniz, dalgalar, menekşeler dile geliyor ve konuşuyor, hareket ediyor. Bizze düşen, şairin bin bir çileyle çözmeye çalıştığı ve şüriyle bize sunduğu sırra, kendi idrakimiz ölçüsünde dokunabilmek, onu duyabilmek, görebilmek. Burada anlatılan bir kadın mıdır? Evet, diyebiliriz bu soruya. Ama çizilen tablo ve açılan dünyanın zenginliği kadını aşılıyor, fânî ve ebedî olanlar pek âlâ birleşebiliyor ve o ezeli âhenk, birlik, bütünlük rahatlıkla anlaşabiliyor, görülebiliyor.

Ne sanatı hayattan, ne hayatı sanattan ayırabiliriz, ne de ölümü yaşamaktan. Geceyi gündüzden gündüzü geceden ayırıp düşünemeyiz. Fânî olan bizleri ebedî ve ezeli olandan ayırıp düşürmek bize yapılabilecek en büyük zulümdür. Bülbüllerin O'nu zikrettiği, servilerin O'nun için salındığı, bütün varlıkların sadece O'nu övdüğü ve ona olan hasreti, O'ndan ayrı kalmanın acısını dile getirdiği bu âlemde, sanatkârın böyle olmaması mümkün müdür? Irmaklar, firkatle yas tutuyor, rüzgâr ayrılığın şarkısını söylüyorsa sanatkârın dilinden, kaleminden, fırçasından çıkan her şey O'nun için olmalı, değil midir? Çünkü hep o var, hep o varolacaktır. Niyazi Mısrî bunun için şöyle diyor: *"Har içre biter gülzâr/ Zâr içre doğar envâr/ Her şeyde tecellin var/ Rüyeyet yolunu göster."*

Birliğin arayıcısı, bu yüzden ister şair söylesin, ister resim yapsın, bunların hepsi aynı şarkının nağmeleridir. Bunun en güzel timsali de sudur. Evet, bütün ırmaklar, farklı topraklardan, farklı şekillerde hep denize akmaktadır. Gidiş, orayadır. Farklılık zahirdedir. Batında hepsi sudur. Öte yandan bir ta-

raftan akarken bir taraftan da geçtikleri yerler, cümle yaratılmışlarla Yaratıcı'nın izni ve lütfuyla hayat sunmaktadırlar. Deniz ise vahdettir. Denize ulaşınca kadar geçen zaman hayattır, ırmağın âhengi sanattır. İşte sanat, bu sırra dokunmak, sanatçının görevi bu sırrı dillendirmek, okuyucunun görevi ise bunu anlamaktır.

Çözümsüzlük

Gözleriniz kapalıysa ya da dikkatli yürümüyorsanız önünüzdeki çukuru veya ayağınızın çarpacağı taşı da göremezsiniz. Yani ortada sorunlar vardır ve siz farkında olmadığınız için onların muhtemel zararlı sonuçlarıyla yüz yüze geliyorsunuz. Tabii ki sorunun farkında olmayan, çözümü de bulamıyor. Böylece feraset kabiliyetimiz zayıflıyor ve her şey gerçek bir problem niteliği taşımasa bile, probleme dönüşüyor.

Genel okuyucu, köşe yazarından roman ve makale yazmasına, siyasetçiden camideki vaize kadar yazan ve konuşan herkesten çözümler bekliyor. Konuşan, yazan kişi, bir bir sorunları sıralıyor, anlatıyor ama okuyucu yine tatmin olmuyor. Kafasındaki soru hep aynı: Peki, çözüm nedir? Oysa sorun anlatılırken muhtemel çözüm işaretleri de söylenmiştir elbet ama okuyucu reçete peşindedir ve sorunun çözümünde müdahil bir tavırdan kaçınmaktadır.

Yazardan, konuşmacıdan böyle bir şey beklemeye hakkımız var mı? Bence yoktur. Zira o, önümüzde konuşan, yazan birisi olarak bizim idrakimize, muhayyilemize seslenmektedir. Bakış açımızı, değerlendirme biçimimizi farklılaştırmaya, dikkatimizi, bilincimizi uyandırmaya, içimizde bir ateş yakmaya çalışmaktadır. Çünkü tüm toplumsal sorunların başlangıcı bireyseldir, yani başımızdadır. Zamanında fark edilmediği için ön tedbirler alınmamış ve çözümler üretilenmemiştir. Öyleyse

yazar, bizi değişime zorlayarak bunları fark etmemizi, kurdu elmanın içine girmeden görmemizi sağlamaya çalışmaktadır. Büyük sorunların başlangıcı yazarların küçük ihmalleri kıvılcımı önemsemeyişleridir. Ayrıntılar üzerinde o denli durmalarının bir sebebi de budur.

Hem yazarı anlama çabası göstermemek hem de çukurun önünde bizim elimizden tutmasını beklemek insafli bir tavır değildir. Zira o bize çukurun varlığından söz etmiştir. Bundan sonrası yolda yürüyenin sorumluluğuyla ilgilidir daha çok. Öyleyse edebiyat eserlerine daha farklı bir yaklaşımla eğilmeliyiz. Hiçbir roman, boş vakitlerin fuzuli meşgalesi olsun diye yazılmaz. Şiir, şairinin söz cambazlığı değildir. Diğer eserler de öyle. Hepsinin bizim dilimizden farklı bir dili, olaylara farklı bir bakış açısı vardır. Bize düşen, bunu anlamaktır. Bu çaba, bize giderek sorunumuzu önceden görme feraseti, uyanıklık, bilgi ve bilinç, tedbir alma yükümlülüğü getirecek, hayat ve olaylar karşısında edilgin olmamızı önleyecek, şahıs değil şahsiyet sahibi, tavır alıcı yapacaktır. O zaman ayrıntılar önem kazanacak, daha dikkatli yaşayacağız, büyüyen sorunların bir müsebbibinin de kendimiz olduğunu anlamakta gecikmeyeceğiz.

Yazar, muhalif bir sestir. İyi ki öyledir. Öyle olmasaydı bizi kim uyaracaktı? Bu yüzden yazardan kimse nefesine hoş gelecek şeyleri, kendi düşüncelerini onaylatacak bir tavrı beklemesin. Yazarın muhalif sesini ve yaklaşımını görünce de onu boykot etmesin, ona akıl vermeye, ona yol göstermeye kalkışmasın. Bir yazar, bizim gibi düşündüğü sürece değil, bizden farklı hatta bize zıt bir düşünce tavrı içinde olduğu sürece sorumluluğunu yerine getiriyor demektir. Tabi yazar da okuyucusuna saygılıysa okurun hoşuna gitse bile onun nefsinin okşamamasın, doğrularını okurun doğrularıyla sınırlandırmamasın.

Yazarlık da okuyuculuk da hakikat adına yapılmalıdır. Ne yazarın okuru ne de okurun yazarı aldatmaya, yanlış yönlendirmeye hakkı vardır. Okurla yazarın birlikteliği soylu ve anlamlı bir birlikteliktir. Mevcut anlayışta olduğu gibi yazar üretici, okur tüketici, eser de ihtiyaç giderir maddî bir meta hiçbir zaman değildir ve olmamalıdır.

Yazmak tanıklıktır

N için yazıyoruz sorusunun birçok cevabı, yazma faaliyetinin ise birden çok tarifi yapılabilir. Nitekim yapılmaktadır da. Kimilerine göre yazmak kişinin kendini ifade biçimidir. Kimileri ise yazmayı varolan bir yeteneğin kullanılması olarak görür. Yazmayı toplumsal bir sorumluluk olarak görülenler de vardır. Hatta kimileri için yazar bir yol göstericidir, düşüncenin, inancın tebliğcisidir.

Tarifler çoğaltılabilir. Biz bunlardan hangisini ele alırsak alalım, netice pek değişmeyecektir. Sonuçta yazmak insanî bir faaliyettir ve yazabilecek insanın da bundan kaçması pek mümkün görünmemektedir. A. Süheyl Ünver'in şu cümleleri ise yazmanın çok önemli bir yönüne işaret etmektedir ki bu yön dikkate alındığından yazmak kaçınılmaz bir göreve dönüşür. Şöyle diyor Ünver Hoca: *“Bir zaman gelecek; benim gördüklerimi, duyduklarımı, bildiklerimi kimse görmeyecek, duymayacak, bilemeyecektir, O halde onları tespite mecburdum.”*

Bu cümledeki *“tespit”* kelimesini pekâlâ *“tanıklık”* olarak anlayabiliriz. Tanıklık ise tanık olduğumuz şeyle ilgili hem bilgili, hem de dikkatli olmayı gerektiren bir faaliyettir. Bu yüzden yazarın tanıklık vasfı, yaptığı işi kapsamlı olarak ifadelendirmeye yetecektir. Evet, meşhur bir kaidede belirtildiği gibi: *“Söz uçar, yazı kalır.”* yazar, bu anlamda çok önemli bir görevi yerine getiren kişi özelliği kazanmaktadır. Yapanların yap-

tıkları çabuk unutulmakta, yazı ise onları tespit eden bir tür tutanak olarak hep var olagelmektedir.

Her insanda başka insanlarda da görülebilecek müşterek kimi özellikler vardır. Görme, işitme gibi özelliklere herkes sahiptir. Ne var ki bu nimetlerin kullanılmasında kişiler arasında farklılıklar görülür. İşte yazar, hem kendi, hem de başkaları için tanıklık yapar her şeye. Tanık oldukları sadece gözlemledikleri değildir. Yazar, kendi iç âleminin de tanığıdır. Orada olup bitenlerin tespiti de önem taşır. Dolayısıyla içten dışa dıştan içe sürüp giden bir yolculuğun gezi notlarını tutar bir yazar. Duygu ve düşünce âlemimizi, ilim hayatını geliştiren, zenginleştiren ayrıntılar, bu gezilerde tutulan notlarda gizlidir.

Bundan dolayıdır ki bir tarihi romanı, bir tarih kitabından ayrı tutmak durumundayız. Sathî bilgiler için tarih kitabı yetebilir ama olayların arka planı için romana ihtiyacımız var. İn-sanı anlamak için kalın ciltli psikoloji kitapları yerine, şiir kitaplarına bakmak gerekir. Sosyal gerçekleri bir türkü, bir gazete haberinden, hatta bir sosyoloji kitabında daha iyi öğretebilir bize. Masallar, pek çok pedagoji kitabından ölçülemeyecek kadar öğretici ve faydalıdır. Bir ilâhîdeki tesir gücünü, vâizin konuşmasında bulamayabiliriz. Örnekler çoğaltılabilir. Ama buna gerek yoktur. İşte edebiyat eserlerinin gücünü bilenlerin yaşadığı bir toplumda canlı bir ilim hayatının yanında, canlı bir edebiyat faaliyeti de vardır.

Gerçek anlamda yazarların bulunduğu toplumlarda eğitim, öğretim faaliyetleri; ailenin, okulun, yani kurumların dışında edebiyat eserleriyle de sağlanır. Çünkü okur, bu tür eserlerde kurumlara özgü kuru metotların, disiplinlerin dışına çıkar, bilgileri canlı halleriyle görür ve öğrenir. Hafızamızı yoklayalım. Taşındığımız pek çok evrensel ve insanî değer size masallarla aşılanmıştır. Çocukluk ramazanlarında duyduğu-

muz bir ilâhî, belki de inanç coğrafyasıyla köklü bağlar kurmamızın müsebbibidir. Ruhumuza iz koyan bu derin bilgilenmeyi hiçbir eğitim kurumunda kazanmamız mümkün değildir.

Her şey fânîdir. Düne ait bilinenler sadece yazılanlardır. Şüphesiz bir gün onlar da yitip gidecektir. Ama o gün gelinceye kadar yazarların tanıklıkları sürecek ve insanlık, o yazılanların açtığı sayfalarda geçmişin izini sürerek, geleceğe, o ezeli insanlık macerasını yine yazarak gidecektir.

Nesillere örnek olmak

Y etişme çağındaki her insan, yürüyeceği yolda önünde bir ışık görmek ister. Bu amaçla ona örnek kişiler olarak; peygamberler, bilginler, kahramanlar sunulur. Yazar ve şairler de genç nesillere örnek gösterilen kişiler arasındadır. Hele bu kişiler, eserleriyle geniş kitlelere ulaşmayı başarmışlarsa örnek olma noktasında çoğu kez bilginlerin ve kahramanların da önüne geçerler. Hatta örneklik teşkil etmeleri daha sağlıklarında başlar ve ölümlerinden sonra da devam eder.

Nesillere bu tür insanları örnek gösterirken, insan benliğinin abartılı tavrı, önemli bir yanılsa da sebep olur. Bu tavrı yüzünden bu kişilerin ulaştıkları başarı noktasının gerisi âdetta unutulur, kimi zaman da eser ve onun öncesindeki çalışma sabır, çile özellikle hayatları ve düşünme tarzları göz ardı edilir. O kişiyi büyük ve önemli kılan özellikler dar bir çerçeveden gösterilir. Dolayısıyla bu tavırla hem o kişinin gerçek portresi ortaya çıkmaz hem de başarının yolu ucuzlatılmış olur. Doğru algılanamayan bir örnek ise örnek alan kişiye fayda yerine zarar verir.

Bu sağlıksız tavrın hemen hepimizin hatırlayabileceği pek çok örneği vardır. Mesela Âkif, Necip Fazıl bu yanlış örneklendirmeye konu olan iki önemli şairdir. Biyografilerini okuduğumuzda Âkif'i Âkif, Necip Fazıl'ı Necip Fazıl yapan özellikler, onların son çekilen fotoğraflarından çok farklıdır.

İkisinin de hayatlarının her safhasında ciddi bir eğitim, iyi bir aile çevresi, sorumluluk, fedakârlık, çalışkanlık, sağlam bir hayat ve sanat görüşüne sahip olma, sabır, irade gibi sayılamayacak nice özellikler görülür. Kolay yetişmemişlerdir bu insanlar. Söz yerindeyse bir tohum misâli önce toprağa düşmüşler, tohum olarak olgunlaştıktan sonra filize, fidana, ağaca, yaprağa, çiçeğe ve meyveye dönüşmüşlerdir. Ama ortada görünen eserleri yani meyveleridir. Bu noktada ehl-i halin tavrıyla meyvede tohumu görmek zorundayız ancak görünen manzara ise hiç de böyle değildir. Âkif, yıllardır pek çoğumuz için İstiklâl Marşı şairi olmaktan ibaret kaldı. Hatta sadece son kareye bakıp onu haksızca suçladığımız bile olur. Ya Necip Fazıl, o çoğumuz için eserlerinden çok tavrı ve davranışlarındaki ilginçlikleriyle tanıtılır insanlara. Starlara sahip olma merakı maalesef bize de bulaşmıştır. Düşünelim ki İslâm kültüründe bir siyer-i nebî geleneği vardır. Bu ve benzeri eserlerde Hz. Peygamber'in hayat ve davranış şekli en ince ayrıntılarına kadar anlatılır. Biyografi çalışmalarında bu tutum, pek âlâ örnek olarak alınmalıdır. Zira asıl olan eser değil hayattır. Bunu öne çıkarmak, gelecekte örnek alınacak kişiyi de daha sorumlu yapacaktır. Çünkü eser, hayatın neticesidir. Bir başka açıdan asıl eser hayattır ve hayat içinde yazılanlar, söylenenler ve neticede yazılanlardır. Bu tür insanların hayatlarında öyle olaylar vardır ki binlerce ciltlik eserlerden daha önemlidir.

Nesillere örnek seçilirken o kişinin tüm cepheleri verilmelidir. Romanların tesir gücü belki de buradadır. İnsanın örnek aldığı kişiyle bütünleşmesi, neticenin ortaya çıkmasında gereklidir. Aksi halde kişinin örnekliliği beklenen neticeyi vermez. Ne de olsa eser bir görüntüdür, hadisenin aslı ise o kişinin yaşama ve düşünme şeklidir. Edebî şahsiyetlerimizin gerek hayatlarıyla gerekse eserleriyle bugüne katkıda bulunma-

ları için biyografi ve monografi çalışmalarının yeni bir anlayışla ele alınması gerektiğini düşünüyorum. Oysa bu tür eserlerin mevcut anlayış şekliyle bile yazılan örnekleri ne kadar azdır. Bu tür çalışmalar yapılmazsa, onları mumyalamış ya da bir cemekânın içine hapsetmiş oluyoruz. Onlara bakması ve başkalarına gösterilmesi heyecan vericidir ama önemli olan onların hayatımıza katılması, bize bu yönleriyle örnek olmaları, bizi bu anlamda beslemeleri, zenginleştirmeleridir.

Biyografilerin önemi

Bugün için yetişme çağındaki bir gencin, bir Mevlâna'yı, bir Akif'i, bir Necip Fazıl'ı bütün eserleriyle okumasını bekleyemeyiz. Büyük yazarlar, söyleyiş yerindeyse, çok katlı, çok odalı binalar gibidir. Onların dünyasına girebilmek, bu girişten beklenen sonuçları alabilmek için bir kılavuza mutlaka ihtiyaç vardır. Bu ihtiyacı karşılayacak olan kişiler de bence biyografi yazarlarıdır. Onların bu türde hazırladıkları eserlerdir.

Bir yazarla yapılan konuşma, şairlerin politika yazıları ya da anıları, onların dünyalarına girmemiz için önemlidir. Ne var ki biyografik eserler, özellikleri gereği, o yazar hakkında daha kapsamlı bilgiler verirler. Zaten sözünü ettiğimiz konuşmalar, anılar daha çok biyografi yazarlarının kullanacağı malzemelerdir. Bunlar, okuyucu için çok fazla da bir fayda sağlamaz.

Biyografiler, yazarla okuyucu arasında kurulması gereken iletişimi sağlarlar. Bir yazarın hayatı, çalışmaları, eserleri ve örnek metinler, biyografi yazarı tarafından, o yazarın dünyasının kapısı önünde duran okuyucuya sunulur. Biyografi yazarı o, yazara ilişkin bilgileri sadece sunan birisi olmayıp aynı zamanda yorumlayan birisidir. Okuyucu bu bilgi ve yorumların ışığında tanıtılan yazarı önemli ve ilginç bulursa, yazarın eserleriyle doğrudan yüz yüze gelme sürecine girer. Biyografi yazarı görevini yapmış ve aradan çekilmiştir.

Yazarla okuyucunun tanışmasını sağlama amacına yönelik

bu tür eserlerin sayısı ne yazık ki yeterli sayıda değildir. Bu durum özellikle artık klasikleşmiş diyebileceğimiz yazarların, yeni okuyucular tarafından okunmaması, tanınmaması gibi bir sonuç doğurmaktadır. Bir Mevlâna'nın, bir Şeyh Galib'in, bir Âkif'in büyüklüğü kabul edilir, ama onlar, biyografi türündeki eserlerin azlığı nedeniyle yeterince okunmaz, tanınmaz. Giderek, onlara ilişkin genel bilgi "*büyük yazarlardı*" gibi muhtevası boş bir cümleyle sınırlandırılmış olur.

Bu yüzden, klasik sayabileceğimiz ve genç okuyucularla aralarında yıllar, hatta yüzyıllar bulunan, dilleri, anlatımları bugünkü dil ve anlatım tarzından çok farklı olan yazarlara konu olan biyografi çalışmalarına çok ihtiyaç vardır.

Bir diğer konu, biyografilerin muhtevalarıyla ilgilidir. Hazırlanan biyografilerde yazarların hayatları, en az eserleri kadar önemli görülmeli ve bu konuda ayrıntılı bilgiler verilmelidir. Zira asıl eser hayattır. Okuyucu yazarı, bu yönüyle de tanımalıdır çünkü her yazar hayatı ve kişiliğiyle de örnek olacaktır okuyucu için. Öte yandan eseri kuran ayrıntılar, yazarın hayatında gizlidir. Yine hayat eser bağı açısından da bu konudaki bilgiler önem taşımaktadır.

Biyografi yazarı, eserinde nesnel olmalıdır, ama bu tutum eserini kuru bilgiler yığını haline de getirmemelidir.

Yazar konu olarak seçtiği kişiyi anlatırken, anlatımına sıcaklığını mutlaka katmalıdır. Çünkü çalışması, bir kılavuz kitap niteliğinde olacaktır. Gireceğimiz dünyanın güzel ve ilginç bulunması, kılavuzun yol göstericilik niteliğiyle de yakından ilgilidir.

Büyük yazarlar, bir kültürün temel taşlarıdır. Zengin bir kültür dünyasında nefes alıp vermek istiyorsak, bu yazarları genç okuyucularla tanıştırmada tek imkân gibi görünen biyografilere önem vermek zorundayız.

Yarınlara uzanmak

Geçmişte yaşamış hayatı ve eserleriyle bir değer ifade etmiş nice büyük şair ve yazarın bugün saygıyla anılması, eserlerinin okunması, büyüklüklerinin gündeme getirilmesi hem bir vefa borcu, hem de bir gerekliliktir. Zira dünü olmayanın bugünü de olmaz. Bu, kültür ve sanat hayatı için de geçerli bir kuraldır.

Fakat geçmiştekileri anmak, geçmişte kalmak anlamına da gelmemelidir. Çünkü aslolan bugün ve yarındır. Kültür sanat hayatımıza yeni halkaların eklenmesi gerekir. Bu yeni halkalar elbette ki bugün eser verenler olacaktır. Bu yüzden dikkatimizi yarını hazırlayacak olan bugünkü yazar ve şairlere çevirmek zorundayız. Bu günün sağlam yapısını kuracak olanlar onlardır. Yarın için imkân ve zemin hazırlayacak olanlar da onlardır. Onların da öncekiler gibi hayırla anılabilmesi, onlara bugün için vereceğimiz kıymet ve göstereceğimiz ilgiyle mümkündür.

Kimsenin tek başına bugünün şiirini, edebiyatını temsil ettiğini söylemeye hakkı yoktur. Bu değerlendirmeyi onlar kendileri değil, edebiyat tarihçileri yapmalıdır. Ağabey yazar-şair olmak gururu, yeni yetişenleri hor görmeyi değil, tam aksine mütevazılığı ve gençleri yüreklendirmeyi gerektirir. Adımızın şu veya bu sayıdaki eserle şaire, yazara çıkması bize yetenekli gençleri yok sayma, onları küçümseme, hele “taşralı” yahut “köylü” gibi sıfatlarla anma, onların cesaretlerini kırarak

önle-rini kesme hakkı vermez. Ağabey durumunda olanlar, gençleri daha verimli eser verme sürecine sevk etmeye, yazdıklarına ve yaptıklarına ilgi göstermeye mecburdurlar.

Yazmak, elbette ki bir birikim, bir tecrübe işidir. Erken açan çiçekler meyveye dönüşmeden solarlar. Bütün bunlar doğrudur. Ama bir şekilde edebiyatın dünyasına girmiş, bu yolda yürümek isteyen genç edebiyat sevdalılarını küçük görmek yerine onları yüreklendirmek; eleştirileri daha zarif bir üslupla yapmak bize ne kaybettirecektir? Emeklemeden yürünmez. Ama bu aşamada düşmelere, incinmelere karşı emekleyenlerin ellerinden tutmak gerekmez mi? Ağabey yazarların aradaki köprüleri atıp kendi adalarına çekilmeleri ve “*sadece biz varız*” demeleri, büyük kültür merkezleriyle -böyle bir merkez kaldıysa eğer- taşra diye nitelendirilen yerlerdeki gençlerin âdeta küçük beyliklere dönüşmesi gibi bir sonuç doğurmayacak mıdır? Kültür yapısı da müşterek çabalarla kurulur ve yükselir. Hiç bir faninin, kendini bu müşterek çabaların dışında göstermeye ne insanlık, ne sanatçılık adına hakkı yoktur. Unu-tulmasın ki o ağabeyleri büyük yapan da o genç sevdalıların tutumlarıdır. Onlar ki kahve köşelerinde, su kenarlarında, parklarda, kantinlerde o ağabey şairleri yutarcasına okudular. Onların daha geniş bir okuyucu kitlesine ulaşmasına vesile oldular, Sıra onların da “*bu yolda biz de varız*” seslerini duyunca, onlara “*oturun oturduğunuz yerde, şiir yazmak kim, siz kim*” mi diyeceğiz ve bu tavrı ne ile izah edeceğiz?

Ağabeylerin tavrı ne olursa olsun, artık Anadolu’nun sesi vardır gündemde. Nerdeyse her ilde dergiler çıkmakta, hatta kitaplar yayınlanmaktadır. Şimdilik yok sayıyoruz onları. Yazdıkları ve yaptıkları hakkında ne dergilerde ne gazetelerin kültür sanat sayfalarında bir değerlendirmeye rastlamak mümkün değil. Bu suskunluk, bu çalışmaların nitelik durum-

larıyla ilgili değildir sadece. Her çalışma, kendine göre bir değerdir. Bunlara iyi ise iyi, kötü ise kötü demek durumundayız, ama asla yok sayamayız. İnandığımız ilkeleri sanatçı kişiliğimize de yansıtmak durumundayız. Ağabey olmanın imtiyazı kadar sorumluluğu da büyüktür. Evet, yeni seslere kulak verelim. Eserlerini ilgi odağımıza alalım. Ağabeylik mevkiinde bulunanlara tekrar belirtiyorum, mütevazılık kibirden daha çok yakışacaktır.

Dil-düşünce

Dil, hepimizin bildiği gibi bir anlaşma aracıdır. Üstelik insana özgü bir araçtır dil. Duygu ve düşüncelerimizin taşıyıcısıdır. Doğal bir araçtır ve canlıdır. Bütün bunların ötesinde dil, ayrıca sosyal bir kurum olarak da millet olabilmeyele yakından ve doğrudan ilgilidir.

Türkçe, bütün çabalara rağmen, bir dilin taşınması gereken bütün bu özellikleri ne yazık ki taşıyamaz hale geldi. Konuşma ve yazı ile gerçekleştirdiğimiz anlatma faaliyetini, dinleme ve okuma faaliyeti ile anlaşma dediğimiz sonuca maalesef dönüştüremez bir durumdayız. Kısacası ortada bir anlaşma aracı olarak dilimiz olan Türkçe var, fakat anlaşamıyoruz.

Pek çok sorunumuzun temelinde bu anlatamama, anlayamama, yani anlaşamama olayı yatıyor. Halk, aydını anlamıyor, baba oğlu, dede torunu, okuyucu yazarı. Birbiriyle anlaşamayan, dillerini karşılıklı anlaşma sistemine dönüştüremeyen kişilerin toplum ve millet olma özelliklerini kaybedecekleri gerçeği göz önüne alınınca da bu konu üzerinde ne kadar önemle durmamız gerektiği ortaya çıkıyor.

Suç, Türkçede mi acaba? Yani Türkçe yetersiz bir dil haline mi geldi? Bütün alanlardaki geri kalmışlığımızdan dilimiz de mi çok etkilendi? İnsanımız yeterince kafa yormuyor mu ko-nuşulanlara, yazılanlara. Yoksa konuşmacılarımız, yazarlarımız yeterince açık ve anlaşılır olamıyorlar mı? Bu sorular

daha da çoğaltılabilir. Bunların hemen hepsinin anlaşamakta etkili oldukları söylenebilir. Fakat öncelikli olan konu şu olmalıdır: Hiç bir dil, düşünceden, dünya görüşünden bağımsız değildir. Duygu ve düşüncelerimizin taşıyıcısı olan kelimeler aslında içleri boş birer kalıptır. Onların muhtevasını düşünce ve dünya görüşümüz doldurur. Kelimeler, anlam özelliklerini düşünceden ve dünya görüşünden alırlar. İşte, asıl olumsuzluk buradadır. Fertleri ortak ve kabul edilebilir bir düşünceden koparılmış bir toplumda, dil, bir anlaşma aracı olamaz. Çünkü aynı kelimelerden anladıkları kavramlar farklıdır. Durum böyle olunca da dil, gizli bir anlaşma sistemi olma özelliğini kaybeder.

Dil üzerinde düşünenler, birbirleriyle anlaşabilen bir toplum ve millet olma özlemi duyanlar, dilin ayrıntı sayılabilecek sorunlarını çözmeye uğraşırken, dikkatlerini dil düşünce dünya görüşü bağlantısı üzerine de çevirmek zorundalar. İnancımızı, düşüncemizi, dünya görüşümüzü zenginleştirecek çabalarla dilimizin kelimelerini yeniden bu inancın, düşüncenin ifadesi haline getirmek gibi bir görevle karşı karşıyadırlar. Aksi takdirde aynı dili konuştuğumuz, aynı dille yazdığımız halde anlaşamayan toplum olma özelliğimizi daha uzun süre devam ettirmek zorunda kalırız. İş, bununla da bitmez ve millet olma özelliğimizi kaybederiz.

Kelimelerin dili

Dil ile anlatıyor, dil ile anlıyor, dil ile anlaşıyoruz. Dilin de ana malzemesi kelimelerdir. Mesele burada gelip kelimeye dayanmaktadır ama kelimenin hecelerden oluştuğunu bir kavramın karşılığı olduğunu bilmek, bu malzemeden yararlanmak için yetmemektedir. Kelimelerin de malzeme olmanın ötesinde bir dilleri, bir gerçekleri vardır. Bu dil, çözülmedikçe bu gerçek anlaşılmadıkça kelimelerden gereğince ve yeterince yararlanmak mümkün olmamaktadır.

Kelimeler, bir kültür ortamında doğarlar. Bu ortamda mana kazanırlar. Bu yüzden kelimeleri şu veya bu gerekçeyle vakitsiz ölümlere muhatap kılmak, hele dilden atmaya çalışmak, kelimenin doğduğu kültür ortamını dinamitle yok etmekle eş anlamlıdır. Dilden sun'i sebeplerle atılan her kelime, vatan topraklarından bir kısmından vazgeçmek gibidir. Giden sadece toprak olmaz burada. Tarihtir giden, hatıralardır, toprağı vatan yapan manadır. Bunun gibi kelime de giderken o kültür toprağından bir parçayı beraberinde götürür. Hafızamız daralır. Hatırasız kalırız, Hatırasız kalmak ise hayalsiz, ülkesüz kalmak kadar tehlikelidir.

Kelimelere düşmanlık, kendimize düşmanlıktır. Bizi dünden bugüne getiren, yarına da ulaştıracak olan duygulara, düşünelere, ideallere düşmanlıktır. O kelimelerle yazıldı, söylendi onca masal, türkü şiir. Bir kelimeyi gerekmediğı halde

öldürmeye ya da dilden atmaya çalışmak, bu eserlerin birer binaya benzetecek olursak duvarlarından taşlar sökmek gibidir. Dilde bu şekilde meydana getirilecek olan her kelime kaybı, bizi hafızasız bırakacaktır, tarihsiz bırakacaktır. Hafızası olmayanın dünü olmadığı gibi bugünü ve yarını da olmayacaktır. Savaşta Fatih'i kaybetmek ne ise kültürde Fuzulî'yi kaybetmek de odur. Bu yüzden bugün, kültür hayatımız, edebiyat hayatımız ne Fuzulî'den beslenebilmektedir, ne Şeyh Galip'ten. Ortaya çıkan duygu ve düşünce kısırlığı da bu gafletin en acı sonuçlarından birisidir. Gaflet sürdükçe acı sonuçların yenileri de gelecektir.

Kelimeler, nasıl doğmuşlarsa öyle ölmelidirler. Dil, müdahale kabul etmez. Doğumu ve ölümü gibi hayatı da normal geçmelidir kelimelerin. Zira dil, canlı bir varlıktır. Dili geniş bir aileye benzetecek olursak, bu ailenin fertleri kelimelerdir. Sayıca çokluğu, menşelerinin şu veya bu oluşu bir kültür hayatı için felâket değil saadet sebebidir. Öyle görülmelidir. Zengin bir duygu düşünce dünyası elbette ki çok sayıda kelimeye ihtiyaç hissettirecektir. Bunların bir kısmı da doğal olarak başka dillerden girecektir. Bu girişte zaten, âdeta bir dil gümrüğü uygulandığından, yabancı bir kelime girdiği dilin ses ve mana özellikleriyle o dile uyum sağlamak zorunda kalacaktır. Kelimelerin bir kısmını da zaten biz kendi dilimizin imkânlarıyla elde ederiz. Dilimizde daha çok bizim, kelimelerimiz olsun diyorsak, buna çaba harcamalıyız. Bu da dile gösterilecek özenle, verilecek önemle mümkündür. Ama bunun da ucu gelip düşünceye dayanmaktadır. Biz, hangi düşünce toprağında nefes alıp veriyorsak, ona göre kelimelerimiz olacaktır.

Ne eski, ne yeni... Meseleye böylesine dar bir pencereden bakamayız. Ne eski, eski olduğu için korunur ya da reddedilir, ne yeni, yeni olduğu için benimsenir ya da yok sayılmak is-

tenir. Eskide de yenide de aramamız gereken, işe yararlık, güzellik ve değerdir. Eski, bu niteliklere sahipse korunur, yeni de öyle... Bu minvalde muhafazakârlık da devrimcilik de içi boş kavramlardır. Tanpınar'ın şu sözünü hatırlayalım: “*Devam ederek değişmek, değişerek devam etmek.*” Bu söz, kelimeler için de dikkate alınmalıdır.

Dil bilinci

Cözüm bekleyen onca meselemiz arasında bir dil meselemiz de olmalı mı? Bu soruya dilin mahiyeti dikkate alındığında olumlu karşılık vermek zorundayız. Çünkü dil en basit tarifıyla bir anlaşma aracıdır. Anlaşmak en önemli ihtiyacımız olduğuna göre dil meselesi gündelik dilimizde elbette olacaktır. Çünkü toplum halinde yaşıyoruz. İnsanlarla ilişki içindeyiz ve bu ilişki aramızda bir iletişim olduğu sürece anlamlıdır.

Dile ilişkin meseleler ve çözüm yolları nelerdir? Bu sorunun cevabından önce dile ilişkin bir bilgi ve bilince sahip olmanın daha önemli olduğunu düşünüyorum. Aksi takdirde bu konuyla ilgili meseleler bir kısır döngü içinde ele alınır ve hiç bir zaman sağlıklı bir çözüme ulaşamaz. Nitekim Tanzimat'tan bu yana bu meseleyi tartışıyoruz ama bir türlü doğru sonuçlara ulaşamıyoruz. Kimimiz, muhafazakârlarla aynı noktada buluşurken; kimimiz de dilde özleştirilmeciliği savunanlarla benzer anlayışları savunuyoruz.

Bilgiye dayalı olmayan tartışma genel özelliklerimiz arasında yer aldı artık. Bu dil konusunda da böyle oluyor. Oysa hadise, öncelikle bir bilgi, ardından da bir bilinç meselesidir. Dil, bütün nimetler gibi ilahi bir ihsandır. Bu yüzden bütün nimetler gibi korunması, geliştirilmesi gereken bir özelliğe sahiptir. Yapısının, özelliklerinin tanınması, bilinmesi gerekir. Onu bir nimet dolayısıyla bir emanet olarak görüp kabullen-

mek, dile ilişkin bilgilenmenin ilk ve en önemli adımıdır Onu böyle gördükten sonra bu konuda bilinçlenmek ve meselelerini tespit etmek ve çözümler üretmek kolaylaşacaktır.

Öte yandan şu veya bu anadile sahip olmak, ne bir imtiyaz ne de bir aşağılanma sebebidir. Rabbimiz, bizi yarattığı gibi dilimizi de yaratan ve öğretendir. Anadilimizin şu veya bu olması bir takdir-i ilâhî'dir. Şu veya bu ırktan olmak nasıl bir üstünlük sebebi sayılmazsa şu veya bu anadile sahip olmak da öyledir. Bütün mesele sahip olduğumuz dil denen ihsan-ı ilâhîyi doğru ve güzel kullanmak, korumak ve geliştirmek olmalıdır. Zira duygumuzu, düşüncemizi onunla ifade ediyoruz. Kültür ve medeniyetimizi onunla kuruyoruz. Davranışlarımızı, hayat bakışımızı bir manada o belirliyor. Ama bütün bunlar bize dilin yaslandığı, beslendiği temel inancı ve düşünceyi unutturmamalıdır. Bunlar unutulursa dil, basit ırkı mülahazaların konusu olmaktan öteye gidemez.

Dil, bir vasıta'dır demiştik. Bu, onun önemini azaltmıyor elbette. Ama her vasıtayı olduğu gibi dili kullanan da insandır. İnsanın zihniyeti, tutumu bu vasıtayı kullanma şeklini ve niyetini de belirleyecektir. Sağlam düşüncelere dayanmayan diller, yapıları ne kadar sağlam, anlatım güçleri ne kadar güçlü olursa olsun bir süre sonra bu özelliklerini yitireceklerdir. Burada dil mi düşünceyi, düşünce mi dili etkiler, belirler gibi sorular elbette akla gelecektir. Doğrusu dil gibi düşünce de bir nimet-i ilahidir. Onun varlığı dile, dilin varlığı da ona muhtaçtır. O halde dil, düşünceden; düşünce de dilden soyutlanarak ele alınmamalıdır. Meselâ pek çok Türk lehçesinin zaman içinde kaybolup giderken ya da cılız bir şekilde hayatiyetini sürdürme mücadelesi verirken, Anadolu Türkçesinin bugünkü anlatım seviyesine gelmesi, elbette ki dayandığı ve ifade lendirdiği düşünceyle de ilgilidir. Öte yandan aynı düşünce

pek çok dille aynı güzellikte ve zenginlikte ifadelendirilme imkânı bulamamıştır.

Doğru dile ilişkin bilgi ve bilinçlenme sağlandıktan sonra meselelerin tespiti ve çözümü oldukça kolaylaşacaktır. Dilin imlâ, noktalama, söz dizimi yabancı kelimeler gibi meseleleri problemin görünen tarafıdır. Biz dikkatimizi dil-düşünce bağlantısına çevirirsek bunları aşmak hiç de zor olmayacaktır.

Anadil bilinci

En azından bir, hatta mümkünse daha fazla yabancı dil öğrenmek, bu ülkede yaşayan pek çok insanın temel hedefi durumunda. Bu hedefe ulaşmak, devletin de bir türlü gerçekleştiremediği öncelikli hedefleri arasında. Yabancı dille eğitim yapan kolejler, özel okullar, yabancı dil dersaneleri ve yayınları bu işi ne kadar önemli gördüğümüzün birer göstergesi durumunda... Ailelerin çocukları ilkokula başladıklarında onlar için gördükleri ilk rüya bu. İlkokul sonunda çocuklarının yabancı dille eğitim yapan bir okulu kazanması. Bu uğurda katlanılan fedakârlıklar herkesin malumudur.

Hadise ilk bakışta masum ve gerekli görünüyor. Ama şu soruları sormadan da edemiyoruz; peki ya anadilini öğrenmek kaç kişinin öncelikli hedefleri arasındadır? Zira yabancı dil aşkına tutulanların, iyi bir ana dil öğrenmeden yabancı bir dili de öğrenilemeyeceği şeklindeki basit gerçeği bilmeleri gerekmez mi? Öte yandan, onca çabaya rağmen yabancı dilleri öğrenme düzeyimiz nedir? O kadar emek, imkân neticesinde bir arpa boyu bile yol alınmadığı ortada değil midir? Mesele üç beş cümleyle bir başka dil vasıtasıyla derdini anlatmaksaa, çocukları yıllarca kurs, okul diye koşturacağımıza bir tatil yöresine bir ay göndermek yeter de artar bile.

Öte yandan kimi gerçekler var ki bunlar yabancı dille halledilemez Meselâ bunlardan birisi şudur: Yabancı bir dille bi-

lim eseri yazılır, fakat edebiyat eseri yazılamaz. Nitekim Fransa'da bu olay görülmüş. Cezayir'den getirilip ciddi manada Fransızca öğretilen kişiler, mükemmel derecede bu dille konuşup yazmayı öğrenmişler ama ara-larından asla bir şair, bir romancı çıkmamış. Oysa aynı kişilerin çok az derecede öğrendikleri Arapçayla yani anadilleriyle şiirler şarkılar söyledikleri görülmüş. Öte yandan anadilini iyi bilmeyen fakat başka bir dili iyi bilen kişilerde ileri derecede kişilik bozukluklarına rastlandığı da başka bir araştırmanın neticesidir. Yine anadillerini geliştirip zenginleştiremeyen, ona edebî dil niteliği kazandıramayan toplumların, kolay asimile oldukları da tarihin bize öğrettiği başka bir gerçektir.

Bu konuyla ilgili daha pek çok örnek verilebilir ama; mesele kısaca şudur: Önce ana dil... Onu en iyi şekilde öğrenmek ve öğretmek, kişi, aile toplum düzeyinde öncelikli hedef olmalıdır. Yabancı dil, bu noktadan sonra elbette öğretilmelidir. Önemli olan Dimyata pirince giderken evdeki bulgurdan olmamaktır. Yabancı dil aşkına çocuklarımızın elim kayıplarla yüz yüze gelmemeleridir. Çocuklarımıza bir değil, daha fazla yabancı dil öğretilim. Ama önce kendi dilimizi... Ana sütü gibi olan dilimizi... Ana sütü bir insan için ne mana ifade ediyorsa, ana dil de onu ifade etmelidir. Hem niye illâ İngilizce, Almanca... Demek ki burada gözetilen gaye kültürel de değildir ve bilgiyle asla ilgisi yoktur. Bu bir zihniyet meselesidir. Neden Arapça değil? Çünkü burada haklı bir gerekçemiz var: Dünyada bulunuşumuzun manasını biz, o kitaptan öğreneceksek, önce Arapça. Hatta Osmanlıca... Doğrusu Osmanlıca Türkçenin bir devirdeki adı ama malum zihniyetlerin neticesinde o da âdeta bir yabancı dil muamelesi görüyor. Osmanlıcaya kültür, bilim, edebiyat açısından muhtacı.

Çağın yükselen değerleri bizim değerlerimiz, gerçekleri bizim gerçeklerimiz olmak zorunda değildir. Yabancı dil öğrenilecekse bunu kendi ihtiyaçlarımız doğrultusunda yapmalıyız. Aksi takdirde “*sömürge ülke*” aydını yetiştirmekten başka bir şey yapamayız. Sömürge ülke aydını, sanıldığı gibi sadece Batıyı, ona ait değerleri doğru ve gerçek bulanlar arasından çıkıyor. Bu mantıkla pek âlâ bizim aramızdan da çıkabilir. Özellikle sosyal bilimler alanında eğitim görenlerimize bir bakalım. Müslüman kişiliklerine rağmen izahlarındaki temel mantık acaba İslâm mı? Niçin edebiyatımız kısır, bilim hayatımız yok? Bunu biraz da dil anlayışımızda arayalım.

Türkçe üzerine düşmek

Sözlü ve yazılı anlatımımızı Türkçe ile gerçekleştiriyoruz. Doğu ve Batı dillerine ait eserleri Türkçe çevirileriyle okuyabiliyoruz. Üstelik Türkçe, bu ülkede yaşayan insanların büyük bir çoğunluğunun anadilidir. Mademki durum böyledir, öyleyse Türkçe üzerinde düşünmek, asla kavmi bir mesele olarak ele alınamaz. Dolayısıyla bu dil üzerinde düşünmek, meselelerini konuşup tartışmak, bir konuyu konuşmak, yazmak ya da konuşulan ve yazılanları anlamak mevkiinde olan hepimiz için bir mecburiyettir. Kendimizi şu veya bu mülahazalarla bu konunun dışında tutamayız. Yani bu meseleyi gündemimizin ilk sıralarına almak durumundayız.

Durum böyle olunca, işe bir Türkçe problemimizin olduğundan söz ederek başlayabiliriz. Evet, bu dili tam ve doğru olarak bilinmiyor, bu dille doğru ve güzel bir şekilde konuşup yazamıyoruz. Dil konusunda bu noktaya gelmemizin elbette birçok sebebi vardır. Bu konuda yeterli bir bilgi, bilinç ve anlayış seviyesinde olmamak, yanlış öğretim teknikleri akla hemen gelebilecek ilk sebeplerdir. Fakat bir sebep daha vardır ki bunu diğerlerinin önüne almak gerekir. O da şudur: Malum, Türkçe anadilimizdir. Dolayısıyla dili öğrenmede ilk öğreticimiz annelerimizdir. Giderek genişleyen bir çerçevede içinde bu öğreticiler, ailedir, sokaktır, mahalledir ve okuldur. Okulu dışarıda tutacak olursak biz, dili, kuralları açısından, ai-

le ve çevre ortamında öğrenmeyiz. Buralarda söz konusu olan tabii bir öğrenimdir. Dilin kuralları okullarda öğretilir. İşte asıl yanlışlık da burada başlar. Dil, kültürden, değer yargılarından, yaşama tarzından asla soyutlanamaz. Dolayısıyla Onu ek, kök, tür, öge kavramlar çerçevesine hapsetmek, dili yaşayan bir varlık olmaktan çıkarmak, Mehmet Kaplan'ın ifadesiyle *"tuğlaları incelemek için binayı tepemişe yıkamak"* anlamına gelmektedir. Bu metotla öğrenciye ne bir dil sevgisi, ne bir dil bilinci, ne de bir dil bilgisi verilememektedir. İspatı ortadadır. İlkokuldan üniversitenin ikinci sınıfına kadar dil dersi okutulmakta, fakat bir netice alınmamaktadır. Buradan yine öğretme teknikleri akla gelmekteseyse de asıl problemin tümüyle bu olmadığı, meselenin dili bütünlük fikrinden koparmak olduğu görülecektir.

Öyleyse ne yapılabilir? İşe bütünden ve manadan başlanmalıdır. Bunun da en kestirme yolu metinlerin Türkçeyi doğru ve güzel kullanan yazarlardan seçilmesi elbette ki çok önemlidir. Sözüünü ettiğimiz dil bilinci ve sevgisi böyle kazanılabilir. Unutmayalım ki yazarlar dil konusunda bizim ikinci annelerimizdir. Zira dil onların elinde âdeta yeniden şekillenir. Onlar dile tıpkı annelerimiz gibi sıcak bir ruh üflerler. Değişik cümle kurma teknikleriyle bizim önümüzde yepyeni ufuklar açarlar. Böylece kişi, yazarları okuyarak dilini doğru öğrenme konusunda yıllarca süren dil öğretiminden daha fazla şey öğrenir.

İşe masallardan başlayabiliriz. Bizim, dil kusurlarımız var. Hiç değilse çocuklarımızın olmasın. Bütün zorluğuna rağmen onları zamanı gelince ninnilerimizle, tekerlemelerimizle, ilahilerimizle, türkülerimizle tanıştıralım. Ardından da seviyelerine göre hikâyeler, romanlar, şüirler, makaleler okutalım. Şöyle bir kütüphanelerimizi karıştıralım. Bize dilimizi

doğru ve güzel Şekilde öğretecek nice dil anneleriyle karşılaŐacağız. Örnek mi istiyorsunuz. İşte Ömer Seyfettin, Refik Halit, Necip Fazıl, Mustafa Kutlu, Ali Çolak. Siz, hangisine ulaŐırsanız ulaŐın, o size gerçekten dil anneliği yapacak, dilinizin doğru ve güzel Şeklini öğretecek demektir.

Yabancı kelimeler

Tarih, kültür ve medeniyet gerçeklerini bir yana bırakarak söyleyecek olursak, Türkçeyi milli dil ve anadili kabul eden birisi için bu dile sonradan girmiş bütün kelimeler yabancıdır

Dolayısıyla bunlara karşı bir tavır takınacak olursa, aralarında ayırım yapmak manasızdır. Yani bir kelimeyi sırf yabancıdır diye dilimizden atacaksak, bunun İngilizceden yahut Arapçadan gelmiş olması önemli değildir. Fakat görünen o ki yabancı kelimelere düşmanlık gösterenler, böyle bir anlayış içinde değiller, kimilerine göre atılması gerekenler Arapça, Farsça kökenli olanlar, kimilerine göre Batı dillerinden gelmiş olanlar.

Durum böyle olunca, meseleye bir başka zâviyeden bakmak gerekiyor. Kelimelere karşı takınılan tavır, saf Türkçecilik merakıyla alâkalı değil. Aksine o kelimelerin geldikleri inanç, kültür ve medeniyet ortamıyla alâkalı. Çünkü her kelime, girdiği dile kendisiyle birlikte geldiği kültürün dilin duygu, düşünce ve davranış tarzını da getirmektedir, işte bu duygu, düşünce ve tavırlara muhalefet veya muvafakat, kelimelere karşı takınılan tavrın asıl sebebidir. Bu görmezlikten gelinecek olursa, yabancı kelimeler konusundaki kargaşa sürüp gidecek demektir.

Öyleyse bir dil kavgası, hatta bir dil savaşı yaşıyoruz de-

mektir. Dilin millet hayatındaki önemini bilenler için bu kavga elbette kazanılması gereken bir kavgadır. Bu cephede başarı kazanmak, o milletle ilgili niyetlerimizin gerçekleşmesini kolaylaştıracak. Çünkü bir dil ve kültür, kelimelerle kurulur, bilim ve edebiyat kelimelerle yapılır. Duygu ve düşünceler kelimelerle şekillenir. Davranışlarımıza kelimeler yön verir. Öyleyse “*Bunca mesele dururken sıra kelimelere mi geldi?*” demek, kelimelerle kurulan ve yine onlarla yıkılabilen bir dünyanın gerçeklerinden habersiz olmak demektir.

Biliyoruz ki dünyada kavmiyet noktasında saf bir millet yoktur. Dolayısıyla saf bir dil de yoktur. Olması da gerekmez zaten. Her konuda birbirine muhtaç olan milletlerin kelimeler konusunda birbirlerinden etkilenmemeleri düşünülemez. Çünkü yabancı kelime almanın en mühim sebebi ihtiyaç faktörüdür. İhtiyacınız varsa alacaksınız demektir. Bunun başka bir çaresi de yoktur. Öyleyse, bu gerekçelerle alınmış, üstelik kendilerine bir dil gümrüğü uygulanarak bizim kelimelerimiz ha-line getirilmiş kelimelere yabancı kelime gözüyle bakmak, yüzlerce yılın kültür, edebiyat ve bilim yapılarını yıkmak demektir. Onları tabii halleriyle bırakmalı, suni ölümlere muhatap etmemeliyiz. Ayrıca, şimdilerde ve bundan sonra da yabancı kelime alımı devam edecektir. Önemli olan neyi, niçin ve nasıl aldığımızdır.

Kelimelere dost ve düşman olanlar bağlı oldukları inanç ve kültür dünyalarının gerçeklerini dikkate almak zorundalar. Diyelim ki yanlış bir isimlendirmeye Osmanlıca diye vasıflandırılan kelimeleri korumak istiyorsak, onları canlı tutacak kültürel ve sosyal ortamı kurmak, varolanı da korumak durumundayız. Eğer iklimi yoksa, kelimeler de olmaz. Batıdan gelen kelimeler için de durum aynıdır. Bunlara sırf Batıdan geliyor diye karşı çıkmak da benimsemek de aynı şekilde mana-

sızlıktır. Kabul ve reddin şartı, bu kelimeler için de iklim meselesidir. İklimi kaybolmuşsa hiç bir kelimeyi dilinizde tutamazsınız ve eğer ikliminiz yeni gelecek kelimeye uygun değilse, o kelime asla sizin toprağınızda yeşeremeyecektir.

Önemli olan neyi seçiyoruz? Nasıl bir kültürel iklimin insanı olmak istiyoruz? Kelimelerin kaderini bu ve bunun gibi sorunların cevabı belirleyecektir.

Üçüncü Bölüm
ŞİİR VE HAYAT

İçimizdeki çocuk

*“Bir gün bu kentten kaçıp
çiçeklerden elbise giyeceğim
çocukluğumun
şarkılarını söyleyeceğim!”*

İsmail KARAKURT

İçimizdeki çocuk, ne zamandır konuşmuyor ve bize hayatımızın başlangıç noktasından sahifeler açıp sevgiyi, umudu, hayali, iyimserliği taşıyor yüreğimize? Çocukluğun bol imkânlı zamanını yeterince yaşamadan erkenden büyüyor, hayatın kirli ırmağına hazırlıksız düşüyoruz. Derken hayat, verdiği her şey için bizden bir şeyler alıyor. Özgürlük duygusu tutsaklığa, umut umutsuzluğa, paylaşma bencillige, sevgiler nefrete o kadar çabuk dönüşüyor ki farkına bile varamıyoruz.

Bizi insan katında tutacak olan ses, içimizdeki çocuğun sesidir. Bu sesi içinde duymayan insan, dışındaki, yanındaki yöresindeki hatta evindeki çocuğun sesini bile duyamıyor. Derken gittikçe bunalan seslerle doluyor dünya ve çocukluğa ve onun aydınlık dünyasına açılan kapılar bir bir kapanıyor.

Ses gelmez oluyor çocuk bahçelerinden, sokaklardan cad-delerden. Zira hayat değil artık ölüm var bu yerlerde, zulüm var, kötülük var. Ekran başında çocuklar... Bilgisayar ya da televizyon, kirlenmiş hayat ırmağının kanını, irinini çocuklara da buluşturuyor. Daha küçücük bir filizken soluyorlar. Savaşın söz sahibi olduğu bütün coğrafyalarda çocuklar ölüyor. Ölen as-

linda umutlarımız ve yarınlarımız. Alınlarımıza konan tek şey ise çocuk öpücükleri değil utançlarımız. Çünkü içimizdeki çocuğun sesini duyamadığımız için dışımızdaki çocuklara lâyük bir dünya ve hayat kuramadık ve gelecek hazırlayamadık.

Çocuklarımız şimdi, köprü altlarında açlık, soğuk ve sevgisizliğe dayanamayarak bütün yaşama dirençlerini kaybediyorlar. Apartman odalarından, balkonlardan, dağlara ve ovalara son defa bakıp son isyan türkülerini de tüketiyorlar ya da kolej sınavlarına hazırlanıyorlar ve büyüklerinin seçtikleri doğruları ve yanlışları kendi yeteneklerini kullanmadan bulmaya çalışıyorlar. Üstelik daha gün ışığını gözlerinde taşımadan şehirlerin kirli havasını soluyup ilaca, doktora erkenden alışıyorlar Ay dede yüzlerine gülümsemiyor ve yıldızlara hiç mi hiç göz kırpmıyorlar.

Modern aile anlayışı içinde bir anneanneleri ya da bir babaanneleri bile yok. Dedeleri yaşlılar evinde belki. Oysa çocuklar ve yaşlılar hayatın ortasında duran yetişkinler için ne büyük bir imkân ve nimet. Hatta yiyeceğine, giyeceğine ne ortak olacak diye onları gül yüzlü kardeşlerden bile yoksun bırakabiliyoruz.

Doyurmuyor çocukları artık ne çikolatalar ne hafta sonu piknik gezileri ne özel hocalar ne bilgisayarlar ne oyuncaklar... Onlar sevgi ve ilgi istiyorlar, tabiatı içlerine, evlerine taşımak istiyorlar, bilge dedeler ve nineler görmek istiyorlar yanlarında, oyuncaklarını kendileri yapıp oyunlarını kendileri kurmak istiyorlar. Şimdi bu sese kulak vermenin vaktidir. Vakit geç olmadan içimizdeki çocuğun sesini duyarak, dışımızdaki çocukların seslerini anlamaya çalışalım. Ya da dışımızdaki çocuk sesleri bizim aslında hiç de yabancı olmadığı içimizdeki çocuğun sesine ulaştırınsın. Bu, insan olmak, insan kalmak, insanca yaşamak, insana düşman tüm fikirlere, duygulara karşı çıkmak için belki de tek şansımız.

Sonbahar duyguları

Eylül bitti. Eylülün ortasında olacağız. Ağaçlar çiçek açacak. Artık, balçuk saçlarımızın artık saçlarımızın habercisi olarak.

Şairlerin, yaz simdir sonbahar. Her

Yıçımızdaki
çocuk

sonbaharın tam ortasında olacağız. Ağaçlar çiçek açacak. Artık, balçuk saçlarımızın artık saçlarımızın habercisi olarak.

Şairlerin, yaz simdir sonbahar. Her yıl, ayrılıktan, fanilikten, yaşlılıktan söz edecek. Yaşamın başka gerçeklerinden bahsedecekler. Artık çocuklarımız değil, yaşlarımız gelecek gözlerimizin önüne. Onlara bakıp yeni dersler öğreneceğiz. Ahret kokusu duyacağız nefeslerinden. Kısa gündüzler ve uzun geceler bize faniliğin ve ebediliğin gerçeklerinden söz edecekler. Yaşımız ne olursa olsun ölüm fikri gelip konuk olacak zihnimize.

Karamsarlık... Sonbaharın insana verdiği duygunun bu olduğu söylenir hep. Oysa her şey bakış açımıza bağlı. Nasıl bakarsak öyle görürüz. İlkbahar karşısında yaratılış heyecanı ile kanatlanan ruh, sonbahar hüznüyle niçin karamsar olsun ki. Bu mevsimde de pekâlâ sonsuz bir baharın kokusunu duyabiliriz. Gerçi önümüzde uzun ve zorlu bir kış vardır dünya baharına ulaşmak için. Ama bu durum, bir sabrın sınavıdır. Çünkü ebedî baharın kışı da mezardır bir bakıma. O mezar ki: “*Ya cennet bahçelerinden bir bahçe, ya cehennem çukurlarından bir çukurdur.*” Öyleyse

mevsimin şu veya bu olmasının fazlaca önemi yok. Önemli olan mevsimlerin derslerini anlamaktır. Baharıyla, güzüyle, yazıyla, kışla bizi hep ince bir yaşama çizgisinde tutuyor mevsimler. Tabiattaki ilahi dille bize hayatın ve ölünün sırlarını fısıldıyor. Sembollerıyla gerçeklerinin tablolarını sunuyor. Önemli olan insanın tavrıdır bu noktada. Hayatı ve ölümü bir nimet bildiği gibi, mevsimleri de birer nimet bilmesidir esas olan.

O bizi yaz boyunca bunalttığını söylediğimiz güneş artık ara sıra görünüyor gökyüzünde. Görünse de bırakalım sıcaklıkla bizi bunaltmayı, artık ısıtmıyor bile. Sıra yağmurlarda ve soğuklarda... Dallar meyvelerini vermiş ve yapraklarını dökmüş. Tabiat da uzun bir uykuya hazırlanıyor. Çok geçmeden üzerine kış yorganı örtülecek. Kuşları eski sıklıkla göremeyeceğiz gökyüzünde. Belki bir gün titreyen bir güvercin pencerenize konacak. Belki ona bakıp, fakir fukaranın odun kömür ihtiyacını hatırlayabiliriz. Yağmurlar tövbeleri getirebilir aklımıza. Sokaklar cazip değil artık. Evlerimize sığınacağız. Bir evde oturabilmenin sevinciyle evsizlerin hüznü iç içe girecek. Hâsılı sonbahar sarsıp kendimize getirmeye çalışacak bizi.

İçimize doğru bir yolculuk başlayacak sonbaharda. Daha doğrusu başlamalı böyle bir imkânı içinde taşıyor sonbahar. Uzun kış geceleri okumanın, tefekkürün, aile fertleriyle daha yakın olmanın, eş dost ziyaretlerinin uygun vakitleri olacak. Dünya batağının neresindeyiz, bunu daha iyi anlayabileceğiz. Bu çaresizliklerin ve zorlukların mevsiminde, toplumsal sorumluluklarımızı hatırlayacağız. Evet, böyle girmeliyiz sonbahara. Ahmet Muhip Dıranas, sonbaharı anlatırken istediği kadar: *“Artık karanlıklar içine gömülmekteyiz.”* desin, biz bunu bahar tutsağı bir kalbin feryadı olarak görelim. Yeter ki yüreğimizdeki ışık sönmesin. Karanlıklar içinde de olsak, aydınlığı özleyenler için bir yol mutlaka vardır.

Umut hep vardır

O ruç, namaz, dua aydınlığında bir su gibi akıp geçen günleri ve bunların ödülü olarak gelen bir bayramı daha geride bıraktık. Bir bayramı geride bırakırken, bir başka bayramın günlerine yaklaşacağız. Zaman böylece devam edip gidecek, ta ki ruhun ebedî özlemi olan diriliş bayramına ulaşınca kadar...

Sonsuz nimetlerimizden biridir bayram. Bu yüzden muhtevasında hep bir umut, hep bir sevinç vardır. Nicedir bu duygulara bir de hüznün eklenmiştir. Sevinç ve hüznün. İkisi de her dem, ama özellikle bayramlarda yoğun olarak yaşadığımız duygular. Bizi dengede tutuyorlar, aşırılıklardan, yoldan sapmalardan koruyorlar. Ama düşman değil, barışıklar. Hüznü sevinç, dünyanın faniliğini, ahiretin ebediliğini kendi lisanlarınca terennüm ederek el ele yürüyorlar, konuşuyorlar, söyleşiyorlar.

Önümüzde duvarlar vardır. Kara bir gecenin içindeydir. Akan gözyaşları, dökülen kanlarla şekilleniyor artık hayat. Bu tablo da imtihanın bir parçasıdır. Durum böyle olsa da umut hep vardır. Umut, bir iftar saatindedir. Gül olmaya aday bir kurban kanındadır. Belki bunlardan daha da çok, bir çocuk yüzünde, şairin kaleminde, bir mazlumun duasında, bir gönül erinin himmetindedir. Kıştan sonra gelen baharda, gecedan sonra gelen seherdedir.

Umut hep vardır ve bize umut veren hiçbir şey, ne ramazan, ne bayram, hiçbir zaman ne bir gelenek, ne bir alışkanlık, ne bir tatildir. Bayramlar, hayatın olağan akışı içinde müstesna günlerdir ve her günümüzü bayrama çevirmenin işaretleridir, uyarıcılarıdır! Bu yüzden heyecanı, aşkı, güzelliği bütün ihtişamıyla buna sevinci kadar hüznü de dâhildir, yaşanırlar, yaşanmalıdır. Bu yüzden, bayramları da bir alışkanlığa, tatile dönüştürmek isteyen eğilimlere asla taviz vermeden gerektiği şekilde anmanın, kutlamanın anlamlı davranışları içinde olmalıyız.

Bu yıl, ramazanda adeta dört mevsimi birden yaşadık. Yağmur, kar, soğuk, sıcak, Rahmanın ayetleri olarak mesajlarını sundular bize. Kâh sevinç sesleri duyduk, kâh acılı haberlerle daha bir kanadı yüreğimiz. Olup biten her şey, bize hayatın ve ölümün gerçeklerinden söz etti. Dolayısıyla oruç, bu yıl da evrensel dersini bir kez daha tekrarladı bize. Melekleri görür gibi olduk... Nefse egemenliğin insanı nasıl melekler katına yükselttiğini anlar gibi olduk. Yenilen bir dilim ekmeğin, içilen bir yudum suyun şükrünün kolay olmadığını öğrenmiş olmalıyız artık. Bireysel arınma, gecikmeden toplumsal arınmayı da beraberinde getirmeli. Hayat, bir imtihan, ama bu imtihan alanını cennet güzelliklerine ya da cehennem çilelelerine çevirmek insanın elinde. Bu ülkede herkes, ramazan'ın ve bayramın çekim alalına girdi. Bunun sebebi de bu ibadetlerin hayata katılmaları, yaşamının damarlarında bir kan gibi dolaşmalarıdır.

Öyleyse vakit, eylem vaktidir. Söz ve davranış bütünlüğü içinde gerçekleşen her ibadet, hayatı biçimlendirmektedir. Durmayalım, hayatın içinde olalım. Camilerin bayram sevincini bütün bir yıl sürdürelim. Cami, hayatın yeniden

merkezi olmalı. Omuz omuza bu kutlu mekânda saf tutan müminlerin alınlarında parlayan ışık, yaşamın gecesini gündüze çevirmelidir.

Evet, umut hep vardır ve bayram bize bu dersi bir kez daha öğretmektedir.

İnsanı tanımlamak

İnsanın çağımızdaki en önemli sorunu kendini tanımlama sorunudur. Zira bu olayı hakikate göre değil de modern kültüre göre yapmış olan insan, nicedir yalnızlığın, bunalımın, inkârın, isyanın kara sularına düşmüş, alçalmış, kendisiyle birlikte hayati da çekilmez hale getirmiş bulunmaktadır.

Modern kültür, insana, bir kalbi, bir ruhu olduğunu unutturmuş, onu et, kemik ve adale yığınınına dönüştürmüş, metafizik olanla bağını koparmış, içini metruk bir hale getirmiştir. Bunun neticesinde insan, fitrattan koparak, nefsi ve dünyevi olanı öne çıkarmış, gururunu beslemiş, bu gururla kendini hep güçlü görerek, varolan tüm güzellikleri tahribe yönelmiştir. Böylece insan her türlü felaketin hem sebebi hem de sonucu haline gelmiştir.

İnsanın şimdilerde, kurtuluş namına tutunduğu bütün dallar elindedir. Girdiği bütün sokaklar karanlıktır. Denediği her ilaç, derdini daha da artırmaktadır. Her kurtulma girişimi onu bataklığın dibine daha çok çekmektedir. Hayatına anlam katma çabaları onu daha bir erdemsizliğe, zulme, bunalıma sürüklemektedir.

İnsan, bu durumda kendini hakikat karşısında yeniden tanımlama ödevindedir. Bu tanımlama, Yaratıcının en güzel eseri olarak yaratıldığının bilincine varmasıyla başlayacaktır.

Bu, yeniden inanma ve bağlanma anlamına gelmektedir. Böyle olunca Yaratıcı ile kopan bağlar yeniden kurulacak, insan kâinattaki doğru yerini bulacak, kendine yakışmayanları terk edecektir.

Yeniden insanlık dersini öğrenmek durumundayız. Bunun için insanlık öncülerinin öğretileri önünde diz çökerek, unuttuğumuz ne kadar değer yargısı varsa onları bir bir öğrenerek hayatımıza katmak ödevimizdir. Selâm, sevgi, dostluk, vefa, hoşgörü, sabır, iman, güven... Ruhumuzun özlem duyduğu duygular bunlardır.

Bu duygularla içini güzelleştiren insan, dışını da güzelleştirmekte gecikmeyecektir. Yaratıcı ve hayatla da barışık olacaktır. Böylece insanlığın huzur çağları yeniden gelecektir. O zaman, ibadetlerimiz zinetlerimiz olacak, başarıyı takvada arayacak. Allah' a teslimiyet ve güvenin engin imkânlarıyla yeniden ayağa kalkacağız. Gönül yurdumuza güneş yeniden girecek, içimizin ayırık otları temizlenecek, paylaştıkça zenginleşecek, ölümü bile bir gülümseme haline getirmiş olacağız. Başını okşayacağımız yetimin, derdini dindirdiğimiz hastanın duasıyla mutlu olacak, kâmil insan ve toplum olmanın huzurunu duyacağız.

O zaman belki bahçelerimizde yine çiçekler açacak. Hayat tabiat ve insan bütünlüğü yeniden kurulacak, kuşların zikir sesleriyle mest olacak, dalların semasıyla bir ve birlikte olmayı öğreneceğiz. Bütün kirlilerden arınacağız. Geçen ramazan, inşallah bizi tefekkürün bu sularına getirmiştir. Onun imkânlarından, nimetlerinden yararlanmışızdır. Bedenimiz, aklımız, ruhumuz oruçla, namazla yenilenmiş, güzelleşmiştir. Geceyi daha farklı görmüş, sabahı daha farklı beklemiştizdir. İşte bütün bunlar, insanın kendini hakikat karşısında tanımlamasının tezahürleridir.

Bütün vakitler, günler, geceler kutsaldır. İnsan da fitrat itibariyle öyledir. Dönüşümüz O'na olmalıdır. O noktaya vardığımızda tutunabileceğimiz en sağlam ipi de bulmuş olacağız demektir. Bize, namazı, orucu, duayı bahşeden Yaratıcı'ya şükürler olsun.

Yaşadığımız hayat

Yaşamamız gereken hayat, yaşamak zorunda bırakıldığımız hayat değildir. Önce yaşamamız gereken hayat konusunda bilgilennemiz ve bilinçlenmemiz gerekiyor. Bu yapılmadığı sürece bize dayatılan ya da şu veya bu yolla benimsetilen hayatı sürgit yaşayacağız demektir. Üstelik her gün biraz daha alışarak ve her gün biraz daha direncimizi azaltarak ve her gün biraz daha sevmeye ve alışmaya çalışarak. İşin en kötü tarafı ise yaşamamız gereken asıl hayatın gerçeğini ve rüyasını artık tamamen yitirerek... Genel ölçüyü hepimiz biliyoruz: *“İnanmadığımız gibi yaşamazsak, yaşadığımız gibi inanmaya başlarız.”*

Yaşamamız gereken hayatın önce rüyasını görmek, ardından gerçeğe dönüştürmek büyük hesapları, önemli yorgunlukları da gerekli kılmıyor aslında. Bu manada büyük projelere değil küçük davranışlara ihtiyacımız var. Zira Çinlilerin dediği gibi bin kilometrelik yol da bir adımla başlar. Yeter ki bu adım sağlam olsun ve ardından ikinci üçüncü adımları getirecek özelliği taşınsın. Gerisi mutlaka gelecektir. Yola çıkmada yolcu olmanın ve yol hakkında fikir belirtmenin bir anlamı olması gerek. Bu noktada zahmetsiz nimet olmayacağı da bilinmesi gereken ayrı bir husustur.

Hava ve çevre kirliliği kadar, bilgi ve haber kirlenmesi de yaşıyoruz. Bu durum bize küçükmiş gibi görünen şeylerin önemini hep unutturuyor. Dolayısıyla o sağlıklı ilk adımı bir türlü

doğru atamıyoruz. Denemelerimiz hep yanlış sonuçlar veriyor, bu bilgilerin gereklerini yapmadığımız için de bu bilgi yükü al-tında eziliyoruz. “*Faydasız bilgidir Allah’ a sığınmak.*” gerçeği hep hatırımızda olması, kalınası gereken bir uyarı olmalı. Aksi takdirde çok şey bilen ama hiçbir şey yapamayan durumuna düşeriz ki bunun sağlıklı bir tutum olmadığı ortadadır.

Kütüphanelerimiz cilt cilt tefsirlerle, hadis ve fıkıh kitaplarıyla dolu. İletişim araçlarıyla her gün dünyanın bütün siyasî, ekonomik, kültürel her türlü olayı bilgi hazinemize yükleniyor. Âyet, hadis, fıkıh, siyaset, sanat, kültür tartışmaları derken bildiklerimizin hiç birini davranış ve eyleme dönüştürmeden yorğun düşüyoruz. Kendimizi kurtarmadan dünyayı kurtarmaya girişiyoruz. İçimizi arındırmadan tüm çevreyi temizlemeye çalışıyoruz. Onca çabadan sonra elimizde kalanlar ise hayal kırıklıkları, umutsuzluklar, başarısızlıkları kuşkulur oluyor.

Bir de şöyle bakalım. Önümüzde açılmış bir seccadenin üzerinde huşû ile kılınan bir namazı, geniş vakitlere sığan bir duayı, bir dostla söyleşmemin heyecanı ile önümüze açılan bir kitabı, hiçbir maddî gerekçe olmadan yapılan bir dost ziyaretini, bir yetimin saçlarını okşamayı, bir çiçeğe su vermeyi, karşılaştığımız her insan yüzüne güzellikler ve sofralarımıza mavilikler eklemeyi düşünelim. Meselâ, bugünden itibaren mektup yazalım dostlara, hastaları ziyaret edelim. Komşumuzla bir bardak çay içelim. Abdesti, dualarıyla birlikte alalım. Mahzun camileri şenlendirelim. Dualarımızla yeryüzünün bütün müminlerini kucaklayalım. Kısacası, o basit sanılan, yapılması hiç de zor gibi görünmeyen davranışları katalım hayatımıza.

Kemal Ural’a katılıyorum. Gerçekten de: “*Küçük şey yaktır.*”

Ufukları açmak

Dar dünyalarda yaşıyoruz. Ne geçmişin izleri var hayatımızda ne de geleceğin, özgür hayalleri. Bugünün, yaşadığımız anların hakkını bile veremiyoruz. Günleri değil saatleri bile hakkınca yaşamayan bir toplum haline geldik. Doğrular, güzellikler, ince duyarlılıklar nicedir yabancı, kafamıza ve gönlümüze... Sonuçta mutsuzuz ve dehşetli bir boğuntuyu yaşıyoruz dünya denen bu âlemde.

Duyarsızlığımız o kadar had safhada ki bunun bile farkında değiliz. Atılım gücümüzü nerdeyse tümüyle yitirmişiz. Yolumuz, ufkumuz, önümüz tıkalı. Bu tıkanıklık hayatın her alanında en ciddi problemimiz. Aslında insanlığın hayatı bu tür problemlere yabancı değil. Zaman zaman bu trajedi hep yaşanmış. Sonra, her tıkanıklıkta peygamberler açmış kapanan yolları, örtülen kapıları. Göklerden gelen haberle aydınlatmışlar insanlığı ve dünyayı, peygamberler çağı kapandığında ise bu misyonu bilginler, yazarlar, gönül insanları üstlenmişler. Onlar da kılavuz olmuşlar doğru yolun önünde. Böylece insanlığın madde ve manada mutlu çağları yeniden başlamış.

Bütün peygamberler bizim önderimiz. Ne var ki olağanüstülükler boyutu içinde onları anar severiz de yeryüzündeki misyonları ve örnek kişilikleri itibariyle gerçekleştirdikleri

davranış ve eylemleri görmezden gelir ya da bu davranış ve eylemleri sadece onlara özgüymüş gibi görme yanılığısına düşeriz. Oysa Hz. Nuh'un tufanı, Hz. İbrahim'in ateşi, Hz. Musa'nın dağı, Hz. Muhammed'in mağarası her çağ ve her millet için her dem tekrarlanan yeni bir haberdir. Onların misyonları, davranış ve eylemleri yaşadığımız zamanın gerçekliği içinde de yapılması, bilinmesi gereken olgulardır.

Kültür ve medeniyet tarihimiz de aynı yolun yolcusu olan sayısız yazar, bilgin ve gönül insanıyla dolu. Ne var ki onlar da aynı duyarsızlığın kurbanı. Mesnevi'den bugünümüze ışık düşürmek zorundayız. İmam Gazali hâlâ konuşuyor. Her kitap, her türbe, her çeşme bugün söylenecek sözü olan gerçeklerdir. Yakın dönemimize bakalım. Necip Fazıl yine bir zaman ufku tıkanan milletimizin içinden çıkardığı bir öncüdür. Bir Said-i Nursî, Mehmet Âkif, Sezai Karakoç ve diğerleri rahmetli Cahit Zarifoğlu'ndan, Atasoy Müftüoğlu'na, rahmetli Nurettin Topçu'dan, Cemil Meriç'e kadar konuşan yazan gerektiğinde de susan ve suskunlukları bile birer konuşma olan insanlar.

Ya bunların izleyicileri neler yapıyorlar? Yazanlar ve konuşanlar kadar okuyanların ve dinleyenlerin de sorumlulukları yok mudur? Vardır elbette, şimdi kendimize soralım. Üstad aramızdan ayrılalı epey bir zaman oldu ama adına hâlâ bir enstitü bile kuramadık. Hakkında kaç inceleme kitabı yayınlandı? Sezai Karakoç'a hakkını verebildik mi? Yeni nesille onların arasında köprü kuracak olanlar nerede? Yaklaşık on yıldır, bir Nurettin Topçu'nun kitaplarından yoksunuz. Birçok hikâyeci ve şairimiz asıl emek ve ürün vermeleri gereken alanların dışında, günlük, haftalık periyotlarda yazılar yazmak zorunda kalmışlar. Pek çok genç yetenek, ürünlerini yayınlama

ma ve kitaplaştırma imkânından yoksun ve ateşleri bu duyar-sızlık ortamında sönmeye mahkûm.

Eğer ortada bir tıkanıklığın varlığından yakınıyorsak canlı ve bereketli bir kültür sanat hayatı kurmak zorundayız. Aksi takdirde hani bizim kültür hayatımız, hani bizim yazar-larımız, şairlerimiz demeye de hakkımız yoktur.

İçimize dönmek

Hayatın ve tabiatın kuşatması altındayız sürekli. Günlük işler, telâşlar, alış verişler, yolculuklar, dosyaları ancak ölümle kapatılabilecek bir sürü ayrıntı, bizi sürekli derinliklerine çekiyor. Bu madde çerçeve bizi boğuyor ve ruhun gerçeklerinden uzaklaştırıyor. Eşyadan eşyaya koşup duruyoruz. Fakat bu koşunun bizi tatmin ettiği hiçbir zaman söylenemez. İnsanlık, bu bunalımın çıkmazını yaşıyor.

Tabiat da kuşatıp çevreliyor bizi. Bu defa karşımıza manzaralar çıkıyor. Ağaçlar, çiçekler, dağlar, denizler, eğer sadece beden gözüyle görülmüşse eşyanın insana yaptığı olumsuz etkiyi onlar da yapıyor. Zira o zaman gözler eşyada olduğu için hep ayrıntılara takılıyor. Ruhumuz, bu kuşatma karşısında kanatlanıp uçamıyor.

Aslına bakılacak olursa, hayat da tabiat da kendi gerçekleriyle ruhun kanatlanması ve ebedî varlığa ulaşması açısından birer imkân. Ayrıntılardan esasa, kesretten vahdete bir yol bulunabilir belki. Fakat her ayrıntı bir tuzağa da dönüşebiliyor. O zaman esastan ayrıntıya, vahdetten kesrete giden yolu izlemek daha doğru. Bunun için ruhun kapılarını açmak gerekli. Dikkatin dış dünyadan içe çevrilmesi tek çıkar yol. Bunun için ruhu esas alan disiplinler daha bir etkiliyor insanı. Murakabe ve muhasebe bu kapı-

nın açılmasında önemli kapılarıdır. İbadet bu bağlamda daha bir anlam kazanıyor. İbadet ve dua saatlerine muhtacı. Ama bu saatler günlük telâşlarla kısaltılmayan, hakkı verilmeyen vakitler olmamalı ki bu amaç gerçekleşebilsin.

Bugün doğan, bir gün ölecek, bahar yaz, yazı kış izleyecek, ağaçlar bugün çiçek açıp yarın meyveye duracak. İşlerimiz bugün bitse bile yarın yine bizi meşgul edecek. Örnekleri ne kadar çoğaltırsak çoğaltalım, hepsi de fanilikten birer iz taşıyor, gelip geçiciler, bugün varlar, yarın yoklar. Kefenin cebi yok, bedenimiz bu dünyaya ait. Bir gün emanet olarak aldığımız bu giysiyi burada bırakıp gideceğiz. Bütün mesele asıl olanın, ruhun beden giysisini giydiği andaki saflığının, temizliğinin korunup korunmadığında. Öyleyse dikkat hep ruha yönelmek olmalı değil midir? Bu soruya cevabımız “*evet*”dir, ama bu o kadar kolay gerçekleşmiyor. Hele yirminci yüzyıl uygarlığının insanı bir an bile içine dönmeye imkân bırakmayan hareketli, hızlı hayatı, insana bu imkânı vermemek için elinden geleni yapıyor.

Bunalım örtüsünü insan, o zaman çekiyor üzerine. Bütün ideolojiler mutlu olma reçeteleriyle dolu, ama hiçbirinin insanın problemini doğru tespit edemedikleri için, hiçbir ilaç, yarayı iyileştirmiyor. Bu yüzden insan, din gerçeğini yeniden, aslı kimliğiyle ve gerçeğiyle tanımak ve anlamak zorunda. Başka bir çıkış ve kurtuluş noktası da yok. El yordamıyla da olsa bütün dünyada aranan bu gerçek konusunda bilgilenme olsa bile yeterli bilinçlenme yok. Bu noktada bilgisizlik nasıl bir boşluksa, bilgi de bir yüke dönüşüyor. İnsanoğlu yaşamadığı bu bilgilerin ağırlığı altında ezilip ufalanıyor. Bu tür bilgi gibi bize ruh gerçeklerinden söz etmeyen sanat da aynı çıkmaza sürüklüyor in-

sanı. Bilim de sanat da bu manada ebedi ve ezeli gerçeğin sesini ulaştırmıyor bize.

Hayat ve ölüm, bahar ve yaz. Bu maddi çerçevenin ötesi elbette var. Bütün mesele içimize dönmekte, içimizin sesini, açlığını, özlemini duymakta. Hele bir içimizin derin denizlerine girmeyi deneyelim. Aradığımız “inci” mutlaka bu denizin içindedir.

Tabiatın dili

Tabiatın da bir dili var elbet. Bu yüzden tabiatı bizi kuşatan bir fizikî çevre olarak göremeyiz. O, aynı zamanda bizim için metafizik bir çevredir. Tabiatın dili işte bu noktada daha bir anlam ve önem kazanır. Her insan ve özellikle sanatçılar, bu dili anlamak ve anlamlandırmak çabası içinde olurlar hep.

Mevsim bahar... Tabiatın yeni bir sayfası daha açılıyor önümüzde. Şehrin dağdağası içinde baharı görmek, gelişine bir hoş geldin diyebilmek, gündelik hayatın bizi boğan bir sürü ayrıntısı içinde baharı karşılamak, çiçek açmış ağaçlara bakıp çığlıklar atmak ne mümkün! Ama mümkün olabiliyor işte. Bütün bir kış soluduğumuz kirli havaya şimdi yağmurun nefesi, kuşların sesi ve tabiatın ıslak soluğu karışıyor ve hemen fark edemesek de bir sabah, belki de iyimser duygularla uyandığımız bir sabah, fark ediveriyoruz baharı, bahçemizde ya da bir yol kenarında çiçek açmış ağaçları... Delicesine bir güzellik gözlerimizi kamaştırıyor. Daha fazlasını görebilmek için şehirden kaçmak gerek. Çok değil, son evlerini geçer geçmez, şehrin kâbusu geride kalıyor ve değişen bir hava, bir iklim karşılıyor bizi... Pırıl pırıl bir gökyüzü altında yemyeşil bir yeryüzü ve renklerin bin bir tonu... İster toprağı yarıp boynunu yeryüzüne, güneşe uzatan buğday tarlalarına bakalım, istersek, çiçeklerini açmış ağaçlara ya da bütün yaz kuruyan ama kışın karın, yağmurun bereketiyle yeniden suyuna kavu-

şan derelere bakalım. Müthiş bir yaşama sevinci ve bizi yeniden iyimserliklere, ümitlere, güzelliklere bağlayan müthiş sır gelip yakalıyor yüreğimizden.

Kurumuş ağaçları kesip yeni çıkacak, filizlere imkân hazırlayan toprak adamları, çiftçiler, memnun ve mutlu toprağa bakıyorlar, çiçek açmış ağaçları çocuk gibi seviyorlar. Suyu, ağacı, toprağı nimet biliyorlar. İlâhî olanla irtibat içindeler. Yağmura “rahmet” bolluğa “bereket” diyorlar. Alın teri, çalışma, yorgunluk kutsal bir nitelik kazanıyor. Onlar, bu müthiş oluşa ve değişime ait duygularını ne söze, ne yazıya döküyorlar ama her şeyi yüzlerinden okumak mümkün

Şairlerin ise, ilgisiz kalmaları ne mümkün tabiata ve özellikle bahara... Yüreklerindeki deprem yeni başlıyor. Kimi tabiat manzaralarından yola çıkarak Cahit Sıtkı gibi: “Bugün hava güzel, içim içime sığmıyor.” diyerek tabiatın sadece yaşama sevinci duyarken, kimi Yunus gibi olayı daha geniş bir perspektiften ele alıp ölüm ve hayat birlikteliği içinde okumaya çalışıyor. “Bu dünya bir gelindir, yeşil kızıl donanmış/ Kişi yeni geline bakar bakar dayanmaz.” diyerek fanilikten bir iz düşürüyor hayalperestliğe.

İster Cahit Sıtkı’yla çıkalım bahar yolculuğuna, isterse Yunus Emre’yle. Bahara ve bahar görüntülerine bakıp “Yaşamak çok güzel” cümlesine “Ölmek için de güzel bir gün” diyebilecek kadar dervişâne bir ruh haline girmemek için bir sebep yok. Böylelikle ebedî baharın özlemine doğru kanat çırpabiliriz. Sezai Karakoç’un dediği gibi “Üç mevsim ölsen de Hiç olmazsa dirilirsin baharda.”

Evet, diriliş türküsü söylüyor bahar! Duymamak ne mümkün. Gaflet içindeyse eğer, Yunus’a tekrar kulak verebilir. “Ey aşk eri, aç gözünü yeryüzüne bir kıl nazır/ Gör bu latif çiçekleri, bezenip işte geldi geçer/ Bunlar böyle bezenüben, boynunu Hakk’a sunuban/ Bir sor onu bunlara sen, neredir azm-i sefer?”

Nereyedir azm-i sefer? Tabiat, Hak'tan bir bağış ona nimetleriyle birlikte bu sorunun cevabı için de açıyor önümüze sayfalarını, ağacı, suyu, toprağı, havasıyla birlikte... Evet, dirilmek için üç mevsim sonrası bir baharda belki de son imkânımız bu ilkbahar, ağacın yeşilliğini göğün maviliğini, çiçeklerin beyazlığını, suların serinliğini, toprağın ıslak soluğunu içimize taşımak için.

Alışkanlıklara karşı durmak

Acılara, sevinçlere alışmak, yaşadıklarımızı giderek birer alışkanlık haline getirmek, insanoğlunun mantıklı tavırlarından biri gibi görünür önce. Öyle ya, acılara alışmazsak bir uçurum kenarında, sevinçlere alışmazsak bir dağın doruğunda kalmış olmaz mıyız sürekli? Böyle olursa normal yaşantımızı nasıl sürdürürüz? Yarına yapılacak işlerimiz var. İşe, okula gideceğiz. Para kazanacağız. Banka kuyruklarına girip maaş alacağız, elektrik, telefon, su faturası yatıracağız. Bakkala, kasaba, manava uğrayacağız. Öyleyse ölüm acıları, mezarlıkta, doğum sevinçleri bir hastane odasında kalabilir. Zira hayat, devam ediyor. Bir anlık duraklama ve tökezleme mahvımıza sebep olabilir.

Bu konuda mantıklı gerekçelerimizin hiç bir zaman sonu gelmez. Yaptığımız ve yaşadığımız her şey birer alışkanlığa dönüşür. Oysa etrafımızda olup biten her şey, hepimiz için birer uyarıcıdır. Her birinin kendine özgü bir sesi vardır. Bu ses, bizi çağırmakta, bizi uyarmakta insan olmanın gerçeklerinden dersler sunmaktadır. Zira alışkanlıklara sığınarak yaşamak, hayatın ve tabiatın bütün sihri, güzelliğini yok etmekte, içimizi ve dışımızı çölleştirmekte, bizi giderek mekanik varlıklar haline getirmektedir. Biz, bu noktaya gelince de yakınımızda ve uzağımızda bulunan hiç bir şey, gereğince ve önemince hayatımıza girmemekte, kayıtsızlık, aldırılmazlık giysilerine büründürmektedir hepimizi.

Böyle bir durumdaki insan için, savaş, ölüm, zulüm, hak-

sızlık, yanlışlıklar gibi, barış, adalet doğruluk ve güzellikler de ne müspet ne de menfi bir tepkiye konu olmaktadır. Böylece çirkinliklere gözlerimizi kapattığımız gibi güzelliklere de gözlerimizi kapatabiliyoruz. Oysa ateş çemberi büyüyor giderek. Güzellikler azalıyor ve kayboluyor. Çirkinlikler ise hayatın yeni boyası haline geliyor. Ve biz, buna da alışıyor, kendimize yeni haklı gerekçeler bulmakta yine gecikmiyoruz.

İnsanın bu aldırışız tavrı ve tepkisizliği sürgit devam edemez elbet. Bütün renkler siyaha boyanmadan içimizdeki ve dışımızdaki uyarıcıların sesine göz ve gönül açmanın zamanı bir an önce gelmeli artık. Bu uyarıcı bazen bir damla gözyaşı olur, bazen bir gülün baygın kokusu ya da alımlı rengi... Bazen ölüm olur, bazen doğum. Çocuk çığıllıkları, hasta iniltilerinden çok da farklı değildir. Bir kelime yepyeni bir dünya açabilir önümüze. Bir insan yüzünden nice hayatlar çıkarabiliriz kendimize. Yeter ki bu eserleri anlayalım. Hayatı ve ölümü, alışmaların ve alışkanlıkların ötesinde yeniden yorumlayalım. Yaşamak bir sevdaya dönüşsün. Onurlu bir hayatın sonunda ölüm, bir vuslat sevinci olsun. Meleklerin sesini duyalım, yağmurda, karda, fırtınada... Zira onlar hep konuşuyorlar.

Hayat ve tabiat, her an yeniliyor kendini. Yağmur damlalarında müthiş bir bereket, karın altında hazırlanan yemyeşil bir bahar var. Güneş, her sabah bize gülümsemekten hala yorgun düşmedi. Yıldızlar, her gün yeniden yeni bir şekilde göz kırıyorlar bize. Denizlerin mavisi, her gün aynı mavi değil. Öyleyse alışmaya ve yaşadıklarımızı alışkanlık haline getirmeye paydos diyelim. Suyu, her damlasını içimize serinlikler salan heyecanıyla yudumlayalım. Her gün, her şeye yeniden, yeni bir açıdan, yeni bir yüzle ve anlayışla bakalım. Bundan böyle yaşamamızın bir diğer adı da sevmek ve direnmek olsun. Yunus'un dediği gibi; *"Her dem yeniden doğalm."*

Yolculuk güzellemesi

Dünya maceramızı, bu âlemin faniliğini belki de en iyi şekilde yolculuklar gösterir. Binersiniz bir otobüse, trene ya da vapura, çıkarsınız yola. Bu noktada önemli olan ilk şey, sizi menzil-i maksuda götürecek aracı doğru seçmiş olmanızdır.

Otogarda, istasyonda ya da rıhtımda varsa uğurlayanınız eller sallanır, gözler buğulanır. Uğurlayanınız yoksa da fark etmez. Yol arkadaşlarınızı uğurlayanlar olacaktır. Biraz gariplik biraz da imrenme duygusuyla onlara bakıp bir veda anının bütün sıcaklığını ve hüznünü duyabilirsiniz içinizde. Derken beklenen an, gelir ve aracınız hareket eder.

Yolculuklar, bana göre, kendi kendimizle baē baēa kalma imkânları sunarlar bize. Yolculukta kalabalık içinde yalnız ve yabancısınızdır. Meselâ bir “*merhaba*” sözüyle durum deęiēebilir, ama söz, mēterekler yeterli olamayacağı için uzun sürmez. Dalarsınız yine kendi iç âleminize.

Aracın içinde uyuyanlar, yolculuğu zor geçen saatler olarak görüp zoraki konuēmalara girenler, sağa sola gülücükler gönderen harika bebekler her biri size bir gerçeğin haberini ulaētırırlar. Hele ocuklar. Ah bir ellerine dokunabilseniz, cesaret ister böyle davranmak. Yapabileceğiniz tek şey onlara gülümsemek olur.

Derken, yan koltukta tek başına oturan bir ihtiyara kayar gözleriniz. Bakışlarını dışarıya çevirmiştir. Karlı dağlara, uzayan yollara, geçilen köylere, kasabalara bakar. Bir hayat çıkarırsınız bu bakışlardan. Dudakları kıpır kıpırdır belli ki dua okumaktadır. İşte hayat işte dünya. Yolların hüznüne, yılların, hüznü de eklenmiş. İhtiyarın yüzünde, işte bunları okuyabilirsiniz.

Bir korna sesi... Uyanıverirsiniz derin hayallerden. Belki de bir kaza tehlikesi atlatıldı. Gidiyorsunuz, ama gittiğiniz yer belli mi? Yol azağınızda neler var? O sırada bir hastanın iniltisi duyulabilir yavaştan; bir kez daha ölüm ve hayat üzerine düşünebilirsiniz.

Önünüzde sizden önce giden, sizi geçen ve geride kalan araçlar da vardır. Bunlar da düşünebilir, nice hayat dersleri çıkarabilirsiniz bu küçük ayrıntılardan. Her ayrıntı, bir bütünüün özetidir. Bunları duyar, yaşar ve anlarsak ulaşabiliriz bütüne.

Gideceğiniz yer, bindiğiniz araç kadar üzerinde gittiğiniz yol da önemlidir. Toprak, stabilize ya da asfalt bir yol. Yolun özelliğı yolculuğunuzu doğrudan etkileyecektir.

Vakit gecedir yahut gündüz. Siz ister aya eşlik edin, isterseniz güneşe. İster karanlığı çekin içinize, isterseniz aydınlığı. Yoldasınız, yolculuktasınız. Şoför, pür dikkat, yolculardan kimi kaygılı kimi güven duygusu içinde. Ama risk, belki de düşünülmesi gereken tek gerçek. Ölüm, kaza, kader, fanilik, ebedilik dersleri yeniden sayfalarını açarlar önünüzde.

Doyasıya hiçbir görüntüyü izleyemedi hızla geçer yanından aracınız. Dur, biraz bekle. Şu çeşmeden su içelim, şu çiçek açmış ağaca doyasıya bakalım, diyemezsiniz. Şoförün acelesi vardır. Her şey, göz açıp kapayıncaya kadar

geçer gider. Fanilik. İÇinizde bu duygu sesini yükseltip sarar bütün benliğinizi işte o zaman, ya o çocuk gülüşlerine tekrar takılıp masumluğu savunabilir bunu hayatın tek ilkesi yapmak istersiniz ya da dudakları kıpır kıpır olan ihtiyaçta tekrar bakıp, Allah'a sığınmasının, sadece ve sadece ona güvenmenin yolculukta yapmanız gereken tek doğru davranış olduğunu düşünürsünüz.

Hayatımız da doğumdan ölüme giden bir yolculuk değil midir?

İçimizdeki yoksulluk

Büyük bir kentin kalabalık caddelerinin birinde yürüyorsunuz. Eğer dikkatinizi kendilerine çeken ayrıntıların tuzağına düşmüyorsanız, bir iç yalnızlığı da yaşıyorsunuz demektir.

Akan insan seli caddeleri dolduruyor. Devâsa binalar, mağazalar ve vitrinleri, arabalar, eşyalar, insanlar... Bu tablo içinde tek şuurlu, akıllı olması gereken varlık şüphesiz ki 'insan' olmalı diyorsunuz haklı olarak. En aktif durumda olan, gözlerimiz. Gözler vitrinlerde, eşyalarda ve arabalarda... Bir insana çeviriyorsunuz bakışlarınızı. Alımlı giysilerinden daha öteye uzanamıyor bakışlarınız. Hep dışa, görüne, bir anlamda asıl varlığımızı gizleyen dışa yönelik bakışlarımız... Özellikle kadınlarımız... Duygu ve mana varlıklarımız... Dışları ne kadar da süslü. En son moda buyruklarına göre giymişler. Aksesuarı tamamlayan altınlar, bilezikler, bakımlı saçlar, tabii görünüşü gizleyen boyalar... Hepsi bakan gözün görme alanını dışla sınırlandırmakta. Sanki için yoksulluğu, çıplaklığı, dışın karmaşık süsüyle örtülmek istenmekte. Erkeklerin, çocukların da, onlardan farklı oldukları söylenemez. Ya evlerimiz, kısaca hayatımızda olan diğer şeyler? Hepsi de bu gösteriş yarışında yerlerini almışlar, sona doğru koşuyorlar. Hem de baş döndürücü bir hızla. Bu noktaya kadar belki de her şeyin çok ince hesaplarını yapan insanlar gidişin sonu hakkında bir fikir sahibi bile değil.

Sınırsız bir harcamayı gerektiren bu süs ve gösteriş yarışında mahiyeti meçhul amaçlara ulaşabilmek için doğal olarak sınırsız bir kazanma yarışı gerekiyor. Sabahtan akşama, akşamdan sabaha kadar çalışarak ya da başka yollarla bu kazanma yarışını sürdürenler, buldukları an küçük bir boş zamanda bu defa harcama yarışına geçiyorlar. Caddelerde bütün gözler vitrinlerde alınacak yeni şeyler arıyorlar. Bu alışların doğal ihtiyaçlarla bir ilgisi yok. Bu noktada insanın kendi kendisiyle yetinememe, nasıl nasıl başkalarından üstün olma isteği gündeme geliyor. Böylece başkalarına üstünlük sağlama adına yapılan alımlar yarışın hızını daha da artırıyor, Bu sürat pek çok şeyi değiştiriyor. İhtiyaçlar değiştiği gibi anlayışlar da değişiyor. Bir başkasından herhangi bir şeyi eksik olan insan, sahip olduğu şeyleri görmeyip kendini yoksul kabul ediyor. Hayatını basit ve heyecansız, kendini eksik ve geri sayıyor.

Sonu gelmeyen kazanma ve harcama yarışı insanı, eşyayı, tabiatı tahrip ediyor. Bozulan, temel değer yargıları değiştirilen hayat içinde, kimse kaybettiklerinin farkında bile değil. Hırsla dolu bir gönlün ve gözün gerçeği anlaması, görmesi mümkün mü? Bu duygu giderek insanı insan olmaktan çıkarıp; adeta canavarlaştırıyor. Çünkü özellikle çağımızda maddî bakımdan başkalarından üstün olmanın yolu bir bakıma onları ezmekten, haklarını gasp etmekten geçiyor. Önemli olan kazanmak. İster öldürerek, ister çalarak kazan, fark etmiyor. Üstün oluyorsunuz insanların gözünde. Kaybetmeniz halinde bir zavallı gözüyle bakılıyor size. Taşınmadığınız nice müstehzi sıfatlarla anılmaya başlanıyorsunuz. Yeter ki kazanın. Siz, bu gösteriş ve üstünlük yarışında ister bir insan ezin, isterse-niz bir çiçeği. Önemli olmuyor. Başkalarını da en az kendiniz kadar düşünme, fedakârlık etme, cömert olma gibi kavramlar çıkıp gidiyor gönlünüzden. Hatta bunlar yarışı kaybetme gibi

bir sonuca da yol açıyor. Ve sonunda korkunç bir bencillik duygusunu getirip yerleştiriyorsunuz yüreğinize. Artık sevdiğiniz, üstün ve önemli kabul ettiğiniz, elde etmek için nice çabalar harcadığınız eşyalardan kurulu bir dünyanın tutsağısınız. O korkunç duygu, bencillik, artık hayatınızı tanzim eden bir ölçüdür içinizde. Size hep kazanmayı sonra da harcamayı daha bilinçli olarak öğretecek bir ölçü. Eşinize çocuklarınıza bile bir başka gözle bakmaya başlıyorsunuz sonra. O acı, tatlı günlerinizin ortağı? Sahi o niye evdedir? O da çalışmalı diyorsunuz. Üstelik bunu haklı gösterecek çağdaş kılıflar da bulularak. Sonra çocuklarınız ekleniyor bu halkaya. Sonra eviniz ev, eşiniz eş, çocuğunuz size ait çocuk olmaktan çıkıyor doğal olarak. Hepiniz kendi kuralları içinde süren ayrı ayrı hayatların insanısınız. Eviniz artık kocaman bir yalnızlık ülkesidir. Sevginin, fedakârlığın, paylaşmanın en canlı biçimde yaşanması gereken mekânlar artık zaman zaman bir araya geldiğiniz, gelmek zorunda kaldığımız sıradan bir yer, yuva olma özelliğini kaybeden herhangi bir mekân olup çıkıyor.

İçindeki yoksulluk her gün biraz daha büyürken, insan yalnızlık ve bencillik duvarını aşip şöyle bir bakmayacak mıdır etrafına? Düşünmeyecek midir olup bitenler üstüne? Anlamayacak mıdır aldığı her eşyanın, kazandığı her maddi başarının içinin susuzluğunu daha da artırdığını, mutluluğa her gün biraz daha yaklaşacağına biraz daha uzak düştüğünü?

İslâm, hep sade hayatı teklif ederken, İslam büyükleri bu sade hayatın pratiğini yaşarlarken insanlığı, dışarının ayrıntılarından kurtarıp içine bakmaya da alıştırmayı amaçlamışlardır. Zekât, sadaka, cömertlik, sade hayat hep bu olumsuzluklara karşı insanı koruyan birer kalkan olagelmışlerdir hep. Tahtı-tacı, sarayı, ihtişamlı hayatı içinde Allah'a yol bulamayan İbrahim Edhem, hayatından bu ayrıntıları atınca, bunların tuzağından kurtulunca yol

buldu O'na ve kendine. Ve sonsuz mutluluğa erişti. Bütün İslâm büyükleri dışımızı değil içimizi zenginleştirmeyi ve süslemeyi öğütlediler. Yarışın bu yolda ve yönde olması lazım geldiğini bizzat kendi hayatlarıyla gösterdiler.

Hayatımızdan, bizi içimize yönelmeyi, içimizi zenginleştirmeyi önleyen ayrıntıları atmadan, dışa yönelerek, dışımızı süsleyerek mutlu olmanın imkânsızlığını artık anlamalı insan. O zaman insan daha başka bir insan, hayat daha başka bir hayat olacaktır.

Yitirdiğimiz duygular

İnsan, sadece bir takım içgüdüsel davranışları yapan bir varlık değildir. Bir iç dünyası vardır insanın. İnsan, bu dünyanın zenginlikleriyle hayata baktığında bir anlam kazanır yaşamayı.

Mükemmel bir varlık olarak yaratılan insan, Allah'ın kendisine bahsettiği inanma sevmeye, bağlanma, düşünme gibi nimetlerle diğer canlılardan ayrı olarak kendine özgü, kendi varlığını kanıtlayan davranışlar yapar, eylemlere girer.

İnsan, sadece insana özgü bu kabiliyetlerle sadece kendini anlayıp yorumlamakla kalmaz, diğer insanlarla ve varlıklarla hatta tabiatla canlı ve anlamlı ilişkiler kurar. Gördüklerinden duyduklarından yaptıklarından etkilenir ve çevresinden meydana gelen olaylara etkide bulunmaya çalışır.

İnsanların neler duyup düşündüklerini ne gibi iç zenginliklerle dolu olduklarını en iyi gösteren aynalar, kitaplardır. Yılları bazen de yüzyılları aşarak bize ulaşan şiirler, masallar, öyküler destanlar ve insanın kendini anlatmaya çalıştığı diğer eserler insanın iç âleminin en iyi açıklayıcılarıdır. Mısralar, cümleler birer coşku ırmaklarıdır. Çağıl çağıl akarlar. Seven, özleyen ıstırap çeken insanları, iç zenginlikleriyle görme imkânı buluruz mısralarda, cümlelerde. Sanatçıların insana yaklaşırken, insanı anlatırken kabukta kalmadıklarını bugün için dehşetle görürüz çünkü çok uzağındayız o duyguların.

Nerede o iç zenginliği anlatan şairler, nerde onu sadece et ve kemikten ibaret gören bugünün kimi şairleri? Bunun için geçmişin kıssaları çoğu zaman anlamsız gelir günümüzün insanına. Ne Yunus bir şey söyler ne Fuzulî. Cenk destanları yığıtlık manzumeleri, aşk hikâyeleri, sevgiyi, hasreti, gurbeti, faniliği anlatan dizeler günümüzde kaç insanın içinde yankılanır? Leyla'dan Mevla'ya uzanan çile yolculuğuna aday kaç kişi vardır?

Nicedir unuttuk bu güzel duyguları. Kelimenin tam ve kuşatıcı anlamıyla “teslimiyet”i ifade eden bağlanmayı, cümle yaratılmışlara “Yaratandan ötürü” aynı sevgi penceresinden bakmayı kaçımız gerçekleştirebiliriz? Nicedir daraldı ufumuz. İçimiz çoraklaştı, kurudu. Bu güzel duyguları barındırma özelliğini kaybetti gönlümüz. Aykırı sevgiler, aykırı ilgiler gelip yerleştiler içimize. Nicedir insanlar sevgiyi, şiirlerde, şarkılarda söylüyorlar ama sevmiyorlar. Nicedir, birbirinden ayrılır ama hasret çekmiyorlar, özlemiyorlar. Nicedir gıdası olan ıstırabın manevî neşesinden uzak ruhumuz.

Unuttuğumuz gerçek şuydu. Bütün anlamlı duygular, söze davranışa eyleme dönüşmedikçe, hayata ve hayatımıza ege-men olmadıkça çekip gider içimizden, çoğu kez bu gidişin farkına bile varamayız. Çünkü içimizin telleri kopmuştur. Duymaz bu mahzun ve sessiz gidişi.

Çağdaş uygarlığın gürültülü ortamı içinde içini dinlemeye fırsat ve imkân bulamayan insan, bir savaş alanı kabul ettiği hayat içinde önce duygularını yitirdi. Sonra da kendisini. Evi, eşyası sokağı, mahallesi kısaca her şeyi değişen ve değiştirilen insanın içi, bu korkunç değişimden korunabilir miydi?

Aslında bütün sorularımız, yitirdiğimiz her şeyle birlikte kendimizi bulmak içindir. İnsan, bir süre bu aykırı şartlarda yaşasa bile bir yara gibi ruhu kanamakta, zihni kanamakta ve zaman zaman da olsa bu acıya duyabilmektedir. Bundan do-

layıdır ki yitirdiğimiz duyguları belki eskisinden de çok kelimeler halinde tekrarlayıp duruyoruz. Sevgi, barış, kardeşlik... dilden düşmeyen kelimeler. Ama sadece sözden ibaret kaldığı, içimizde bir ürperti meydana getirmediği için bir şey ifade etmiyorlar. Âdeta anlamlarından soyulmuş, içleri boşaltılmış bu kelimelerin. Kimseyi gerçek anlamda titretmiyor, heyecanlandırmıyor bu kelimeler. Aksine ters yönlü bir etkiye sebep oluyorlar. Yani insan sevmek denince kendini çıkarlarını, hasret deyince elde edemediği maddî şeylere olan özlemini anlıyor. Ziyaretlerin en soylusu bugün için insanların iş görüşmeleri oluyor. Artık insan kendini çıkarlarına göre ayarlamakta, sevgiyi hasreti mutluluğu da buna göre anlamlandırmaktadır. Böyle olunca da bir çölün, kurak bir toprağın, susuz kalmış bir çiçeğin anlatımı oluyor mısralar, cümleler. Bütün olumsuzluklara rağmen sanat günümüzde yitirdiğimiz duyguları içimizde canlandırmalıdır ki asıl görevini yapmış olsun.

Gözümüzü çıkarlarımızdan ayırıp şöyle bir bakalım her şeye yeni bir gözle. Önce kendimize bakalım. Saçımızın bakımı, dişimizin temizliği kadar, ruhumuzun bakımı, içimizin temizliği de önemli. Ayırık otların kapladığı bir gönülde hangi güzel çiçek açma imkânı bulabilir? Kendimize bakalım, diğer varlıklara bakalım. Ve tabiata bakmayı hiç mi hiç ihmal etmeyelim. Umulur ki açan bir gül, uçan bir kelebek, öten bir kuş içimizde bir yerleri kanatır da bizim de bu acıyla aklımız başımıza gelir. İşte o zaman yine umulur ki yitirdiklerimizi aramakta ve bulmakta geç kalmış olmayız.

Hayatın anlamı

Hayat nedir? Hayattan neler bekliyoruz? Hayatta neleri yapmalı ya da yapmamalıyız, gibi soruları çevremizde bulunan kişilere yönelttiğimizde ortaya çok farklı cevapların çıktığını görürüz. Bu farklı cevaplar kişiler için hayatın ne anlam ifade ettiğini ortaya çıkarmaya yeterli cevaplardır.

Çağımız insanı için hayat, kendisine benimsetilen, aynı zamanda ortak bir kabul de gören düşüncelere göre, doğumla ölüm arası zamandır. Dolayısıyla bu “*zaman*” “*dünya*” denilen mekânda geçirilecektir. Buna göre bütün hesaplar bu sınırlı zamana ve mekâna göre yapılacak demektir.

Bir başka bakışla ise hayat, doğum öncesi ve ölüm sonrası zamanı ve mekânı kapsamaktadır. Hayatı böyle kabullenmek, doğumla ölüm arasında zamanı ve mekânı aşacak düşünceleri gerekli kılacaktır.

Birinci görüşe göre hayat anlamsız ve amaçsızdır. Hayatın anlamını vermek ise insana düşmektedir. Buna bağlı olarak bu dünyada nasıl yaşaması gerektiğine dair kuralları bizzat insan koymaktadır. Bir ilk yaratılış ve ölüm sonrası yeniden diriliş inancı taşımayan insan hayatına yön verirken, anlam kazandırırken ister istemez kendi iç beninin esiri olacak, hayatın kurallarını nefsi isteklerine göre tesbit edecektir. Hiç bir meşru sınır tanımayan nefis, insanı er geç hevâ ve heveslerinin kurbanı yapacaktır.

Hayata geniş açıdan bakan insan ise kendi aciz ve sınırlı bilgisiyle bakmak yerine kutsal bir öğretiyi ölçü kabul ederek onun perspektifinden bakacaktır. Hayat yumağını o öğretinin ilkeleriyle çözmeye çalışacaktır. Hayata bu anlamda bakınca, bizi hayat denilen imtihan alanına gönderen Yaratıcı'nın emir ve yasakları hayatın sınırlarını çizmede, nelerin yapılacağına belirlenmesinde tek ölçü olacaktır. Kişi daha dünyaya gelmeden yapacakları ve yapmayacakları açıklanmış olacaktır. O, bu ölçüler ışığında hayata baktığında, nefsinin ölçüleriyle bakandan kesin çizgilerle ayrılacaktır. Dünyada neleri sevmeli, nelerden nefret etmeli insan? Bu iki soru bile hayata ilahî ya da nefsi ölçülerle bakan insanın yapısını bütün özellikleriyle ortaya koymaya yeterlidir.

Biri dünyayı severken, diğeri geçici şeylere bel bağlamanın akıl kârı olmadığını düşünerek ahiret hayatını, o hayatın müminlere vadedilen cennetini kazandıracak amelleri sevecektir. Biri gençliğini hevâ ve hevesleri uğrunda sorumsuzca harcarken, malını bu yollarda tüketirken diğeri gençliğinden ve malından hesaba çekileceğinin bilinciyle sorumlu bir yaşayış sürdürecektir. Biri hep kendini düşünürken, diğeri başkalarını da en az kendisi kadar düşünürse mutlu olacağına inancaktır. Biri ölüm denen gerçeğin her şeyin sonu olduğu vehmine kapılarak bu korkunç sorunun akıbetinden korkarak ölüm ötesi hayatı daha bu dünyadan görmeye çalışmakla ve ona hazırlanmakla yükümlü sayacaktır kendini. Biri Allah'ın yolunu, diğeri şeytanın yolunu seçmiş olacaktır. Biri yanlışa, diğeri hep doğruya talip olarak, biri saadete, diğeri felakete kucak açacaktır.

Sonsuz gürültülerle kulağı sağır, gözü kör olan insan, ahiret yurdunun imarı için etrafına şöyle bir dönüp bakmalıdır? Niçin yaşamaktadır bu dünyada, aslında niçin yaşamalıdır?

Neleri sevmektedir? Neleri sevmemektedir? Hayatına hâkim olan ölçüler aklın, nefsin koyduğu ölçüler midir? Allah'ın, peygamberinin ölçüleri midir?

İnsan, hep sorular sormalı ve cevaplar üzerinde titizlikle düşünmelidir. O zaman çok karmaşık gibi görünen bu hayat kitabı daha bir anlaşılır hale gelecek, daha bir anlamlı olacaktır. Sorular sormaktan korkmamalıdır insan. Büyük sorgu günü gelmeden, nefsini sorguya çekmeli, yanlış bırakıp doğruya yönelmelidir. O zaman görülecektir ki insan Allah'ın halifesi göreviyle, ağır bir imtihan için hayata gönderilmiş, ilahi ölçüler çerçevesinde hayatını sürdürmesi emredilmiş, yaptığı her şeyden sonsuz âhiret hayatında hesaba çekilecek olan bir varlıktır. Kimliğini böyle tanımlayan insan ise hayatın anlamını aslına uygun olarak anlayacak ve yorumlayacak demektir.

Değişimin etkileri

Hayata anlam veren inancın değişmesi sonucunda insan da değişmektedir. İnsanın değişmesi sonucunda hayat da değişeceğinden bir istikrarsızlık dönemi yaşanacaktır bir süre. Bu süre içinde insan hayatında birçok şey eksilirken birçok da yeni şey katılmaktadır. Ve insan bu değişim içerisinde, olup bitenler karşısında hep sorular sormakta, kimi şeyleri anlayamamaktadır.

İnsanların kılık kıyafetlerinde değişiklikten tutun da, kullandıkları araçlara, ilgilendikleri konulara, karşılıklı insan ilişkilerinden uluslararası ilişkileri kadar insan hayatında yer alan ne varsa hepsini etkileyen değişim, insanları iyice bocalatmakta ve insan cevabını bulamadığı sorular karşısında iyice bunalmaktadır. Dün, bugüne göre oldukça ilkel sayılabilecek araçlar kullanan insan, bugün hayatına giren yeni araçları hayret ve şaşkınlıkla karşılamakta, dün, insan ilişkilerinin sıcak ve samimi olduğu günlerde yaşayan insan, bugün kalabalıklar içinde düştüğü çağdaş yalnızlığı bir türlü anlayamamakta ve anlamlandırmamaktadır. İnsan sık sık dünle bugünün mukayeselerini yapmakta, buna ayrıca ihtiyaç da duymaktadır. Gerçi değişimi kolayca kabullenen, hiç bir tepkide bulunmayan insanlar da yok değildir ve sayıları hayli kabardır. Ayrıca değişimi yorumlayabilen bilinçli kişiler de vardır. Fakat genelde insanlar değişime önce hayret etmekte, sonra ona alışarak

uyum göstermekte, zamanla hayatına sonradan girenleri önceden hayatından varmış gibi görmektedir. Buna rağmen kendisine dünü, eskiyi hatırlatacak şeylerle karşılaştığında cevabını bulamadığı yeni sorularla karşı karşıya gelmektedir.

Aslında, olup bitenler öylesine karmaşık değildir. Hakiki mabudunu kaybeden insan elbette ki onun yerine yenisini bulacaktır. Farkında olsun olmasın ona karşı davranışları bir tapınma eylemine dönüşecektir. Kutsala inanma ihtiyacı, değişimle birlikte paraya, eşyaya, maddi olan şeylere dönüşecek, insan, tatminini onlarla gerçekleştirmek isteyecektir. Önceden mutluluğu güzel ve hayırlı amellerde bulunan insan bu anlayışını yitirince mutluluk sandığı şeyi şerli amellerde, çirkin işlerde arayacaktır. Dün başkaların da düşünme ihtiyacı hisseden, bugün sadece kendini düşünüyorsa camiler yerine kahveler dola- cak ve kütüphaneler yerine heva ve heves ortamlarında geçirecektir gününü.

Güzele talip olmayan çirkine talip olmuş demektir. Çünkü insanın başka seçeneği yoktur. Çağdaş insan böyle bir tercihin kurbanıdır. Hayatında meydana gelen değişimleri bu açıdan yorumlayınca bütün soruları cevap bulacak, olup bitenler karşısında hayrete düşmeyecektir. O bir dünya değiştirmiştir. Böyle olunca yenedünyanın bütün gereklerini de doğal olarak yapacaktır, yapmak zorundadır. Meseleye bu gözle bakınca çağdaş insanın kimliğini belirlemek, sorunlarının ne olduğunu anlamak, ayrıca Müslümanların başarısızlıklarının nedenlerini de kavramak, hayli kolaylaşacaktır. Buna göre çağdaş insanın hayatında yer alan her şey, yeni kabul ettiği inancın, yeni girdiği dünyanın gereklilikleridir. Bu yeni inancın da kendine özgü emir ve yasakları vardır. İnsan faaliyetlerine yön veren kuralları vardır. Onayladığı ve karşı çıktığı şeyler vardır. Ve insan bilerek veya bilmeyerek hayatının yeni döneminde

de her şeyi inandığı yeni değerlere göre yapmakta ya da yapmamaktadır. İnsanın spor karşılaşmalarına duyduğu ilgiden; çocuklarını çağdaş gereklere göre yetiştirme arzusuna kadar yaptığı yapacağı her şey bu yeni değerler sistemiyle ilgilidir.

Bugün için Müslümanlar bir de bu gözlerle bakmalıdırlar, insanlara ve yaşadıkları hayata. O zaman birçok şey daha net kavranabilir. Asıl önemli olan bir başka husus da Müslümanların çağdaş ilgilerini yenibaştan kontrol etmeleri hususudur. Hayatlarına hâkim olan nedir? Hâkim olması gereken midir? Yaptıkları, söyledikleri, düşündükleri şeyler kendilerine özgü, kendilerine yakışan şeyler midir? Ne ölçüde kendilerine kendi ölçüleri hâkim olmakta, ne ölçüde farkında olarak veya olmayarak başka ölçülerin hâkimiyeti altındadırlar?

Mesele oldukça açıktır. Karşı çıktığımız, onaylamadığımız insanlarla ortak yönlerimiz ne kadar çoksa o ölçüde kötüye ne kadar azsa o ölçüde iyiye gidiyoruz demektir. Bugün için yaşadığı hayatta kendine özgü yer bulamayan Müslüman, kendi kimliğini bulduğunda daha özgür bir tavır takınabilecektir. Başkalarından ayrı olmak ve onlara benzememek zorundayız.